

ΤΕΧΝΗ και ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ	Στήν κορούλα του Βενέζη (ποίημα)
Γ. ΘΕΜΕΛΗ	Ή χαλασμένη βρύση (ποίημα)
ΤΕΡΠΟΥ ΠΗΛΕΙΛΗ.....	Μία τραγική αντίνομία (δοκίμια)
ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ	Ταξίδι στη σελήνη (διήγημα, συνέχεια)
ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΥ	Λήθη (ποίημα)
ΕΛΙΣΣΑΙΟΥ ΒΡΑΝΑ	Fragmenta, δοκίμια και σημειώσεις για μυθιστόρημα
RAINER MARIA RILKE	Κάποια παιδικά χρόνια, Ήνας πύργος (ποιήματα)
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΜΑΝΣΦΗΛΑΝΤ (Μετ. Α. ΔΑΝΟΥ)	Ή άπαισιόδοξος (διήγημα)
Γ. ΒΑΛΕΤΑ	Ή ανταρσία του Παπαδιαμάντη (μελέτη, συνέχεια και τέλος)
ΕΛ. ΚΟΥΜΑΚΗ	Θλιμένη σονάτα (ποίημα)
	(Συνέχεια στη δεύτερη Σελίδα)

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΙΑ Α
ΤΟΜΟΣ 105

ΜΑΡΤΗΣ-ΜΑΗΣ 1944

ΑΡΙΘΜΟΣ 5-7
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 500.000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΧΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΣ, ΠΟΛΥΜΗΤΟΥ 3 (Πλατ. Αμερικῆς)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(Συνέχεια από την 1η σελίδα)

Η ΣΚΟΠΙΑ ΜΑΣ

Κακή ἔρμηνεία ἑνός φαινομένου — Κριτικός ξεπεσμός — Τὸ ἦθος, σχῆμα λόγου — Ἐπιβίωση λογιατισμοῦ — Βασίλης Δασκαλάκης — Λ. ΡΗΓΑ: Μεταφραστική Ἐλευθερία — ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΟΡΣΟΥ: Συνάντηση με τὸν Ἐλύτη — ΕΛΙΣΣΑΙΟΥ ΒΡΑΝΑ: Παρέμβαση σὲ κριτική.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΑΝΔΡΕΑ ΝΟΥΑΡΟΥ: Θέατρο Τέχνης — Λουίτζι Πιραντέλλο: «Ἐξη πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα».

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Λ. ΡΗΓΑ: Στρατ. Μυριθίλη: «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» — Π. ΜΑΡΚΑΚΗ: Γ. Βαλέτα: «Θεόδωρος Ἀλκαῖος».

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ — ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΝΑΠ. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗ: Ἀνέκδοτο ποίημα.

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ: «Ὅλα τὰ ὠραῖα πράγματα ἀνήκουν στὴν ἴδια ἐποχή» — ἄρθρο, με μεταφράσεις δέκα κινέζικων ποιημάτων τοῦ ἴδιου καὶ τῆς κ. Ρένας Καρθαίου.

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ: Γύρω ἀπ' τὴν ποίηση (μελέτη).

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ Α'. — ΤΕΥΧΟΣ 5-7 — ΜΑΡΤΗΣ-ΜΑΗΣ 1944

ΣΤΗΝ ΚΟΡΟΥΛΑ ΤΟΥ ΒΕΝΕΖΗ *

Μὲ τὸ παίζω, παίζεις, παίζει
τοῦ μπαμπᾶ καὶ τῆς μαμᾶς,
ἦρθε σὸ νιουνιὰ νὰ παίζει
ἢ κορούλα τοῦ Βενέζη.

Μὰ δὲν ξαίρω τί λογιά
ἔψην ἔχει καὶ μπογιά,
μάειδε πόσο χρόνω νᾶναι
μάειδε τ' ὄνομά της κάνε.

Κι' ἂν τὴν ξαί-κι' ἂν δὲν τὴν ξαίρω,
ξαίρω τὸ μπαμπᾶ τὸ γέρο
(γέρο σιὰ μυαλὰ) καὶ τοῦτ' αἰ
λέει ποιανοῦ δεντροῦ εἶναι φροῦτο.

Θᾶναι ἀγνή ψυχὴ καὶ νοῦς
πάντοτε σιὸς οὐρανοῦς.
Ποίημα ζωντανό, δροσιὰ
μὲς στὴν κοσμογαλασιὰ.

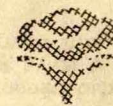
Κι' ἡ καρδιά της; Παραδείσια
ἄνοιξη. Ὅσο θέλεις φύσα,
μαύρη κάκητα τῆς πλάσης,
δὲ μπορεῖς νὰ τὴ χαλάσεις!

Ἐ! λοιπὸν τί τὰ γυρεύει
τῶν λογίων μας τὰ ἐρέβη;
Ποιὰ μεγάλη φαντασιὰ
τὴ δικιά της φτάνει οὐσία;

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ

* Τὸ ποίημα αὐτό, πὸν τὸ παραχώρησε σὸ περιοδικό μας ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς κ. Κώστας Βάρναλης, εἶναι γραμμένο σὸ λεύκωμα τῆς κορούλας τοῦ συγγραφέα τῆς «Αἰολικῆς Γῆς». Στὸ ἴδιο λεύκωμα γράφουνε σχεδὸν ὅλοι οἱ γνωστοὶ λογοτέχνες μας καὶ σὲ τοῦτο ἀναφέρεται τὸ τελευταῖο τετράστιχο: Τί γυρεύει ἡ ἀθώα κι' ἀπλή ὑπαρξὴ τῆς μικρῆς ἀπ' τὰ «ἐρέβη» τῆς φαντασίας τῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν μας;

Σημ. τῆς Τ. κ. Ζ.

ΧΑΛΑΣΜΕΝΗ ΒΡΥΣΗ

"Ιχνη από λείψανα
 Ποιός ξέρει πόσα πόδια
 Πόσα χέρια αποτύπωσαν τόν ήσκιο τους επάνω στην πέτρα
 Τεθλασμένες γλυφές σπασμένοι μαϊάνδροι
 *Ανάγλυφα ρόδα και μαλλιά που μάδησαν σκόνη
 Αιώνες σκουπίδια και ρίζες άτροφικές

*Η βρύση δέν ξέρει τίποτα
 Δέν καταλαβαίνει καμιά γλώσσα που μιλιέται
 *Ακούει τὸ τραγούδι της
 Είναι ένα παιδί με μιὰ χλωρή ανοιγμένη καρδιά
 Στόματα στάμνες διψασμένα πουλιά

Περπάτησα και δίψασα
 Καρδιά που πετᾷ σπίθες ανάμεσα σε δυὸ σφυριά
 Φορτωμένη χρόνια έρημιά και συνήθειες

Μάτι άπέραντο από δάκρυ
 Δέν υπάρχει τρόπος νά τρυπήσω τόν τοίχο
 Νά ριχτῶ με γυμνὸ φτερό μέσα στὸν κίνδυνο

Τὰ πουλιά μονάχα ξέρουν τις δλόκληρες αποστάσεις
 *Ανάμεσα στην ύψηλή γραμμὴ και τὸ άγνωστο κύμα
 Μηνύματα ούρανού χαϊδεμένα παιδιὰ του θανάτου

Καλότυχος που μιλεῖ με τὰ πουλιά
 Που πίνει νερό με τὴ φύχτα κοιτάζοντας τὸν ούρανό
 Με μιὰ καρδιά γεμάτη καθαρὸν άνεμο

Τότε μιὰ φορά
 *Όταν ήμουν παιδί
 (Πῶς γίνεται νά μην εἶμαι πιὰ
 Τὸ ἴδιο τοῦτο σώμα τὸ μάτι αὐτὸ)
 Στιγμὴ κλειστὴ δλάκερη μέρα
 Φῶς πρωτοθώρητο θαῦμα του κόσμου
 *Άγγελος που κατέθηκε πάνω στη γέφυρα
 Σταθερὸ γοργὸ περπάτημα
 *Ανάμεσα σε δυὸ σκοτάδια

Νά έξασκήσω ἄλλη μιὰ φορά τὴν καρδιά
 Νά ξανακάμω τὸ δρόμο που ξετυλίχτηκε
 Νά φωνάξω με καθαρὸτητα πουλιού
 *Νά σταθῶ ξάφνου ξανά στην εἴσοδο τῆς χώρας τῶν ανθρώπων
 *Όραμα γυμνὸ σταθερὸ ξένοιαστο ἄγαλμα
 Κρατώντας σφιχτὰ στη φύχτα μου μιὰ στάλα αἰωνιότητος

*Ήταν μιὰ εὐκαιρία
 Μοῦ ξέφυγε τὸ ποτήρι
 Μές απ' τὴν άπέραντη άγωνία του χεριού
 Τί κάθομαι και λέω ὅλα τὰ ποτήρια εἶναι καμωμένα για
 [νά σπάζουν

*Έχουμε νά λέμε πῶς ήρθαμε πολὺ άργά ή πολὺ νωρίς
 *Η μέρα φεύγει έρχεται ή ἄλλη καθημερινὸ ήλιοθασίλεμα
 *Η άγάπη εἶναι ένα σπάνιο μεσουράνημα

Καθόμαστε και μασοῦμε ἀδιάκοπα μαλακὲς δνειροπολήσεις
 *Ένα πρωὶ παράθυρα μαραμένο πρόσωπο
 *Υποπτη σκοτεινιά τῆς κάμαρης

Δέν έχουμε καν μῦθο
 Λαμπερή πανοπλία
 Ψηλά που πνέει τὸ φτερωτὸ μελτέμι
 Νά τοποθετήσουμε ένα σπάνιο χαμόγελο εν' άφθαρτο βλέμμα
 Τὴν περίσσια αἱμάτινη ὑπαρξη που γεμίζει τις φλέβες
 Πλουτίζοντας τὸ χρόνο τὸν κενὸ που ανοίγουμε σπεύδοντας

Πρέπει νά συνηθίσω
 Ν' αγαπῶ τὸν πόνο μου
 Εἶναι δικός μου
 Εἶμαι ὁ ἴδιος ἐγὼ άχώρητος μέσ στην πληρότητα τῆς καρ-
 [διάς που υπάρχει

*Όταν θά ξαναγίνω πουλί
 (Μνήμη φωνῆ βαθιά από κάποια ὑπόσχεση)
 Περ' από τὰ δάκρυα στους άγγέλους
 Θά χαιρετίσω τὴν επιστροφή
 Φέρνοντας μιὰ φύχτα χῶμα
 Μιὰ στάλα ζεστὴ γήινη θλίψη

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΜΙΑ ΤΡΑΓΙΚΗ ΑΝΤΙΝΟΜΙΑ

Μέγιστον αγαθόν εν άνθρωπῳ τοῦτο, ἐκά-
 στης ἡμέρας περι ἀρετῆς τοὺς λόγους ποιεί-
 σθαι.

ΠΛΑΤΩΝ

Τί γάρ ωφελήσει άνθρωπον εάν κερδήσῃ
 τὸν κόσμον ὅλον και ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν
 αὐτοῦ;

Εὐαγγελιστῆς ΜΑΡΚΟΣ

Μιά τραγική αντίνομία φαίνεται νά βασανίζει τὴν ανθρώπινη ζωή — ή
 ἔλλειψη αὐστηρῆς ἐνότητος και συνέπειας ανάμεσα στη θεωρία και τὴν πράξη.

*Η άπουσία αὐτῆς τῆς συνέπειας, ανάμεσα σε κείνα που πιστεύουμε και
 σε κείνα που κάνουμε, πληθαίνει τις ἀντιθέσεις που ἐνυπάρχουν στην ἀνθρώπινη
 φύση, διασπᾷ τὴν ψυχικὴ ἐνότητα, ἐμποδίζει τὴν ἠθικὴ τελείωση και τελικὰ
 ὀδηγεῖ στην τραγωδία του ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ.

*Η αντίνομία αὐτὴ χαρακτήρισε πάντα τὴ ζωὴ ἐκείνων που σημάδεψαν τὸ
 χρόνο με τ' ὄνομά τους και ἴσως εἶναι τὸ κυριώτερο τραγικὸ στοιχείο στη ζωὴ
 τους.

Αὐτὴ ἐξηγεῖ ἴσως τὴν άγωνία του Pascal. *Η συναίσθησή της εἶναι ἴσως
 που ἀναγκάζει τὸν Ντοστογιέφσκη νά βάλει τὸ δραματικὸ ἐρώτημα: «Ένας
 άνθρωπος που ἔχει λάθει πλέρια συνείδηση του ἑαυτοῦ του, μπορεί νά σέβεται
 τὸν ἑαυτό του;» Και τὸν δλύμιο Goethe νά στενάξει: «*Αχ! πόσο οἱ πράξεις
 μας και τὰ πάθη μας, ἐμποδίζουν τὸ δρόμο τῆς ζωῆς μας».

*Η ἐπίμονη ἐπιζήτηση τῆς αὐστηρῆς συνέπειας χαρακτήρισε πάντα τὴ ζωὴ
 ἐκείνων που ὑψώθηκαν με τὸ παράδειγμά τους σε σύμβολα ζωῆς.

*Η ἀνάγκη γι' αὐτὴν τὴν συνέπεια δίνει τὴ δύναμη στο Σωκράτη νά πιεῖ
 τὸ κῶνειο. Στὸν Ἰησοῦ νά ὑπομείνει τὸ μαρτύριο του σταυροῦ. Στὸν Πλωτῖνο
 νά κλειστῆί θεληματικὰ σε μιάν άσκητικὴ ζωὴ. Στὸ Σπινόζα ν' ἀπορίψει κάθε
 προσφορά εὐμάρειας. Στὸν Ὁριγένη νά εὐνοχιστεῖ μονάχος του.

*Η ἴδια αὐτὴ ἀνάγκη σπρώχνει τοὺς Πυθαγόρειους στὸν αὐτοπεριορισμὸ
 και τὸν καθημερινὸν αὐτοέλεγχο. Τοὺς ἀναχωρητὲς τῆς ἐρήμου στην καταβα-
 σάνιση του κορμιού τους. Τοὺς μάρτυρες ὄλων τῶν ἐποχῶν στην άφοβὴ ὑπε-
 ράσπιση τῶν ἰδανικῶν τους.

*Η γεμάτη άγωνία, αἰώνια πάλη του ἀνθρώπου, νά κυριαρχήσει πάνω στα
 ἐνστικτὰ του, νά ὑψωθεῖ ὡς τὸν ἠθικὸ σκοπὸ — τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ που
 τὸν ξεχωρίζει απ' τ' ἄλλα ἐμψυχα ὄντα — καθρεφτίζεται στην αντίνομία αὐτὴ,
 που μόνο ή υπερνίκησή της μπορεί νά δικαιώσει στὸν άνθρωπο τ' ὄνομά του
 και νά του ανοίξει τὸ δρόμο γιὰ τὸ ὑπέρτατο αἴτημα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης.

Τὸ ὑπέρτατο αὐτὸ αἴτημα — ὅπως τὸ πρωτοδιατύπωσε ή ἑλληνικὴ φιλο-
 σοφία, στην ἠθικὴ της — εἶναι ή οἰκοδόμηση τῆς προσωπικότητος, ή ὀλοκλή-

ρωσή της, ή ήθικη τελείωσή της, πάνω στη βάση μιᾶς κοσμοθεωρητικής και βιοθεωρητικής αντίληψης, μ' αὐστηρήν ἐνότητα καὶ συνέπεια θεωρίας καὶ πράξης. Μονάχα ἡ ἐπιδίωξη αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ — τῆς ἠθικῆς τελείωσης — μπορεῖ νὰ δώσει τὴν ψυχικὴ γαλήνη, τὴν παντοτινὴν εὐδαιμονία, τὴν ὑπέρτατη σοφία, μ' ἄλλα λόγια τὰ ὕψιστα ἀγαθὰ ποὺ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ποθῆσει ὁ ἄνθρωπος — αὐτὸ τὸ προικισμένο μὲ σκέψη καὶ γι' αὐτὸ ἴσως τόσο βασιανισμένο παιδί τῆς Φύσης.

Μὰ πῶς νὰ γενικεύσουμε σὲ καθολικὴν ἀντίληψη, ἕνα τέτιο ἰδανικὸ ποὺ φαίνεται σὰν ἀπροσπέλαστο ἀκόμα καὶ στοὺς μεγαλοφυεῖς γιουὺς τοῦ ἀνθρώπου ἀφοῦ μᾶς βεβαιώνει ὁ Descartes πῶς: «οἱ πιὸ μεγάλες ψυχές εἶναι ἱκανές καὶ γιὰ τὰ πλεονάζοντα πάθη καὶ γιὰ τὴν πιὸ μεγάλην ἀρετήν»;

Πῶς νὰ δαμάσουμε τὸ πάθος τῆς ζωῆς ποὺ πάντα σχεδὸν μᾶς ὁδηγεῖ σὲ δρόμους ποὺ δὲ θέλαμε;

Ἄν ὁ Βούδας κι οἱ Στωικοὶ χρειάστηκε νὰ καταλήξουν στὴν ἄρνηση τῆς δράσης καὶ βυθίστηκαν στὴν ἀδράνεια γιὰ νὰ βροῦν τὴ συνέπεια, τὴ γαλήνη, τὴ μακαριότητα, πῶς ν' ἀρνηθοῦμε ἐμεῖς τὴ δράση μας, τὴν πράξιν μας ποὺ — κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Cide — «εἶναι κολλημένες πάνω μας, ὅπως τὸ φέγγος τοῦ σπὸ φῶσφορο, καὶ μᾶς ἐξοδεύουν βέβαια μὰ ἀποτελοῦν τὴ λάμψη μας»;

Πῶς νὰ φτάσουμε ὡς τὴν πλεονάζουσα συνέπεια τῶν ἰδανικῶν καὶ τῶν πράξεων μας, ἐμεῖς «τὰ βιαστικά κι ἀπειρα ὄντα τῆς στιγμῆς» ἀφοῦ δὲν ἐξουσιάζουμε παρὰ σπάνια τὴν ἐνέργειάν μας ποὺ ὑπαγορεύονται σχεδὸν πάντα ἀπὸ πρωτόγονες καὶ ἀστάθμητες δυνάμεις;

Πῶς νὰ καταικήσουμε τὴν ἐσώτατη φύση μας ποὺ σπρώχνεται στὴ δράση της ἀπὸ ἐγωιστικά, ἀντιθητικά ἐλατήρια;

Ὁ Schopenhauer μᾶς βεβαιώνει ὅτι: «τὸ κύριο καὶ βασικὸ ἐλατήριο στὸν ἄνθρωπο, ὅπως καὶ στὸ ζῶο, εἶναι ὁ ἐγωισμὸς δηλαδὴ ἡ ὁρμὴ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν εὐημερία. Ὁ ἐγωισμὸς αὐτὸς εἶναι στενωτάτα δεμένος μὲ τὸν ἐσώτατο πυρήνα καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου ἢ καλύτερα εἶναι ἕνα καὶ τὸ ἴδιο πράγμα μ' αὐτὴ. Γι' αὐτὸ ὅλες τοῦ οἱ πράξεις, κατὰ κανόνα, πηγάζουν ἀπ' τὸν ἐγωισμὸ καὶ σ' αὐτὸν πάντα πρέπει νὰ ζητοῦμε τὴν ἐρμηνεία μιᾶς δοσμένης πράξης. Ἐπίσης σ' αὐτὸν στηρίζεται ὁ ὑπολογισμὸς τῶν μέσων, μὲ τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ κανεὶς νὰ κατευθύνει ἕνα ἄνθρωπο σὲ κάποιον σκοπὸ. Ὁ ἐγωισμὸς, ἀπ' τὴν ἴδια τοῦ τῆ φύση, δὲν ἔχει ὄρια: ὁ ἄνθρωπος θέλει ἀπόλυτα νὰ διατηρήσει τὴν ὑπαρξὴ του, θέλει νὰ μὴν ὑποφέρει καθόλου πόνους, ποὺ σ' αὐτοὺς ἀνήκει κάθε ἔλλειψη καὶ στέρηση, θέλει τὸ πιὸ μεγάλο ποσοῦ εὐημερίας καὶ θέλει κάθε ἡδονή, γιὰ τὴν ὁποία εἶναι ἱκανός, μάλιστα προσπαθεῖ ὅσο τὸ δυνατό ν' ἀναπτύξει στὸν ἑαυτὸ του καινούργιες ἱκανότητες γιὰ ἡδονές. Καθετί, ποὺ ἐναντιώνεται στὴν τάσιν τοῦ ἐγωισμοῦ του, τοῦ γεννᾷ δυσἀρέσκεια, ὀργή, μίσος: θὰ προσπαθῆσει νὰ τὸ καταστρέψει σὰν τὸν χειρότερο ἐχθρὸ του. Θέλει, ἂν εἶναι δυνατό, ὅλα νὰ τ' ἀπολαύσει, ὅλα νὰ τὰ ἔχει. Κι ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, τοῦλάχιστο νὰ κυριαρχεῖ σ' ὅλα. Γιὰ ξυμβλημά του ἔχει αὐτὸ τὸ ρητό: «ὅλα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου καὶ τίποτα γιὰ τοὺς ἄλλους». Ἄν αὐτὴ ἡ διαπίστωση τοῦ Schopenhauer ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα, μὲ ποῖο μέσο θὰ καταπολεμήσουμε τὴν ἀντιθητικὴν τάσιν μας;

Οἱ λύσεις ποὺ προτάθηκαν ἀπ' τὴν στωικὴ καὶ τὴν χριστιανικὴ ἠθικὴ ἔριξαν τὸ βάρος τῆς προσπάθειας στὸ ὑποκείμενο ἀντιτάσσοντας τὸ ἀντικειμενικὸ ἀπόλυτο κύρος τοῦ ἠθικοῦ ἰδανικοῦ, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ φτάσει μὲ κάθε θυσία, ἀκόμα καὶ μὲ τὴν κύρωση τῆς ἰδίας του τῆς ζωῆς. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται μιὰ δύναμη σχεδὸν τιτανικὴ γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπ' τὴν ἀντίθετον δυνάμει. Χρειάζεται ἕνας ἀνελέητος καὶ ἀμείλιχτος ἀγώνας, ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς, γιὰ ν' ἀπαλλαγῆ ἀπ' τὴν πολύμορφη ἐναντιότητα. Χρειάζεται μιὰ σιδερένια θέληση, μιὰ σκληρὴ αὐτοπειθαρχία, ἕνας συστηματικὸς αὐτοπεριορισμὸς, γιὰ νὰ ἐκμηδενίσει κάθε ἐμπόδιο καὶ νὰ ὑψωθεῖ ὡς τὴν ὑπέρτατη ἐνότητα, ποὺ τὸ φτάσιμό της αἶρει τὴν ἀντινομία θεωρίας καὶ πράξης, πραγματοποιώντας τὴν ἠθικὴ τελείωσίν του.

Πιὸ φαιδρός, πιὸ κοντὰ στὴν ἀγαθὴν αἴσθησιν τῆς ζωῆς, ὁ Ἐπίκουρος πρότεινε μιὰ κάπως πιὸ ἀνθρώπινη λύση, μιὰ λύση πιὸ κοντὰ στὴν ἀνθρώπινες δυνατότητες.

Δὲν χρειάζεται πιὰ ἡ δραματικὴ προσπάθεια τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ποὺ μόνον ἕνας ὑπεράνθρωπος, ἴσως ἕνας «ἅγιος» μπορεῖ νὰ ἐπιχειρήσει.

Γιὰ τὸν Ἐπίκουρον ἡ ἀρετὴ, δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ θυσία. Ἄν ὁ σοφὸς θέλει νὰ εἶναι συνετὸς, ἐγκρατὴς, θαρραλέος, δίκαιος, πιστὸς στοὺς φίλους του εἶναι γιὰ τὸν ἑαυτὸν βλῆπει τὸ δρόμο ποὺ φέρνει στὴν εὐδαιμονία.

Οἱ ἀρετὲς δὲν ἔχουν τίποτα τὸ μυστικόν. Δὲν εἶναι παρὰ «μικρὲς ὑπέρτατοι τῆς ἡδονῆς».

Αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἀξία τῶν ἀρετῶν, εἶναι ὅτι μᾶς κάνουν ν' ἀποφεύγουμε ὅλες τὴς ἀνόητες πράξεις, ποὺ θὰ εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα «νὰ ἐλαττώσουν τὴν χαρὰ τῶν ἀνθρώπων ἢ ν' αὐξήσουν τὸν πόνο τους». Αὐτὸ ποὺ τὴν δικαιολογεῖ, εἶναι ὅτι ἐξασφαλίζουν σὲ κείνον, ποὺ τὴν ἐφαρμόζει, τὴν πραγματικὴ εὐδαιμονία, αὐτὴ τὴν ἡδονὴ ποὺ ποτίζει πέρα γιὰ πέρα τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν εἶναι ἐλευθερωμένη ἀπ' τὸν πόνο.

«Δὲν εἶναι ἀλήθεια, γράφει ὁ Ἐπίκουρος στὸ Μεινικέα, πῶς ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν πράξεων μας εἶναι ν' ἀποφύγουμε τὸν πόνο καὶ τὴν ἀνησυχία, καὶ πῶς, ἅμα τὸ πετύχουμε αὐτὸ, τὸ πνεῦμα μας ἐλευθερώνεται ἀπὸ καθετὴ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὸ κρατῆσει σὲ ταραχὴ, ἔτσι ποὺ ὁ ἄνθρωπος νομίζει πῶς βρίσκεται στὸ κορύφωμα τῆς εὐδαιμονίας;» Μιὰ σύγχρονη ἀντίληψη θὰ ἐξαρτοῦσε τὴ λύση τοῦ προβλήματος ἀπὸ ὀρισμένη ἀπαραίτητη προϋπόθεση.

Ἡ ἀπαραίτητη αὐτὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς ἀντινομίας καὶ τὴν πραγμάτωση τοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ, εἶναι ἡ συγκρότηση μιᾶς ἐνιαίας κοσμοθεωρητικῆς ἀντίληψης, γιὰ τὴν ὅπως σωστὰ διαπιστώνει ὁ Μάρκος Αὐρήλιος: «ὅποιος δὲν ξέρει τί εἶναι κόσμος, δὲν ξέρει ποῦ βρίσκεται ὁ ἴδιος, καὶ ὅποιος δὲν ξέρει γιὰ τὴν ἑαυτοῦ δημιουργηθεῖ, δὲν ξέρει οὔτε αὐτὸς ποῖος εἶναι οὔτε ὁ κόσμος τί εἶναι. Καὶ ὁποιοῦν λείπει μιὰ ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὴς γνώσεις, οὔτε ὁ ἴδιος γιὰ ποῖον σκοπὸ ὑπάρχει μπορεῖ νὰ πεῖ».

Βέβαια ὡς τώρα οἱ προσπάθειες γιὰ κοσμοθεωρητικὴς ὁλοκληρώσεις δὲν ἔλειψαν, ἂν καὶ λίγες ἀπ' αὐτὲς μποροῦν νὰ καυχηθοῦν γιὰ ἔλλειψη ἐσωτερικῶν ἀντιφάσεων.

Τὰ περισσότερα φιλοσοφικὰ συστήματα ποὺ προτάθηκαν, ἔμειναν — στὴν ἠθικὴ του — ἀπραγματοποίητα ἰδανικά εἴτε γιὰ τὴν ἴσως πνιγμένην σ' ἀντιφάσεις εἴτε γιὰ τὴν ἔμειναν ἀκαμπτα σχετικὰ μὲ τὴς ρέουσες καὶ μεταβαλλόμενες πραγματικότητες τῆς ζωῆς.

Τὸ βασικὸν τοῦ σφάλματος εἶναι ὅτι ἀνύψωσαν σὲ γενικοὺς νόμους μὲ καθολικὸν κύρος, ἀπροσδιόριστες ἢ προσδιορισμένες τάσεις μιᾶς ἐποχῆς, ποὺ προσπάθησαν νὰ τὴν ἐφαρμόσουν γιὰ ὅλες τὴς ἐποχές, παραβλέποντας ἔτσι τὴν ἀπαιτήσιν τῆς δοσμένης ἱστορικῆς περιόδου.

Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος λόγος ποὺ οἱ ἠθικὲς λύσεις ὄχι μόνον δὲν συνετέλεσαν στὴν ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου ὡς τοὺς σκοποὺς του, μὰ ἀντίθετα ἀνοίξαν ἀγεφύρωτο χάσμα ἀνάμεσα στὸ ἰδανικὸ καὶ πραγματικὸ καὶ προκάλεσαν τὴν τραγικὴν ἀντινομία θεωρίας καὶ πράξης. Οἱ ἀπαιτήσεις ὅμως τῆς ζωῆς ποὺ ξεπέρασαν κάθε ἠθικὴ λύση βασιμμένη σ' ἀπόλυτους νόμους, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶς ὁδηγήσουν στὴν ἐξέγερση μιᾶς ὁλοκληρωμένης ἠθικῆς λύσης, βγαλμένης ἀπ' τὴν γενικὴν ἀνθρώπινη πείρα, ποὺ ν' ἀφορᾷ καὶ νὰ προορίζεται γιὰ ἀνθρώπους κι ὄχι ὑπεράνθρωπα ὄντα.

Μέσα στὴς φλόγες τοῦ δλέθρου, ὅπου ἡ ἀνθρώπινη πείρα δοκιμάζεται μὲ τὴν φωτιὰ καὶ τὸ θάνατο, τώρα ποὺ — κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Πλωτίνου — «ἀγῶν μέγιστος καὶ ἔσχατος ταῖς ψυχαῖς πρόκειται», ἂς ἐτοιμάσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας γιὰ τὴν δημιουργία καὶ ἀποδοχὴ τῆς νέας ἠθικῆς λύσης, ποὺ ἴσως νὰ δώσει καταφατικὴν ἀπάντησιν στὰ γεμάτα ἀγωνία ἐρωτήματα τοῦ Μάρκου Αὐρήλιου: «Θὰ γίνεις ποτέ, ψυχὴ μου, καλὴ κι ἀνυπόκριτη κι ἀνάλλαχτη καὶ γυμνὴ, φανερώτερη ἀπ' τὸ σῶμα ποὺ σὲ περιέχει; Θὰ σοῦ ἔλθει ποτὲ διάθεσιν νὰ τὰ ἀγαπᾷς ὅλα καὶ νὰ σοῦ ἀρέσουν ὅλα; Θὰ γίνεις ποτὲ τέλεια, ποὺ νὰ μὴ σοῦ λείπει τίποτα, νὰ μὴ ἔχεις κανένα πόθο, οὔτε νὰ ἐπιθυμῆς τίποτα, οὔτε ἔμψυχο οὔτε ἄψυχο γιὰ ἡδονικὴν ἀπόλαυση; νὰ μὴ ἐπιθυμῆς οὔτε καιρὸ, ποὺ νὰ βαστάξει ἢ ἀπόλαυσή σου περισσότερο, οὔτε τόπο, οὔτε χώρα, οὔτε κατ' ἀλλήλην ἀτμοσφαιρά, οὔτε ἀνθρώπους ποὺ νὰ προσαρμόζονται καλύτερα μὲ σένα; ἀλλὰ νὰ ἱκανοποιεῖσαι μὲ τὴν κατάστασιν ὅπως παρουσιάζεται, καὶ νὰ εὐχαριστιεῖσαι μὲ ὅλα τὰ παρόντα; καὶ νὰ πείθεσαι ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι γιὰ καλὸ σου καὶ σοῦ στέλλονται ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ὅτι θὰ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ σου. ὅσα τοὺς εὐαρεστοῦν καὶ ὅσα μέλλουν αὐτοῖ νὰ σοῦ δώσουν γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ὄντος. ποὺ εἶναι ἡ καθαυτὴ ζωντανὴ τελειότητα καὶ καλοσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀραιότητα, ποὺ τὰ γεννᾷ ὅλα καὶ τὰ συγκρατεῖ καὶ τὰ περιέχει καὶ, ὅταν διαλύονται, τὰ παραλαβαίνει γιὰ νὰ γεννήσῃ ἄλλα ὅμοια; Θὰ γίνεις ποτὲ τέλει, ποὺ μὲ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους νὰ συμπεριφέρεσαι ἔτσι, ὡστε μήτε νὰ παραπονιεῖσαι ἐναντίον τους, μήτε νὰ σὲ κατακρίνουν ἐκεῖνοι;».

ΤΕΡΤΙΟΣ ΠΗΛΕΙΔΗΣ

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΣΕΛΗΝΗ*

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἡ θύρα τοῦ δωματίου μου βρισκόταν στὰ δεξιὰ κι ἀριστερὰ εἶχα τὸ παράθυρο ἀνοικτὸ. Καθόμουν μὲ τὴν πλάτη στραμμένη στὸν τοῖχο ὅπου ἦταν ἡ εἴσοδος καὶ πλησιέστερα πρὸς τὸ παράθυρο, πού ἔπαιρνε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἄλλου, κάθετου στὸν πρῶτο πού εἶπα, τοῖχου. Τὸ δωμάτιο ἦταν στενόμακρο· τρία ἐπὶ πέντε νομίζω ἢ καὶ πιὸ μακρὸ ἀκόμα. Στὸ βάθος, στὴν πλευρὰ πού ἀντίκρυζε τὸ παράθυρο, βρισκόταν τὸ κρεβάτι, ἀπλὸ ὅπως ἄρμοζε κι ὅπως ἀπλᾶ ἦταν τὰ λοιπὰ ἐπιπλά: τὸ ἐρμάρι μὲ τὸν καθρέφτη, τοποθετημένο ἀπέναντι ἀπ' τὴ θύρα, τὰ τέσσερα βιεννέζικα — μὲ ψάθα — καθίσματα μου, τὸ τραπέζι ἀπὸ δέξια, πού μοῦ χρησίμευε γιὰ γραφεῖο, ἡ ἐταζέρα — στὴ γωνιά ἀριστερὰ μεταξὺ γραφεῖου καὶ παραθυριοῦ — ὅπου ὀλοένα πλῆθαιναν τὰ βιβλία, ποιά διαβασμένα καὶ ποιά ὄχι, πού ἰδιαίτερα προτιμοῦσα τὸ χαλί χάμου — δικό μου κι αὐτὸ — τὰ πέντε μεγάλα κάρτα, ἔργα καλῆς τέχνης, κρεμασμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ, (ὁ Δὸν Κιχώτης μὲ τοὺς ἀνεμόμυλους· δυὸ natures mortes* τὸ πορτραῖτο ἑνὸς ἀγνώστου· μιά χαλκογραφία μὲ τολμηρὸ κάπως γυμνὸ) καὶ τ' ἄλλα μικρότερα κάρτα τοποθετημένα πάνω στὴν ἐταζέρα, (ὁ Beethoven* μιά κεφαλὴ γυναικας καὶ ἕνα ὄμορφο κεφάλι ἀλόγου φωτογραφημένα πλάι-πλάι ἀριστοτεχνικὰ· μιά φωτογραφία περιφημῆ ἐπίσης ἀπ' τὸ «φιλι» τοῦ Rodin καὶ μερικά ἄλλα ἀσημαντα, πού μὴτε διατηρῶ πιά, μῆτε θυμάμαι). Ἐξὸν ἀπὸ ὅσα ἀριθμῆσα καὶ λίγα ἀκόμα χρήσιμα ὁποσδήποτε πράγματα, βρισκόταν στὸ δωμάτιο καὶ μιά κιθάρα, ἰδιοκτησία — αὐτὴ — κάποιου Ἀριστείδη Γεράκη, πού στὶς εὐθυμες συντροφίες κρατοῦσε πάντα τὸ ρόλο τοῦ εὐτυχισμένου καὶ ἱκανοποιημένου ἀνθρώπου. Κυριώτερο προσόν του καὶ μοναδικὸ πιστεύω, ἦταν τὸ ἰδιόρρυθμο τραγοῦδι του, πού σ' ἐποχῆ μὴ μισασμένη ἀκόμα ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ τὸ τὰμ-τὰμ τῆς τζάζ, ἔδινε τὴν ἐντύπωση τοῦ ἀλλόκοτου καὶ τοῦ καινούργιου. Ὡστόσο μῆτε ὁ Ἄγγελος, μῆτε ἐγὼ διασκεδάσαμε τότε μ' εὐθυμες παρῆες κι οὔτε καμμιὰν ἰδιαίτερη προτίμηση εἶχαμε γιὰ τὶς αἰσθηματικές καὶ κατασκευαστικὰς χορωδίες, πού ἀπὸ παράδοση συνοδεύουν τὸ πιοτὸ. Τώρα τὸ πῶς βρισκόταν ἡ κιθάρα τοῦ Ἀριστείδη Γεράκη στὸ δωμάτιό μου εἶναι ἱστορία, πού ἴσως κάποτε θ' ἀφηγηθῶ. Στὸ μεταξὺ ὀφείλω μόνο νὰ τονίσω πῶς τὴν εἶχε φέρει ὁ Ἄγγελος κάποια παλαιά, χαμένη νύχτα καὶ πῶς ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἔλειπε καιρὸν πολὺ ἀπὸ τὴν πόλη. Εἶχα λοιπὸν καὶ τὴν κιθάρα τοῦ Γεράκη, ξεχασμένη, σκονισμένη καὶ περιφρονημένη.

Τὸ παράθυρο, εἶπα, ἦταν ἀνοικτὸ καὶ τὸ φθινοπωρινὸ ἐκεῖνο βράδυ ὄμορφο. Μιά ἡσυχία, μιά σιωπὴ, σάν ἕνα σταμάτημα, μιά παρένθεση γαλήνης ἀνάμεσα στὸ θόρυθο, τὴν ταραχὴ τοῦ ἕξω κόσμου καὶ τὶς ἴδιες μου τὶς ἔγνοιες... Ὁ Walter Pater, τὰ μουντὰ χρώματα (δὲν εἶχε σκοτεινιάσει ὀλότελα), τὸ τετράγωνο τοῦ οὐρανοῦ ἀπ' τὸ παράθυρο, πέρα, ἡ σελήνη ψηλὰ ἀριστερὰ μου, τὰ τακτοποιημένα βιβλία μου, τὰ χαρτιά μου βαλμένα στὴ θέση τους, ἡ βεβαιότητα τέλους πῶς φροντίδες ἐνοχλητικές, ἀμέσως, τούτην τὴ στιγμή δὲ μὲ βασάνιζαν, ὅλα δίνανε τὴν ἐντύπωση — τὴν αἴσθηση μάλλον — πῶς ἦμουν — εἰδωλοῦ ἰδανικὸ τοῦ ἑαυτοῦ μου — ἕτοιμος πιά γιὰ ἐξωτικὸ ταξίδι... (Χρώματα· θάλασσες· οὐρανοί. Δάση μακρυνά. Κάκτοι καὶ φοινικιές σὲ ἀκρογιαλιές, πού γλυστράνε ἀπαλὰ καθὼς πάμε ν' ἀράξουμε... Τὸ ἄρωμα ἀπὸ τοὺς ἀγνωστούς ὄριμους καρπούς. Οἱ σκιές τῶν ἀνθρώπων, πού μᾶς περιμένουν ἐκεῖ κάτω, μὲ τὰ μελαψὰ ἢ κι ὀλόμαυρα πρόσωπα, τὰ ἡμίγυμνα μέλη, τὰ πρωτόγονά τους ὄπλα... «Οἱ ἄγριοι!... Οἱ ἄγριοι!...»). «Α! ναί. Οἱ ἄγριοι. Κι ἐντούτοις ὅταν φτάσεις σοῦ μιλάνε γαλλικά καὶ σὲ ὀδηγοῦν ἀνάμεσα στοὺς στενοὺς δρομάκους τῆς λευκῆς πολιτείας στὸ Palace Hôtel... Εἴσοδος μὲ ἀραβουργήματα. Οἰκοδομὴ πανύψηλη· καὶ στὸ χῶλλ οἱ ἄλλοι ἔξνοι, ἀπὸ κάθε χώρα, ἀπὸ κάθε γωνιά τῆς γῆς... Κρύσταλλα, φῶτα, γλάστρες μὲ θαυμασία φυτὰ, ἄνετα καθίσματα καὶ μικρὰ συντριβάνια μὲ νερὰ ἀρωματισμένα, πού γλόμποι κρυμμένοι φωτίζουν, βάφοντας τὴ ρυθμικὴ βροχὴ τους...». Ὁ Walter Pater λοιπὸν καὶ ὅλα αὐτὰ... Μά ἦταν καὶ μιά ἄλλη βεβαιότητα... Κάθε ἀνησυχία μου — λέει — κάθε ἀμφιβολία, εἶχαν ξεκαθαριθεῖ γιὰ πάντα. Ἦμουν στὸν ὀρθὸ δρόμο. Οἱ διαφωνίες μου μὲ τὸν τάδε καὶ τὸν ἄλλον καὶ μὲ τὸν

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ 4ο τεῦχος.

ἑαυτὸ μου τὸν ἴδιο, εἶχαν διαλυθεῖ ὀριστικά καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτε νὰ μὲ ἀπασχολεῖ. Γνωστοὶ καὶ ἀγνωστοὶ συμφωνοῦσαν μαζί μου... Πολιτικά; Κοινωνικά; Φιλοσοφία; Σύμφωνοι, ἀγαπημένοι, ἀδελφωμένοι ὄλοι, μ' ἀγνή καρδιά, μάτια γιομάτα ἡρεμῆ φιλία... Καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἐπίσης... Κι ἡ ἔγκυκλοπαίδεια τοῦ Σταμάτη Δανηλίδη τελειωμένη, μὲ τὰ ἄρθρα γιὰ τὴν ἐπιστήμη, πού μὲ ἀπασχολεῖ, γραμμένα λαγαρά, νοητὰ, πρωτότυπα ἀπὸ μένα καὶ τ' ἄλλα, τὰ διάφορα γιὰ τὶς φυλές τῆς γῆς, γιὰ τὴν αἰσθητική, τὶς θρησκείες καὶ τὴν τέχνη γραμμένα ἀπὸ τὸν Ἄγγελο. Τέλος τακτοποιημένα τὰ πάντα σ' ἕναν ὀριστικὸ κόσμον δίχως ταραχές καὶ δίχως ἔχθρες!... «Α! Ναί! Ἦταν ἡ ὦρα, ἦταν ὁ οὐρανὸς στὸ τετράγωνο τοῦ παραθυριοῦ πέρα. Κι ἦταν ἡ σελήνη πιὸ φωτεινὴ, καθὼς ἀνεπαίσθητα ἀνέβαινε στὴ γωνιά ἐκεῖ, ἀριστερὰ μου...»

Μέσα στὴν τόσην ἁρμονία εἶχα φυσικὰ ἀφαιρεθεῖ. Μάλιστα σιγά-σιγά τὸ ἐξωτικὸ ταξίδι μου ἄφηνε τὶς θάλασσες, τὶς ἀκρογιαλιές μὲ τοὺς κάκτους, τὰ παράδοξα καὶ μαζί συνηθισμένα κι αἰσθανόμουν τώρα σὰ μιά δύναμη μέσα μου νὰ μὲ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ πάνω, δένοντάς με μὲ τὶς φωτεινὲς ἀχτίνες ἀπὸ ἀσῆμι, πού κρέμονταν ὡς ἐδῶ ἀπ' τοὺς κόσμους τοῦ οὐρανοῦ...

Ἄλλὰ κάτι βέβαια μ' ἐνόχλησε ξάφνου. Κάτι μ' ἔσπρωξε μπρὸς σ' ἕνα χάσμα, ἢ — χειρότερα — σ' ἕνα πλέγμα ἀνάκατο ἀπὸ παράλογες σκέψεις. Θέλησα ἀμέσως ν' ἀντιδράσω, νὰ λυτρωθῶ ἀπ' τὸ βραχνά, ν' ἀκούσω τὴ φωνὴ μου, καί:

— Ὁ Ἄγγελος δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀστρονομία... — κατῶρθωσα ν' ἀρθρώσω. Τὴν ἴδια στιγμή μὲ συνεπῆρε ἡ αἴσθηση πῶς ἦταν πολλά, ἀναρίθμητα τὰ ὅσα μοῦ ξέφευγαν, τὰ ὅσα βρισκόταν κειθε ἀπ' τὴ νόση καὶ τὴ θέλησή μου... (Εἶναι κάτι μεγάλοι γυάλινοι γλόμποι γιομάτοι ἀκίνητο νερὸ, ὅπου κοιμοῦνται δυὸ-τρία χρυσοφάρα. Ξαίρεις πῶς ἀνεπαίσθητα λικνίζεται ἡ διαχλωτὴ οὐρά τους. Μὰ ἐπιμένεις μὲ μισόκλειστα τὰ μάτια νὰ τὰ θωρεῖς ἀκίνητα). «Ὅχι: δὲν ἤθελα νὰ ταραξῶ τώρα τὴ γαλήνη μὲ τὴν πρόφαση τοῦ κενοῦ, τῆς ἀστρονομίας καὶ τ' ἀναρίθμητα ἄλλα πού εἶχαν ἔρθει ἀπρόσκλητα νὰ βουτίζουν γύρω μου. Ἦμουν γοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀκίνησι· εἶχα βρεῖ μίαν ἀπόλυτη ἰσορροπία, πλαισιωμένος ἀπὸ ἕναν ἀόρατο καὶ νοητὸ μονάχα κόσμον. Εἶχα νιώσει τὸν ἑαυτὸ μου σάν τρίτο πρόσωπο, κριτὴ ἱκανοποιημένο γιὰ τὰ πάντα, δίχως καμμιὰ ὑποχρέωση νὰ διορθώσω τοῦτο ἢ τ' ἄλλο, νὰ μεμψιμοιρήσω γιὰ κάτι πού μοῦ χε τάχα ξεφύγει... (Τὸ κάδρο μὲ τὸν Δὸν Κιχώτη ἦταν ἀκριβῶς ἀντίκρου μου. Τὴν κορνιζὰ ἀπὸ καρυδιὰ τὴν εἶχα σχεδιάσει ὁ ἴδιος. Κρεμοταν σὲ ὀρθὸ ὕψος στὸν τοῖχο. Ἦταν λιθογραφία ἀκριβῆ. Τὸ θαύμαζαν ἀρεκτοὶ καὶ μὲ καλοτύχιζαν γι αὐτὸ. Στερεωμένο στὸ καρφί του μῆτε γλιόστομετρο δὲν ξέφευγε ἀπ' τὴν ἁρμονία τῶν γραμμῶν τῆς χρωματιστῆς ταπετσαρίας. Λίγο νὰ γλιστραγε αἴφνης ἀπ' τὸ τρίτο φύλλο, δεξιὰ, τοῦ γεωμετρικοῦ ρόδου, πού ἐπαναλαμβάνονταν 16 φορές — τὶς εἶχα μετρήσει — κάθετα στὸν τοῖχο ἀπ' τὸ γύψινο σειρήτι ψηλὰ ὡς χάμου, θὰ μὲ στενοχωροῦσε. Τὴν ἴδια τάξη εἶχαν καὶ τὰ ἄλλα κρεμασμένα κάρτα καὶ τὸ τολμηρὸ γυμνὸ, τοποθετημένο σὲ θέση πιὸ διακριτικῆ)...

... Σὲ μιά λαμπρὴ φερνοῦσαν τώρα ὅλα ὅσα ὑπῆρχαν κι ὅσα δὲν ὑπῆρχαν στὸν κόσμον. Μιά συμφωνία ἀπὸ χρώματα, γραμμὲς καὶ ἤχους... Καὶ μέσα σὲ μιά λάμπη βέβαια, σκέφτηκα, θὰ εἶναι κι ἡ αἴσθηση τοῦ ἀπείρου... Ἐπειτα;... Ἐπειτα θὰ ναι τὸ θανάσιμο ἀμάρτημα* τὸ γκρέμισμα* ἢ καταδίκη κι ἢ κατάρα. Ἐπειτα θ' ἀρχίζει ὁ χρόνος τ' ἀτέλειωτο περπάτημα καὶ θ' ἀνοίγονται τεράστιες οἱ χλοάνες, ὅπου σωρεύονται, σπρώχνονται, ἀλαλάζουν τὰ περασμένα καὶ τὰ μελλούμενα. Τὰ ὅσα βλέπουμε καὶ τὰ ὅσα ξαίρουμε. Τὰ ὅσα ἔχουν πάρει τὴν ἀθάνατὴ τους ὄψη θὰ ρίχνονται πάλι στὸ χάος ἀνάκατα, ἐχθρικά μεταξὺ τους, ἀκατανόητα κινούμενα μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός ἐδῶ κι ἐκεῖ, πάνω καὶ κάτω, σάν κηλίδες πού ἔμειναν σὶδ' ἐκθαμπὸ σου μάτι κι ἐσὺ τὶς κυνηγᾶς στὸ τοῖχο, στὴν ὀροφί, παντοῦ ὅπου μπορεῖ νὰ παῖξει τὸ βλέμμα σου. Ἐπειτα θὰ ναι οἱ ἔγνοιες, οἱ φόβοι, οἱ ἀνησυχίες, τὸ ἄγχος. Θὰ ναι ἡ συνείδηση, οἱ μεταμέλειες κι οἱ ἀμφιβολίες. Θὰ ναι ὁ Σταμάτης Δανηλίδης κι ἡ Δανάη κι ὁ Ἄγγελος. Τὸ ἔγκυκλοπαιδικὸ λεξικό, τὰ βιβλία στὴν ἐταζέρα τὰ διαβασμένα, καὶ ὄχι, τὰ δεμένα κι ἄδετα, οἱ φροντίδες γιὰ τὸ αἶριο, τὸ αἶριο ὀλόκληρο, γνωστὸ, μετρημένο σὲ ὄρες, ὀριστικὸ κι ἀσειστο, πού παραμονεύει. Θὰ ναι οἱ σπασμένες πλάκες τῆς ὁδοῦ Σταδίου κι ἡ ἀνιάρη ἐπίσκεψη στὴ θεῖα Ἀμαλία. Τὰ χρήματα κι ἡ ἐπιθυμία σου πού πρὶν ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἔμεινε, μ' ἀπογοήτευση κρεμασμένη μπρὸς σὲ μιά, ὀποιαδήποτε προθήκη. Καὶ θὰ ναι ἡ κιθάρα τοῦ Ἀριστείδη Γεράκη, ἡ ἐπιστήμη σου, ὁ χειμῶνας πού ῥχεται κι ἡ ξανθιά κοπέλλα μὲ τὸ φόρεμα τὸ γκρί... Ὅχι. Ἡ ξανθιά κοπέλλα μὲ τὸ φόρεμα τὸ γκρί ἦταν

Ένας μουσικός τόνος στη δόνηση μιᾶς φωτεινῆς ἀχτίνας. Ἡ ξανθιά κοπέλλα μὲ τὸ φόρεμα τὸ γκρι ξέφευγε ἀπὸ τὰ πραγματικά, τὰ ὁρατά, συγκεκριμένα κι ἀνάκατα συνάμα, πού πλανιόνταν μολαταῦτα στὴν ἴδια ἐκείνην περιοχή, ἀπὸ ὅπου, σὲ μιὰ στιγμή ψυχικῆς μου λύτρωσης εἶχε πηγάσει ἡ λάμψη μὲ τ' ὄραμα τοῦ χαμένου παραδείσου καὶ τὴν αἴσθηση τοῦ ἀπειρου... Νομίζω πὼς ἔτσι πάντα ἀρχίζει καὶ κάθε φορά κλείνει ὁ κύκλος τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτήτάς μας... Μιὰ κίνηση δίχως τελειωμό. Ἐνας κύκλος χαράζεται μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ ἄλλον κι ὄλοι μαζί—ἀμέτρητοι—πάνε νὰ σθύσουν πρὸς τὰ ὅρια τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ εἰκόνα φαίνεται κάπως συγκεχυμένη καὶ δὲ δίνει ἀσφαλῶς τὴν παράσταση, πού ἐννοῶ. Μοιάζει προσπάθεια primitiviste, δίχως τὴ χάρη ὅμως καὶ τὴν τέχνη πού θὰ παίρνε στὰ χέρια ἐνὸς ἄξιου δημιουργοῦ. Ἐξάλλου μειονεκτεῖ σὲ βάθος καὶ σὲ περιεχόμενο. Συνοπτικὴ πολὺ, μαρτυρεῖ ἀμέσως πὼς σχεδιάστηκε γιὰ τὴν ἀπόδειξη ἐνὸς θεωρήματος πού—ἀν καλοσκεφτεῖς—δὲν μπορεῖ ν' ἀποδειχτεῖ... Ὡστόσο θὰ ἐπιμεινω. Γιατί ἐγὼ τὸ εἶδα καὶ τὸ ἔκρουσα τὸ κλείσιμο τοῦ κύκλου. Ἦταν σάν ἕνα ν τ ἄ γ κ! Ὑπόκωφο. Γύρισα ἄθελα τὸ βλέμμα πρὸς τὴ γωνιά ὅπου ἤξαιρα πὼς ἡ περιφρονημένη κιθάρα τοῦ Γεράκη δὲν μπορούσε μὲ κανένα δυνατὸ ἢ ἀδύνατο τρόπο νὰ ἤχησει. Καὶ τότε ἀκριβῶς εἶδα τὸν κύκλο νὰ διαγράφεται ὀλοκληρωμένως πιά καὶ νὰ φεύγει μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα ἀνοίγοντας, ἀνοίγοντας, ἀπὸ παντοῦ γιὰ παντοῦ πρὸς ἕνα ὕψος ἢ ἕνα βάθος ἀσύλληπτο... Τὴν ἴδια κείνη στιγμή ἐνοιώσα πὼς μάταια θὰ προσπαθοῦσα νὰ φτάσω πάλι στὴ γαλήνη πού ἀναπάντεχα ἔχανα...

Ἡ ἀστρονομία τοῦ Ἀγγέλου; Ἡ ἐπιθυμία νὰ κρατήσω ἀκίνητη τὴ σκέψη; Ἐνα παίξιμο τοῦ φωτός; Ἡ σελήνη πού, ἀκριβῶς τότε χρωμάτιζε μ' ἀσήμι τὸν καθρέφτη τοῦ ἔρμαριου στὸν ἀπέναντί μου τοῖχο; Μιὰ στενοχώρια, μιὰ ἀνησυχία μὲ κυρίευε. Προσπάθησα ν' ἀκούσω πάλι τὸ ξαφνικὸ «ντᾶγκ» καὶ κοίταξα ἐπίμονα πρὸς τὴν κιθάρα τοῦ Γεράκη. Ὁ ἦχος φυσικὰ δὲν ξανακούστηκε. Ὡστόσο μοῦ μένε τώρα ἡ ἐντύπωση πὼς εὑρίσκα τὴν ἀρχὴ κάποιας κλωστής ἀνάμεσα ἀπὸ μύριες μύριες ἄλλες πού χαν τυλιχτεῖ σὲ μπερδεμένο κουβάρι. Κι ἦταν οἱ κλωστὲς αὐτὲς οἱ κάθε λογῆς ἀλήθειες κι ὄλα τὰ λογικά, ἀκατάλυτα κι ὀριστικά πού φτιάχνουν τὴν ἀνθρώπινη πραγματικὴ ὑπόστασή μας. Ναι: ἀρχὴ μιᾶς κλωστής, ἀρνή μιᾶς ἔγνομιας καινούργιας, ἦτανε. Γιατί ἀμέσως σκέφτηκα πὼς ἡ τάξη, ἡ ἁρμονία, ἡ ἰσοροπία, πού εἶχαν δημιουργηθεῖ πρὶν ἀπὸ λίγο ὀλόγυρά μου ἦταν ἐπίπλαστες, καὶ πὼς εἶχα ἀσυγχώρετα ἀφαιρεθεῖ. Δὲν ξαίρω ἀν προσπαθῶντας νὰ σύρω ὅσο πιότερο μπορούσα τοῦτο τὸ νῆμα γιὰ νὰ ξεκαθαρίσω τὶς σκέψεις μου εἶδα νὰ ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸ κουβάρι κι ἄλλες ἀναριθμητὲς κλωστὲς. Τὸ βέβαιον μόνον εἶναι πὼς μὲ δυσφορία ἔκλεισα τὸ βιβλίο πού κρατοῦσα στὰ χέρια μου (ὁ Walter Pater... Μὰ ποῖος εἶναι αὐτός;...) κι ἐπανέλαθα τάχα εἰρωνικά τὶς λέξεις ἐκεῖνες γιὰ τὸν Ἄγγελο πού ἔχαν γίνει—δίχως ἄλλο—ἀφορμὴ γιὰ ὄλην τούτη τὴν ταραχή: —Κρίμα... Δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀστρονομία...

...Εἶναι κάτι φράσεις, πού εἰπωμένες ἐξῶρα δίχως συζήτηση, δὲ λένε τίποτε. Ἀπάντηση δὲ δέχονται. Καὶ μήτε εὐκολο εἶναι νὰ βρεῖς ἀπὸ πού καὶ πὼς γεννιοῦνται. Κάτι βασανίζει βέβαια τὸ νοῦ σου ἐκείνη τὴ στιγμή. Ἀναβλύζουν ἔτσι ἀπὸ τὸ ὑποσυνείδητό σου—ὅπως τὸ λένε—δύο, τρεῖς, ἑσσερες λέξεις καὶ μιᾶς τότε ἐσὺ γιὰ τὴν ἀστρονομία, γιὰ τὸ γόνατο τῆς Μωδ (ἢ Μώδ! πάνε ἀλήθεια δυὸ χρόνια, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Μώδ!) ἢ γιὰ τὴν ξανθιά κοπέλλα μὲ τὸ φόρεμα τὸ γκρι. Ἄν πολεμᾶς ὥστόσο νὰ βρεῖς ἐξήγηση, ν' ἀκολουθήσεις τὴ σειρά ἀπὸ τὶς ἀπανωτὲς εἰκόνες, πού σ' ἔφεραν μέχρις ἐδῶ, πάλι ὁ λογισμὸς σου ἀκολουθεῖ δουλικὰ τὴ θέληση ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ φρονεῖ πὼς εἶναι ὀρθὸ νὰ φάξεις... Θὰ πεις: «Ἡ ἀρχὴ τούτης τῆς φράσης βρίσκεται δίχως ἄλλο στὴν Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Σταμάτη Δαμηλιδῆ». Ναι: ἀσφαλῶς ἐκεῖ χωροῦσαν ὄλα. Κι ὁ Ἄγγελος εἶχε μπλέξει μὲ λογῆς τῶν λογίων θέματα. Ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ ὡς τὴν ἀστρονομία τίποτε πιά δὲν τὸν ἐχώριζε... (...Ἐγὼ δὲ θὰ τὸ δεχόμουν ποτὲ αὐτό. Μήτε γιὰ ἦθη κι ἔθιμα ἀγνώστων φυλῶν θὰ ἔγραφα, μήτε γιὰ τὴν τέχνη μαζί καὶ τὶς θρησκείες. Θὰ ἀπαίτουσα ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς νὰ μοῦ δοθεῖ ἐλευθερία. Θὰ ἔχα ν' ἀσχοληθῶ, μὲ τὴν ἐπιστῆμην μου, κι αὐτὰ μὲ συνέπεια καὶ μὲ προσωπικὴν εὐθύνη... Νὰ ἕνα καινούργιο νῆμα ἀπὸ τὸ κουβάρι τῆς πραγματικότητας: ἡ ἐπιστῆμην μου καὶ ἡ προσωπικὴ εὐθύνη... Λοιπὸν δὲ θὰ δεχόμουν ποτὲ. Μήτε τοὺς ὄρους τοῦ συμφωνητικοῦ. Τοῦ συμφωνητικοῦ...) Μύριοι ἠλεκτρικοὶ λαμπτήρες ἀναψαν στὴν ὀροφὴ μιᾶς τεράστιας αἰθουσας σκοτεινῆς σχεδὸν ὀλότελα ὡς τώρα. Καὶ στὴν αἴθουσα αὐτὴ βρισκόμουν ἐγὼ μόνος, καθισμένος σὲ μιὰ κόχη κι ἔβλεπα νὰ κυματίζουσε πρὸς στὰ μάτια μου σκιὲς καλυμμένες ἀπὸ μεταξένια διάφανα πέπλα. Γλίστραγαν οἱ σκιὲς αὐ-

τὲς παντοῦθε, εἰσχωροῦσαν ἢ μιὰ στὴν ἄλλη, χάνονταν σὲ σκοτεινὸ βάθος, ξανάρχονταν παίζοντας πρὸς ἐμένα καὶ πάλι φεύγανε, καὶ πάλι τὶς ξανάβλεπα σιμὰ μου ἴδιες ἢ, ἀν ἄλλες, ὅμοιες στὶς πρώτες. Ἐνας χορὸς κοντολογῆς δίχως τελειωμό στ' ἀχνόφεγγο τῶν ματιῶν μου πού λὲς ἐπέμεναν ἀκούραστα, μὲ ἠδονή, νὰ βλέπουν. Καὶ τὸν χορὸν αὐτό, τὸ παίξιμο τῶν σκιῶν, κατάρτανε τώρα νὰ τὸν σθύσει τὸ φῶς ἀπὸ τοὺς μύριους ἐκείνους ἠλεκτρικοὺς λαμπτήρες τῆς ὀροφῆς, καθλώνοντάς με κατὰπληκτο πρὸς σὲ μιὰ καινούργια πιά παράσταση, σὲ μιὰ καινούργια σκέψη. Ὅχι καμμιά σημασία δὲ θὰ δίνα σ' ἄλλη στιγμή στὴ σκέψη αὐτή. Τίποτε τὸ παράδοξο δὲ θὰ εἶχε γιὰ μένα σ' ἕλλην πείραση. Ἀλλὰ ἔτσι συμβαίνει πάντοτε. Τὰ πιὸ κοινὰ, τὰ πιὸ ἀσήμαντα, τὰ πιὸ φυσικὰ, τὰ πιὸ λογικά, ἀποκτᾶνε ξάφνου περιεχόμενο καὶ μεταμορφώνονται σ' ἔγνοιες καθολικῆς. Τοποθετοῦνται λὲς συνάμα στὰ ὅρια μεταξὺ τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ ἀπίθανου, σὲ μεταίχιμο τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ φανταστικοῦ... Ὁμολογῶ πὼς ὅταν βρέθηκα πρὸς τὴν ἀσήμαντη, κοινὴ, λογικὴ, φυσικὴ, σκέψη, πού μὲ ξάφνιασε ἔτσι, αἰσθάνθηκα ἔπειτα ἀπὸ τὸ δισταγμὸ ἀπειροελάχιστης διάρκειας, πὼς ξέφευγα πάλι ἀπὸ τὸ πραγματικὸ καὶ τ' ἀληθινὸ καὶ πὼς ριχνόμουν σὲ μιὰ νέα παντοπορεία, σ' ἕνα καινούργιο ταξίδι γιὰ μακρινὲς χώρες καθάλα σὲ σύννεφο, πού μεγάλωνε ὀλοένα τὸ ἀλογίσιον σχῆμα του καὶ κάλαζε ἔξω ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρό μου, πάνω πρὸς τὸ φέγγος τῆς αελήνης...

(Ἐχει συνέχεια)

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΗΘΗ

Πυκνὴ τοῦ δίσους σιγαλιά

— Σταματημένο τὸ ρολοῖ —

Μιὰν ὄρα νεκρὴ διαγράφουν οἱ λεπτοδείχτες
τῆς καρδιάς.

Τὸ πλῆθος τοῦ νεκρωμένου κόσμου τῆς
τῶκλεισε μὲς σὲ τὸ κάδρο τῆς στιγμῆς.

Πλοῖο ναυαγισμένο, φαντασία χλωρὴ,
ὦ, μὴ βυθᾶς μὲς στὴν ἀνυπαρξία.

— Τ' ἄρωμα αὐτὸ ποῦ βρίσκονταν;

Τὸ βλέμμα αὐτὸ γιὰ νὰ μ' ἀκλουθᾶει

Σὰν γλάρος στὸν Ὠκεανὸ

Νὰ χάνεται σιγὰ - σιγὰ

Νὰ χάνεται ἀτέλειωτα.

Ἀνὸ σύμφερα ταξιδεύουσε

στὰ πέλαγα τ' οὐράνιον θόλον,

Ἀνὸ χεῖλια τρεμανοῖζανε

καὶ μείνανε μετέωρα μὲς στὴ σιγή.

Κι' ὁ λόγος ἄργησε νὰ κρούσει

Ἔτσι κακόχη λοξοδρομήσε

καὶ πόντισε τὴν λαμπρὴ ἀφετηρία

στὴν πίσσα τ' ἀνεκπλήρωτου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

FRAGMENT A

ΔΟΚΙΜΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Oculus meus memoria est
S. Bernardus

Της "Ολγας

Ποιός είπε πως*οί μνήμες δέν μπορούν νά ξαναφέρουν κοντά μας τά ατί-
θασσα χρόνια, τά χρόνια πού γδέρναμε τά γόνατα στά πλευρά τών δνείρων,
δταν πεισματάρηδες κένταυροι τραβούσαμε τά χαλινάρια ματώνοντας τó αφρι-
σμένο στόμα τής πραγματικότητας ώσπου νά τιναχτεί ξέφρενη στόν άέρα και
νά χορέψει; Η αϊωνιότητα μάς προκαλούσε τότε γνέφοντας με τά γαλάζια
μάτια τής και μεϊς καλπάζαμε ίσια κατά πάνω τής με τó κεφάλι μπροστά.
Τά νειάτα είναι ένα ξίφος και στήν άκρη του κρέμεται κόκκινο κουρέλι ή σο-
φία βέλος πού ρίχτηκε στό διάστημα από καλοταναυσμένο δοξάρι. "Ας πάμε
μαζύ του πατώντας στά νοητά ίχνη τής καμπύλης του. Η δυνατότερη ψυχή
είναι κείνη πού χύνεται τά μεσάνυχτα στόν άέρα και χορεύει ανάμεσα στούς
κυκλικούς δρόμους τών άστεριών. "Ας χυθούμε μαζύ τής κι' άς χορέψουμε
περιγελαστικά κάτω από τή μύτη τής γρηάς λογικής. Η ώριμότητα είναι μιά
σοφή ξερακιανή γρηά, πού άπλώνει τά νύχια για νά ξεσκίσει τά πρώτα μας
δνειρα.

Η ένδεκάτη ήταν ή ώρα τής μεγάλης παραφροσύνης. "Ενας περιγελα-
στικός κόκκινος διάβολος έπαιζε τήν παρτίδα του σκακιού του μετατοπίζον-
τας έξαλλα ανθρώπινα πιόνια στήν μεγάλη πλακόστρωτη αύλη, πού δάγκωνε
γύρω-γύρω με βουθή λίσσα τις άκρες του κιγκλιδώματος και τά πόδια τών
πανύψηλων τετραγωνικών πεσσών.

"Ακριβώς τήν μεγάλη τούτη ώρα ή "Ελένη πέρασε τήν αρχαϊκή πόρτα χαϊ-
δεύοντας άσυναίσθητα με τις άκρες του παλτου τής τις έκπληκτες χάλκινες κου-
κουβάγιες. "Ο "Αντώνης από πολλήν ώρα καθόταν δλομόναχος, προσπαθώντας
νά λυτρωθεί από τήν δαιμονική μέθη τής στιγμής ανάμεσα σε σουβιλικά σκα-
λίσματα με τó μολύβι. Η "Ελένη τόν είδε από μακρυά και του γέλασε. "Ο πολός
ήλιος, μπαινώντας λεύτερα στά γαλανά μάτια τής, κάθισε άπαλά στόν υγρό
βολθό σαν χρυσή σκόνη. Πήγε κοντά του.

— Δέν ήρθαν οι άλλοι; τόν ρωτά. Η φωνή τής είναι διακριτική· έτσι όπως
δταν μιλούμε κοντά στο Θεό, ή δταν ή συναυλία έχει αρχίσει.

— "Οχι, τής γνέφει ο "Αντώνης βαρυστημένα. "Εξακολουθεί νά σκαλίζει
πλαίσια γύρω από δυο χαραγμένες λέξεις στό χαρτί του. Τό κορίτσι σκύβει
άπό πάνω του γεμάτο έγκατάλειψη τρυφερή. "Ενας βόστρυχος τών ξανθών
μαλλιών τής πάει κι' έρχεται θριαμβευτικά ανάμεσα στά δάχτυλα του "Αντώνη.

— Τίποτα... νά, θέλει νά γράψει του "Αλέξη... αλλά... αλλά, νά, δέν
βρίσκει τις λέξεις... Ξέρεις, οι σχέσεις του με τόν "Αλέξη...

— Μά τί του γράφεις; τόν ξαναρωτά. Τά μάτια τής τόν κοιτάζουν θαρρετά.

— Μά σου είπα — ψευτοθύμως — δέν βρίσκω τις λέξεις... Νά, μόνο δυο
βρήκα... "Απάνω σ' αυτές πρέπει νά πλεχτεί τó γράμμα. "Ενα είδος συμφω-
νίας με δυο θέματα πού πάνε κι' έρχονται πηδηχτά. Fuga, Φυγή όπως λένε
στη μουσική...

— "Αα! άπόρησε τó κορίτσι. Και ποιές λέξεις βρήκες;

— Νά, βρήκε μόνο δυο: λαμπικός, λέξης... Είναι ξέρεις δυο παλιές λέ-
ξεις... Ναι, ναι από μιά συσκευή πού είχαν στά καράβια τόν παλιό καιρό
για νά λαμπικάρουν τó νερό τής θάλασσας, δταν σωνόταν τó γλυκό... Πλα-
τάγισε με όρμη τή γλώσσα του, λές κι' ή ανάμνηση τής Μεγάλης Δίψας του
δυναστευε τόν ουρανίσκο. Δίπλωσε τó χαρτί προσεχτικά, τόβαλε στήν τσέπη
του, άναψε τσιγάρο και ρούφηξε με λαιμαργία τή φλόγα του.

"Απάνω στήν ώρα νά ο Μπάμπης, ή "Αγγέλικα κι' ο Κώστας. Τους γνέ-
φουν γελαστά από μακρυά, με τά βλέφαρα μισόκλειστα από τήν πυράδα του
ήλιου πού ψάχνει αδιάντροπα στήν υγρήν επιφάνει τών βολθών.

— Γειά σας!... "Ερχονται κοντά και κάθονται δίπλα τους, άραδιαστά

στόν λιγνό ξύλινο πάγκο, προσέχοντας στο άδιάκοπο πήγαινε κι' έλα τών κο-
ριτσιών και τών άγοριών. "Αντικρύ τους ή Αυλα πλέει άπάνω από γαλάζιους
πηχτούς ήσκιους πού σχηματίζουν τά τόξα τής στοάς. Μοιάζει με αρχαία γα-
λέρα πού ξεκίνησε για νά δαμάσει τους καιρούς μπατσίζοντας με τις σκισμέ-
νες σημαίες τής τόν άνεμο.

Δυο κορίτσια περνούν άργά, κρατώντας τελετουργικά άνοιγμένο ένα βι-
βλίο. Κάθε τόσο, τά κεφάλια τους σμιγμένα σκύβουν ανάμεσα στά ψηφία πού
χορεύουν στόν ξανθό άέρα, κι' ύστερα σηκώνουν πάλι άργά τά μάτια ψηλά,
λές και για νά καταλάβουν τά νοήματα έχουν ανάγκη από τις κινήσεις τών
πουλιών πού πίνουν νερό. "Ενας στίχος κυματίζει και φτάνει σ' αυτιά τους:

... ύπεροφίαν και μέθην...

"Α, ναι, ύπεροφίαν και μέθην θά είχεν ο Λαρεϊός...

Τά κορίτσια κοιτάχτηκαν με άπορία. "Υστερα γέλασαν. Γέλασαν και χά-
θηκαν ανάμεσα στο συρφετό.

Κι' όμως τó ρώτημα μένει σκληρό, βασανιστικό ανάμεσα στους άλλους.
Οί φλεβίτες τών κροτάφων του Κώστα χτυπούν άρρυθμα, σά μικρές καρδιές,
Κι' εκείνα τά μάτια του!... Πάντα κόκκινα σαν τής ύαινας, γεμάτα ήμερους
και πόθο νά δαμάσει, νά γονιμοποιήσει κάτω άπ' τά γόνατά του κάθε μυστική
ίνα τής γής.

... ύπεροφίαν και μέθην...

"Η "Αγγέλικα ζητάει με άγωνία τή λύση. Τά μάτια τής όμως προλαβαίνουν
τό ναι, σίγουρο, μονόπετρο, στερεό, έτοιμο νά κυλήσει άπ' τά χείλη του Μπά-
μπη. Τά μάτια του, γελαστά-γελαστά πού τής ήμερης γελάδας, τής γνέφουν:
Ναι... ναι... ναι...

... ύπεροφίαν και μέθην... Δόξα σοι ο Θεός! "Η "Αγγέλικα ήσύχασε με
τά μάτια προς τά δροσερά, τ' άπάτητα άπ' τόν ήλιο γαλάζια σκοτάδια τής
στοάς.

Τής θάλασσας πού άρμενίζει ή Γαλέρα.

Τότε, άχ τότε ήταν ακόμα ή εποχή πού τά δέκα δάχτυλα δέν μάς έφτα-
ναν για νά μετρήσουμε τά ώραιότερα πράγματα του κόσμου. Κι' ήταν τά βι-
βλία, τά ταξίδια, τó κρασί, ο έρωτας, ναι ο έρωτας, τά δισταχτικά δάχτυλα
άπάνω σε άδέξια πλήκτρα νά λικνίζουν τους ήχους τής παλιάς Γαλλικής
μουσικής του 17 αιώνα μιά Nocturne του Chopin όταν έξω κάνει κρύο πολύ
και τά τζάμια λυώνουν σε υγρούς ριγίλους ρόμβους, τó φεγγάρι πού περι-
γελά τις προτομές τών γυνών φαύνων στά υγρά πάρκα, τά ντουρα άγάλα-
ματα τών λαθρεμπόρων πού στολίζουν τις προσόψεις τών δημόσιων κτιρίων
με τις καδένες στά γιλέκα, πράγμα τόσο εξώφθαλμα παράταιρο τή στιγμή
πού ή σωστή θέση τους θάταν δλόγυρα στους καρπούς τών χεριών τους
ένωμένων σε στάσεις προσευχής άπευθυνόμενης προς τά κάτω.

"Η άνοιξη εκείνη, πού τόσο μοιάζει με τή φετεινή, έφερε πίσω τή μι-
κρούλα με τά έθενίνα μαλλιά, με τά μαλλιά όπου κοιμούνται τά δνειρα.
Και τώρα σαν και τότε πηναινόρχεται στήν ψυχρή βορεινή κάμαρα πού
βλέπει στήν άδεια πλατεία. Σηκώνεται στις μύτες τών ποδιών και κολλάει
τήν υγρή ρόδινη μυτίτσα στο κρύο άπιστο τζάμι πού μετουσιώνει σε δά-
κρυα τήν άνάσα. "Εξω κάνει κρύο, κρύο πολύ και τά κλειστά τάμαξια
φαντάζουν ζεστά, ακόμα κι' όταν είναι άδεια και μεγαγχολικά άραδειο-
σμένα τόνια πίσω σ' άλλο στις γωνίες τών βουλευάρτων. Τό μελί τραπεζο-
μάντηλο κρέμεται στους τρυφερούς τής ώμους κι' δταν δοκιμάζει τήν υπό-
κλιση (τή βαθεία-βαθεία υπόκλιση) τής υπερδέυει άστεία-μά πόσο
άστεία-τά μικρούλια τής πόδια με τά παιδικά, τά γδαρμένα γόνατα.

— Bonjour la reine du Portugal! Τό μικρό παχουλό χεράκι τείνεται για
τό καθιερωμένο αυλικό χειροφίλημα με φειδίσια κίνηση. Και καθώς είναι
μικρό κι' άσχημάτιστο μοιάζει περισσότερο, μοιάζει-χά-χά-χά- με φειδάκι
πού μόλις έσκασε άπ' τ' αϊγό. (Συχωρέστε με μεγαλειότητα! Γελώ χωρίς
νά τó θέλω!) "Α, ή μεγαλειότης σας κλαίει; Κλαίνει ποτέ οι βασιλίσσες;
Κλαίει la reine du Portugal?

Φιλώ πολλές φορές δυνατά τó αγαπημένο χεράκι πού μούσκεψε άπ' τά
δάκρυα.

— Μά μην κλαίτε λοιπόν madame la reine! Δέν είστε βασίλισσα; Καλά, καλά, μην κλαίς. Είσαι ή μικρή, ή αγαπημένη Olga. Μά πώς γίνεται λοιπόν ή μικρή μου Olga νά φορεί βασιλικό μανδύα;

— Τό ξεχασμένο στους ώμους μελί τραπεζομάντηλο κοίτεται άψυχο στά πόδια μας. Θά είναι έτσι ως αύριο, ως την ώρα που μιά μικρούλα με έβένινα μαλλιά θά ξαναγίνει βασίλισσα. Τά σέβη μου madame la reine!

Σήμερα ή ανάμνηση κυματίζει σάν μαντήλι στο χέρι νοσταλγικής ταξειδιώτισσας.

Τό ίδιο άπόγεμα πρόβαλε τό μοναστήρι της Καισαριανής, στο στρίψιμο του δρόμου σάν γκρεμισμένη φωλιά έρπετων. Η συντροφιά αλλάλαξε. Τά πυρωμένα βράχια τούς ξαναπέταξαν κατάμουτρα την ίαχή, άφου τή γύμνωσαν άπό την έγκόσμια προέλευσή της.

Ο Τάσος πήγαινε μπροστά. Τό μεσημέρινό γυαλιστερό πετσί του ήταν πασπαλισμένο άπό τή μαυριδερή γραφιτική σκόνη που άπλώνονταν σπάταλα στο δρόμο. Στάθηκαν παράμερα ν' άνασάνουν. Άνάμεσα σέ δυό χαμηλούς λόφους κρεμόταν ένα κομμάτι της πόλης σάν ξεχασμένη σημαία.

— Έρεχθειδαι τό παλαιόν δλθιοι
καί θεών παίδες μακάρων.
Έρās χώρας άπορθήτου τ' άποφερβόμενοι
κλεινοτάτων σοφίαν.
Άει διά λαμπροτάτου βαίνοντες άθρως αιθέρος
ένθα ποθ' άγνάς
ένεά Πιερίδας Μούσας λέγουσι
ξανθάν άρμονίαν φυτεύσαι.

Άπάγγειλαν όλοι μαζί, κοφτά, λαχανιαστά, όπως αγαπούσαν ν' άπαγγέλλουν, λές και κατέβαζαν στις συλλαβές άπανωτές γροθιές.

— Ξανθή βέβαια είναι ή άρμονία έλεγε ο Άλέξης σάν κίνησαν πάλι. Ξανθή με γαλανά μάτια!... Κι' όλοι χάρηκαν μυστικά για τή δύναμή τους, για τή δύναμη που παίρνουν τά νειάτα τις μεσημεριάτικες ώρες της άνοιξης, για τή δύναμη που άρπάζει άπό τά μαλλιά μιά Ίδέα και την κάνει γυναίκα, ξανθή με γαλανά μάτια κι' άλλα γυναικεία γνωρίσματα. Η πρώτη ή άλχημεία της άνοιξης έκανε κι' όλας τά νεανικά αίματά τους νά προκαλούν σέ κάθε άσήμαντη στιγμή τή γρηά αίωνιότητα. Η ύδραρυκική στήλη άνέβαινε άτάραχα τις άπογευματινές ώρες πάνω άπό τούς 37 βαθμούς, έκαιγαν τά μάτια, τά γόνατα κόβονταν και τις άτέλειωτες ύγρες νύχτες τά ιδρωμένα σεντόνια άφρουγκάζονταν τούς άνεξήγητα δυνατούς χτύπους της καρδιάς.

Η γαλάζια σκιά των φυλλωμάτων του Καθολικού του Μοναστηριού τούς προστάτευε. Πέρασαν ένας-ένας μέσα στον νάρθηκα άπ' τή χαμηλή πορτούλα και στάθηκαν άμίλητοι ψηλαφώντας τό ύγρο σκοτάδι με την ιερή τρεμούλα των κατηγουμένων.

Ο Άλέξης κι' ο Φρίξος κάθονταν στην πέτρινη κόχη, κάτω άπ' τή βλοσυρή ματιά του Παντοκράτορα. Κίονες και τόξα άνεβαίνουν ψηλά στις γαλάζιες σκιερές γωνιές και σμίγουν, πέτρινα κύματα, στο θόλο. Όλόγυρα οί άσκητικές μορφές των άγιών και των μαρτύρων της Έκκλησίας του Χριστού τους γνέφουν με τά γλυκά καστανά μάτια τους. Τό ποιήμα της μεγάλης άπόσωπτης Τέχνης τούς συνεπαίρνει σιγά-σιγά. Ο Τάσος όρθος μπροστά στην πύλη του νάρθηκα διαβάζει την έπιγραφή: «Ίστόρηται ο πρόναος οδτος ήτοι ο νάρθηξ, διά χειρός...» Τά πανάρχαια λόγια, ήμερα και καλόγνωμα πέφτουν στην ψυχή σάν σταλαγματιές γλυκό λάδι. Ο Άλέξης τ' άκούει κοιτάζοντας αντικρύ την τοιχογραφία της Δεύτερης Παρουσίας. Τι παιδιάστικη ψυχή πρέπει νάχε ο τεχνίτης αυτός που θέλησε νά ίστορήσει την κόλαση, τή δαιμονική τούτη παραφροσύνη των στείρων πυρετικών όπτασιασμών των άσκητών. Είναι νά χαιρέται κανείς τή λογική σιγουράδα, τον παγανισμό του άπόγονου αυτού των Έλλήνων, που ή τέχνη του στάθηκε άνήμπορη νά άνιστορήσει τό ρίγος ενός τέτοιου έφιάλτη. Χαίρεται που τον νοιώθει σίγουρο κι' άπιστο, όλόθολα δικό του και την κόλασή του σάν προετοιμασία ήδονής. Τό σούρουπο περνά σιγά-σιγά τούς πηχούς του όγκους άπό τά παράθυρα

του τρούλλου. Είναι ή ώρα που ή άύλες σκιές των τοίχων ζωντανεύουν και περνούν σέ σιωπηλή λιτανεία με σιγανά πατώματα στοχαστικής γάτας. Στόν άέρα πλανιέται κάτι σάν κυματισμός μουσελίνας. Ρίγησαν. Ένας-ένας πέρασαν και βγήκαν στο έξέφωτο, με την άίσθηση της έπερχόμενης άμαρτίας.

Ο Βυσινίς ούρανος κρέμεται πάνω άπ' τά κεφάλια τους άγκαλιασμένος όργιαστικά με τή νύχτα. Τά χόρτα και τά σκίνα ριγούν μυστικά, πιασμένα στα βρόχια της ώρας που συντελείται κι' άνανεώνεται ή δημιουργία του κόσμου τούτου, της ώρας που μοιάζει σάν προσευχή πηγάζουσα άπό τό στόμα και τά δάκρυα της άπιστίας. Ο Τάσος έπεσε μπρούμυτα στη γη για ν' άφρουγκαστεί τό άσελγο μυστικό της. Χώνει τό μούτρο του άδιάντροπα άνάμεσα στις πέτρες και τις ρίζες, ψάχνει μάταια για τις μυστικές πηγές της ζωής. Όμως άδικα. Κι' οί πέτρες κι' οί ρίζες και τά μαμούδια κρατούν τά μυστικά της μεγάλης τους Μάνας μακριά άπό τό ένοχο ένστικτο του ανθρώπου. Πορεύονται ήσυχα-ήσυχα μέσα στο ύγρο ριγίλο σκοτάδι τό μεγάλο δρόμο της φθοράς μαζί με τά νερά, τό χρόνο και τ' άστρα.

Ο Κώστας γύρισε άπ' τή ρεματιά φορτωμένος άγκαλιές ροδοδάφνες. Τις μοιράζει στα κορίτσια με άθρες πονεμένες κινήσεις, λές και τον δέσμευε κάποια άρχαία ιπποτική πανοπλία. Η Ξένη τυρρανεύ άπό ώρα δίχως λόγο στα ζεστά χέρια της τό φτωχό κόκκινο άνιθό.

Ο δρόμος του γυρισμού ξετυλίγεται μπροστά τους έδω και κάμποση ώρα. Ο Μπάμπης άπαγγέλλει στίχους. Πιο πίσω, ο Τάσος κι' ο Άλέξης κουβεντιάζουν με πείσμα για τή διδακτορική διατριβή του πρώτου: «Τό πολιτικόν βιβλίον Τίγρητος του Άσόφου και αι συντεχνίαι έν Άλεξανδρεία». Οί άλλοι σωπαίνουν. Κάτι αναπόφευκτο και έφιαλτικά δυνατό, νοιώθουν νά τους στριμώχνει τήν ψυχή ως τή ρίζα της. Κάτι που βαραίνει τούς βολβούς των ματιών και κόβει γλυκά τά πόδια όλόγυρα στα γόνατα. Κάτι που μελετά την καρδιά σάν δδύνη και σάν άμαρτία.

Την άλλη μέρα κι' όλας έγιναν σπουδαία πράγματα. Άργά, προς τό σούρουπο, ή συντροφιά μαζεύτηκε στην αγαπημένη της γωνιά, περ' άπ' τό Ζάππειο, στα έρείπια των ρωμαϊκών έπαύλεων, άνάμεσα σέ φαγωμένα και θαμπά μάρμαρα που ριγούσαν άκόμη άπό άνάμνησες έορταστικών συνάξεων. Ο καθένας είχε και τή δική του θέση, ποιός ένα σεμνό ιερατικό θρόνο, ποιός ένα κομμάτι δωρικού κιονόκρανου, άλλος μιά άπλή πέτρα που ή ευαίσθησία του την είχε στοργικά φροντισμένη. Τά κορίτσια κάθονταν κατάχαμα στο ψηφιδωτό σέ στάσεις δουλεμένες χρόνια άπό τή συνήθεια της γυναικίας νά προσφέρεται έτοιμη σέ κάθε στιγμή, μιά θεληματική έκπνευματισμένη έκδοση σέ πλαστικούς ρυθμούς χορού άρχαίας τραγωδίας. Ήταν εκεί ή Έλένη, ή μικρή Έλένη που ή μοίρα του κόσμου της πληγώνει τή μνήμη, ή Άγγελίκα, ο Μπάμπης, ο Κώστας, ο Τάσος, ή Ξένη, ο Φρίξος ο Άλέξης. Άργά με τό φεγγάρι ήρθε κι' ή Κατερίνα φέρνοντας τό μεγάλο νέο που τούς κομμάτιασε άργότερα τή ζωή κι' άχ! πιο πολύ τή ζωή του Άλέξη του φίλου μου, που πέθανε ή χάθηκε σάν τον Άπολλώνιο τον Τυανένα (Τί κι' άν πέθανε ή χάθηκε; Σε τί θά όφελήσει τήν ψυχή μας μιά άιχημηρή βεβαιότητα; Έγώ, ο φίλος του, ο συμποσιαστής του, που κράτησα στα δυό μου χέρια τήν καρδιά του, άχ! έγώ σέ πιο χέρι θά γείρω τώρα που ο καιρός φαντάζει μπροστά μου χάλκινη τεφροδόχη, τώρα που μείνει όλομόναχος στις κρύες βορεινές κάμαρες της πάντα κλειστής καρδιάς μου;)

Άπό ώρα ή κουβέντα ήταν γύρω στην άρχαία τραγωδία. Μιλούσε ο Άλέξης. Πάντα ή όμιλία του είχε ένα ιδιαίτερο θέλημα, αίνιγματική και ζεστή, συμπληρωμένη άπό κινήσεις των χειρών που δίνανε έκφραση και ύφος στα νοήματά του. Έκείνη τήν εποχή κι' όλας, στις ιδιαίτερες, τις οικείες κουβέντες που είχαμε δυό-δυό, όταν αφήναμε τούς τύπους της όλομέλειας, της συντροφιάς, λέγαμε πως ο Άλέξης προσπαθεί νά βρεί τό πλαστικό σχήμα της περιήμης εκείνης χειρονομίας του Λόρδου Harey του πορτραίτου του Dorian Gray, που δέν υποδουλώνεται πουθενά άπό τον Wilde, αλλά που τόσο έντονα παρ' όλα αυτά ύπογραμμίζει τήν παράδοση προσωπικότητας του άισθητικού-ήρωα. Με τέτοιες κι' άλλες φιλικές μικροκακίες γελούσαμε σέ στιγμές που κάναμε κουτσομπολιό. Κάτι παρόμοιες έξ άλλου διαθέσεις μας τις είχαμε νομιμοποιήσει μεταξύ μας άνάγοντάς της στη σφαίρα της κριτικής. Η Κατε-

ρίνα κι' ό 'Αλέξης, κορυφαίοι τής κακογλωσσιᾶς, είχαν πλάσει δλόκληρη, πολύ επιτυχημένη άλλωστε, κοσμοθεωρία για να μπορούν να χώνουν τή μύτη τους λεύτερα στις πτυχές τής άτομικής μας ζωής. — Κι' ή ιστορία, έλεγε ό 'Αλέξης όταν καμιά φορά τόν στριμώνχναμε στά στενά γι' αυτή του τήν ένασχόληση, τί άλλο είναι παρά νομιμοποιημένη άδιακρισία! Διαρκώς σου λέει τί έκανε ό ένας και τί έκανε ό άλλος!

(Τώρα που κρατώ τά χρόνια εκείνα ζεστά στην παλάμη μου, δλάκερη ή μνήμη γίνεται αϊμάσσοσα πληγή. "Ένα σμάρι κοριτσιών και άγοριών σπαρταράει στις όνειροπόλες άρπάγες της και άνιστορούν τή ζωή τους, τή ζωή που σπαταλήθηκε, που σκορπίστηκε στά τέσσερα σημεία τών καιρών στά φτερά του πάθους, που είναι είτε έρωτας, είτε άθληση, είτε προσευχή. Τά χρόνια εκείνα μου δίνουν τώρα τήν πιό άκαταδάμαστη, τή μοναδική γεύση του κόσμου).

ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ ΒΡΑΝΑΣ

RAINER MARIA RILKE

ΚΑΠΟΙΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

*Τό μισοσκότιαδο ήταν πλοῦτος τήν ημέρα
στην κάμαρα ποῦταν κρυμμένο τό παιδί.
Κι' έτρεμε κάτω γυάλινο, όταν ή μητέρα,
σιγά, σάν σ' όνειρο, έμπαινε για να τό δει.*

*"Ενωθε, πώς ή κάμαρα έτσι τήν προδίνει.
"Εδω' σαι; λέει σι' άγόρι της και τό φιλεί.
Μετά τό πιάνο κοίταζαν κι' οί δυό με τρόπο,
γιατί ένα βράδι ένα τραγοῦδι έπαιξε εκείνη,
που άρρεσε στο παιδί παράξενα πολύ.*

*Καθότανε ήσυχο. "Η μεγάλη του ματιά
στο χέρι της, βαρύν άπ' τή βέρα, ήταν δεμένη,
που μέσα, λές, σέ χιονοθύελλα πώς πηγαινεί
καθώς, άργό, στά λευκά πλήκτρα περπατά.*

ΕΝΑΣ ΠΥΡΓΟΣ

*"Ενας πύργος. Τό οικόσημο
στην έξώθυρα εκεί.
Χέρια, οί άκρες του ύψώνονται
σ' ίκεσία μυστική.*

*Στό στερνό που γκρεμίζεται
παραθύρι έχει βγει
και κοιτάει μιá άνεμώμη.*

*Καμιά κόρη που κλαίγοντας
γνέφει «χαίρε»! — Είν' αυτή
στα χαλάσματα ή μόνη.*

Μεταφραστής ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΡΗΓΑΣ

ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΜΑΝΣΦΗΛΝΤ

Ο ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΟΣ *

Μετά τό επίσημο γεύμα ό καιρός ήταν τόσο γοητευτικός (γοητευτικός ήταν ή λέξη του week - end, τήν έφερε ή Μόυρα Μούρ από τήν πόλη και τώρα όλοι τήν πιπίλιζαν) που βγήκαν στον κήπο κι' ό καφές σερβιρίστηκε — κυριολεκτικά — «κάτω άπ' τήν πλατύφυλλη και βαθύσκια καστανιά»¹. Τά τρία τέκες² και τό πεκάκι που μόλις είχαν πάρει τό δείπνο τους, από μισοψημμένο μπιφτέκι άνακατεμμένο μ' ένα κομμάτι καρδιάς και μιá ελάχιστη δόση σηκοτιού — ό άγαπημένος τους συνδυασμός — άρχισαν ένα πολύπλοκο παιχνίδι κυνηγητού άνάμεσα στους άστράγαλους του κόσμου, ένα παιχνίδι κάπως άνησυχαστικό. "Αλλά σι' άλήθεια κανείς δέν νιαζόταν έκτός από τόν κ. Υ-πουργό, που έτρεμε μήν τόν δαγκάσουν. Κούνησε τό δάχτυλο στις τρεις άγαπούλες και είπε: «Πιό σιγά, μικρά μου», σ' έναν τόνο που ήθελε να είναι παιχνιδιάρικος αλλά δέν ξεγέλασε κανένα — και λιγότερο άπ' όλους τά τέκες.

"Η οικόδέσποινα στεκόταν κοντά στο τραπέζι και σερβίριζε καφέ. Με τό φόρεμά της, από κίτρινη μουσελίνα, και τό πράσινο μεταξωτό καπέλο της, τίς πράσινες κάλτσες και τά μαύρα σατέν παπούτσια της ήταν σάν να τό είχε σκάσει εκείνη τήν στιγμή από τό ρούσικο μπαλέτο κι ένωθε πολύ εύχαριστημένον τόν έαυτό της. Σήκωσε τά άλλόκοτα φλυτζανάκια με παράδοξες, μικρές και τριγωνικές κινήσεις και άφοῦ έρριχνε ένα δαχτυλιδάκι καφέ, τά κρατούσε ψηλά στον άέρα κι' άλλάλαζε «Καφές! καφές!» σάν να φώναζε τόν μικρούλη της Νέγρο καμμαριέρη. "Η Μόυρα Μούρ, γονατισμένη πάνω στο γρασίδι, μπροστά σέ μιá τουλίπα — πάντα γονάτιζε μπροστά στά λουλούδια που άγαπούσε (τί λιγότερο μπορούσε να κάνει κανείς;) — μουρούρισε: «Είναι περιφημη. Θέλω να πω ότι ή γραμμή είναι έντελώς παράξενη. Τά άληθινά λουλούδια έχουν μιá εμφάνιση άπαίσια τυπική — δέν νομίζετε;» Και ό νεαρός τής στιγμής, που προσπαθούσε δλόθερμα να παρακολουθήσει τήν σκέψη της και τό αίσθημά της, άκουσε τόν έαυτό του να λέει, χωρίς να μπορεί να τόν σταματήσει: «Τά τριαντάφυλλα είναι πολύ όμορφα — δέν είναι;»

Στό παγκάκι που ήταν κάτω από τήν κυματιστή πλατανιά, καθόταν μιá μικρή κυρία μ' ένα ριπίδι και στά μαλλιά της μιá χτένα τόσο μεγάλη που κάθε φορά που τήν κοίταζες σου έδινε ένα καινούργιο μικρό ξάφνιασμα. "Ηταν τόσο μεγάλο τήν προηγούμενη φορά; Δίπλα της καθόταν μιá ξανθιά γυναίκα, με κείνο τό άδιάκοπο, τρεμουλιαστό χαμόγελο που έχουν κουρνιασμένο στά χείλια τους οί γυναίκες, όταν για πρώτη φορά γίνουν μητέρες. Κι' άληθινά μόλις είχε τυπώσει τό πρώτο της μυθιστόρημα. «Μόλις τώρα βγήκε» έλεγε στον καθένα, χαμογελώντας προς τό διάστημα, σάν να τό έθλεπε εκείνη τήν στιγμή να τής τό πέρνουν από κοντά της και να τό τσουλάνε μέσ στο άσπρο καρτοτάκι του. Στην άκρη του πάγκου ένας πολύ μαυριδερός νεαρός είχε τεπώσει τά πόδια του κι' έφτιαχνε δαχτυλιδάκια με τόν καπνό του τσιγάρου του. "Εγραφε ένα θεατρικό έργο, «Ο Φρόντ άνάμεσα στά συντρίμμια», που θα τό δεχόταν ή Θεατρική "Εταιρεία μόλις τό τέλειωνε, άν και δέν τούχαν όρίσει ακόμα τήν μέρα που θα τό άνέβαζαν. "Ενας πολύ νεαρός ποιητής σιγοπερπατούσε κάτω άπ' τό δέντρο, ρίχοντας ματιές στον ούρανό άνάμεσα από τίς φυλωσιές. "Η οικόδέσποινα θα ήθελε να τόν έθλεπε να κάθεται. Δέν ήταν

* Σημ. τής Σημ. "Ο «Απαισιόδοξος» τής Μάσφελντ, είδε τό φώς για πρώτη φορά τό 1939 σέ περιοδικό. Δέν περιλαμβάνεται στά "Απαντα τής συγγραφέως που άν ζούσε ίσως να μήν έπέτρεπε τήν δημοσίεψή του στην τωρινή του μορφή, που ίσως να μήν είναι ή όριστική. Σ' ένα από τά έρχόμενα φύλλα μας θα δημοσιέψουμε ακόμα ένα διήγημα από τά «Μετά Θάνατον» τής Μάσφελντ, που από μερικές άπόψεις παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, γιατί εκεί τό ύλικό είναι έντελώς άκατέργαστο και τό διήγημα δέν έχει τέλος. "Ισως να ήταν τό έντελώς τελευταίο της.

1. Γνωστός στίχος από τόν «Σιδηρουργό» του Λογκφέλλω.

2. Κινέζικη ράτσα σκυλιών.

σωστό να φαίνεται κανείς τόσο δνειροπαρμένος και άοριστος. "Άλλωστε το γεγονός θα έκανε άσκημη έντύπωση στον ύπουργό.

«Ο καφές Σπένσερ! Ο καφές σου είν' έδώ!» του φώναζε παιχνιδιάρικα.

Τί πράγμα έκανε το ζευγάρι, που καθόταν στις πλεχτές καρέκλες, στην άλλη άκρη του τραπεζιού, να φαίνεται κάπως έξω από το ταμπλώ; Αυτός ήταν ψηλός, ρουφιγμένος, μ' ένα μακρύ και φρεσκοξυρισμένο πρόσωπο, σαν δνειροπόλο. Αυτή μιά από κείνες τις γυναίκες...—μιά από κείνες τις γυναίκες που εξακολουθούν να υπάρχουν στο πείσμα όλων των πραγμάτων. Άλήθεια, είναι σπάνιες, αλλά ήταν ποτέ τίποτ' άλλο από σπάνιες; Άπό που έρχονται και τί τους συμβαίνει; Ήταν ποτέ νέα κορίτσια; Θα γίνουν ποτέ ηλικιωμένες κυρίες; Δέν μπορεί κανείς να τις φανταστεί παρά ανάμεσα στα τριάντα και σαράντα. Είναι μοναδικές, υπέροχες, άψεγάδιαστες, με σιγανές και άπαλές κινήσεις, με άψογα μαλλιά. Όταν ταξιδεύουν οί άποσκευές τους είναι ένα μπουκετάκι από βιολέττες της Πάρμας ή λίγα κίτρινα τριαντάφυλλα με μεγάλο κοτσάνι, ένώ σε δεύτερο πλάνο διακρίνεται ή ιδεώδης καμαριέρα κρατώντας την έρμύνα τους και την βαλίτσα του βεστιάριου τους που είναι φτιαγμένη από ρούσικο, όπωσδήποτε δέρμα. Τα κοσμήματά τους είναι μαργαριτάρια. Μαργαριτάρια στ' αυτιά, μαργαριτάρια στον λαιμό, μαργαριτάρια στα χέρια. Και το παράξενο είναι ότι όταν λέν κάτι, και σπάνια λέν κάτι πολύ άξιοσημείωτο,—«Κοιμάμαι πάντα με τα μαργαριτάρια μου», ή «Φοβάμαι ότι ξέρω πολύ λίγα πράγματα για την μοντέρνα μουσική» ή «Πρέπει να είναι πολύ έξυπνοι αυτοί που γράφουν βιβλία»,—, νιώθει κανείς τον έαυτό του γοητευμένο και εύγνωμονα άκόμη και κάπως τραθηγμένο προς τα σύννεφα. Γιατί;

«Άγάπη μου», είπε ή Μόυρα Μούρ, πλησιάζοντας την οικοδέσποινα και χτυπώντας την στο μάγουλο με μιά άμοιρη μικρούλα τουλίπα. «Πές μου, λοιπόν κάτι για την πλατύφυλλη καστανιά. Ύπήρχε πριν από μένα;»

«Ω! κακό, άταχτο παιδί! είπε ή οικοδέσποινα κοιτώντας με λύπη την τουλίπα.

Άλλά ό ποιητής πετάχτηκε: «Ήταν ένα ποίημα του Λογκφέλλω!».

Πάνω σ' αυτό ό μαυριδερός νεαρός ανάκνησε άπότομα κι' έπαψε να κάνει δαχτυλιδάκια. «Του Γκόλντσμυθ παρακαλώ!» είπε άπότομα λές και ό Γκόλντσμυθ ήταν κανέννας φίλος του και το ζήτημα παράτηταν στ' άλήθεια σοφάρό.

Ο νεαρός ποιητής φαινόταν έτοιμος να κλάψει.

«Ω! Έλάτε τώρα!...», είπε εύθυμα ό ύπουργός. Ή οικοδέσποινα αναστέναζε με άνακούφιση που ή κουβέντα μπήκε επιτέλους σ' ένα θέμα άρκετά άπλό για να μπορέσει να το παρακλουθήσει κι' αυτός. «Και βέβαια ήταν του Λογκφέλλω. Τόγραψε άσφαλώς ό Λογκφέλλω στις μέρες μου». Και έπειδή ήταν ύπουργός όλοι χαμογέλασαν με κατανόηση σαν να είχε πεί κάτι πολύ διασκεδαστικό—όλοι έχτός από τον μαυριδερό νεαρό που ή όψη του ήταν τρομερή.

«Κάτω άπ' την πλατύφυλλη και βαθύσκια καστανιά, ό γύφτος του χωριού τ' άμόνι του έχει στήσει», είπε ή κυρία με το ριπίδι. «Ήθελα πάντα να ρωτήσω αλλά δέν τολμούσα. Πρόκειται για τον ίδιο γύφτο, εκείνον τον άπαίσιο και γεμάτον άρμονία που πρέπει να τον μελετά κανείς κάθε γλυκοχάραμα πάνω στο κρύο πιάνο;».

«Άλλά αυτό είναι του Χάντελ», μουρμούρισε ή κυρία μυθιστοριογράφος.

Ο μαυριδερός νεαρός μίλησε πάλι. «Του Χάυδν, παρακαλώ», είπε.

Ο ύπουργός πήρε άπελπισμένου ανθρώπου. «Τί βαρυσμάρα! σκέφτηκε ή οικοδέσποινα. Άσφαλώς τον ένοχλούσαν.

«Φοβούμαι», είπε εύθυμα και πάλι ό ύπουργός, «φοβούμαι ότι δέν έχετε έντελώς δίκιο. Νομίζω—ή μάλλον είμαι βέβαιος—ότι ήταν του Χάντελ».

Άλλ' αυτήν τη φορά ό μαυριδερός νεαρός άρνήθηκε να υποκύψει. «Μα είχα την έντύπωση», είπε, «ότι ό Σάμουελ Μπάτλερ είχε άποδείξει την άνυπαρξία του Χάντελ».

«Ο Σάμουελ Μπάτλερ!» διαμαρτυρήθηκε έντονα ό ύπουργός. Άλλά ήταν φανερό πώς είχε κλονιστεί. «Τότε, για όνομα του Θεού, σε ποιόν άποδίδει τον «Μεσσία»;».

«Τον Μεσσία!» είπε ναζιάρικα ή Μόυρα Μούρ και κυμάτισε την τουλίπα με ύφος παραξενεμένου άγγελου.

Ή οικοδέσποινα όμως ένόμιζε ότι το πράγμα παραγινόταν. Ήτρεξε να

σώσει τον ύπουργό. «Πρέπει να ρθείτε—πρέπει να ρθείτε να δείτε τα σπαράγια μου», τον παρακάλεσε. «Είναι τόσο υπέροχα φέτος».

Ο κ. Ύπουργός θα τα έβλεπε με μεγάλη εύχαρίστηση. Άπομακρύνθηκαν.

Ή μικρή κυρία με το ριπίδι ξέσπασε σ' ένα μεταλλικό γέλιο. «Μά για δέστε τα παντελόνια του», φώναξε. «Μοιάζουν με τις στράκες που μεταχειρίζονται οί κινέζοι ύστερα από τις κηδείες τους. Μόνο τα φαρμαλαδάκια τους λείπουν».

Τό ζευγάρι στις πλεχτές καρέκλες ζωντάνεψε. «Τί λές;» μουρμούρισε αυτός.

«Όπως θέλεις», μουρμούρισε αυτή και άρχισαν κι' αυτοί να περιδιαβάσουν πάνω στην καταπράσινη πρασιά.

«Θάθελα να ξέρω τί λέν για μένα», είπε μελαγχολικά ό ψιλόλιγνος.

Ή κυρία με τα μαργαριτάρια άνοιξε τό παρασόλι της και χαμογέλασε ελαφρά. «Κάνει πολύ ζέστη», είπε. Στα λόγια της αυτά τρομοκρατημένος, έφερε το χέρι στο κεφάλι του. «Ζέστη! Θεέ μου, άλήθεια! Σε πειράζει να περιμένεις έδώ ένα λεφτό ώσπου να πάω να πάρω το καπέλλο μου;» και ένώ έφευγε είπε κάτι για τα μοιραία άποτελέσματα της ζέστης.

Αυτή έγυρε πάνω από μιά πελώρια κατάλευκη μανόλια και την μύρισε με κείνη την άφηρημένη έκφραση που μυρίζουν οί γυναίκες τα μωσχοσάπουνα ένώ περιμένουν στο φαρμακείο.

Εκείνος γύρισε και το κεφάλι του ήταν στ' άλήθεια στολισμένο μ' ένα ασημόνκριζο, πλατύγυρο καπέλλο.

«Δέν ξέρω και πολύ καλά», είπε ή οικοδέσποινα άδιάφορα. «Πήγαινε συχνά καθάλα με τους άδελφούς μου—πάνε χρόνια τώρα. Θυμάμαι ότι κάποτε του είχε συμβεί ένα περίεργο δυστύχημα—άν και είναι κάπως υπερβολική ή λέξη. Ξεπέζευαν όλοι όταν ξαφνικά το πόδι του πιάστηκε στον άναβολέα. Δέν τό κατάλαθε κι' έπεσε κατακούτελα, άπαράλαχτα σαν τον Λευκό Ίππο-τη με τόνα πόδι του κρεμασμένο στον άέρα».

«Άπίστευτο!» είπε ή κυρία με το ριπίδι.

«Και δέν μοιάζει καθόλου με τύπο που να μπορούν να του συμβούν τέτοια πράγματα», είπε συλλογισμένη ή ξανθιά κυρία.

«Προσέξατε στο γεύμα που άναποδογύρισε το κρασί του;» είπε μιά άνήγη νεαρή, που φαινόταν σαν να μιν άνήκει σε κανέναν και σαν να ποθούσε να άνήκει σε κάποιον, όποιονδήποτε.

«Τί μου λές; Άλήθεια;» είπε ή οικοδέσποινα. «Τί κουραστικό! Τό ώραίο μου τραπεζομάντηλο...»

«Ναί, τ' άναποδογύρισε», φώναξε ή μικρούλα ένθουσιασμένη από την έπιτυχία της «και είπε πώς τόχε δνειρευτεί χθές τό βράδυ πώς θα τό κάνει αυτό».

Εκείνη την στιγμή άκούστηκε ένα ήχηρό πάτ-πάτ στην κορφή του καπέλλου του.

«Θεέ μου», είπε, «μιά σταγόνα βροχής! Πόσο παράξενο!» Άλλά όταν έβγαλε το καπέλλο του για να τό δει, χαμογέλασε πικρά. «Πάει τό καπέλλο μου, άφανίστηκε».

Ένα μικροσκοπικό πουλάκι, θρονιασμένο από ώρα σ' ένα κλαρί του δέντρού πάνω άπ' τα κεφάλια τους, πέταξε μακριά και τα φτερά του άντήχησαν σαν πνιγμένο γέλιο.

Ο καιρός εξακολουθούσε να είναι γοητευτικός.

Μεταφραστής Λ. ΔΑΝΟΣ

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Η ΑΝΤΑΡΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ*

(Η ΣΚΙΑΘΙΤΙΚΗ ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΚΟΥΝΙΣΤΡΙΑ)

Κείμενα και πληροφορίες

Αναδημοσιεύεται ἐδῶ γιὰ πρώτη φορά τὸ ἀγνωστο ἄρθρο τοῦ Παπαδιαμαντῆ, μὲ τὸ ὄποιο, καθὼς καὶ μὲ τὴν ὄλη ἐπέμβασή του, ἔσωσε τὸ Εἰκόνισμα τῆς Κουνίστριας. Εἶναι δημοσιευμένο κι αὐτὸ στὴ «Θεσσαλία» τοῦ Βόλου τῆς 1 τοῦ Δεκέμβρη 1908 (σελ. 1 β - δ).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΥΝΙΣΤΡΙΑΣ

... Ἡ πάνσεπτος εἰκὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Εἰκονίστριας ἢ Κουνίστριας, ἀπὸ πεντηκονταετίας ἤδη ἀπόκειται ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς κωμοπόλεως Σκιάθου. Ἀρχῆθεν δὲ εὐρίσκειτο εἰς τὸ μονῆριον τῆς φερωνύμου Παναγίας τῆς Κουνίστριας, κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου Σκιάθου. Ἐκεῖ πλησίον, κατὰ τὴν πιστὴν παράδοσιν, ἔχει εὐρεθῆ αἰωρουμένη ἐπὶ δένδρου πεύκης δι' ἀποκαλύψεως πρὸς εὐσεβῆ ἀσκητὴν ἡσυχάζοντα ἐκεῖ, πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων καὶ πλέον (Ὁρα τὸ φυλλάδιον «Παναγία ἢ Κουνίστρια», ἐκδοθὲν ἐν Βόλῳ, τύποις Α. Καραβάτσου, 1903).

Κατὰ τὴν διάλυσιν τῶν 400 περίπου Μοναστηρίων ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας, τῷ 1835, ὡν τὴν τύχην συνεμερίσθη καὶ τὸ εἰρημένον μονῆριον τῆς Κουνίστριας, νέα ἀπόπειρα πρὸς ἐπανίδρυσιν τοῦ μονηρίου τούτου ἔγινε διὰ τοῦ συμπατριώτου μας ἱερομονάχου Διονυσίου Ἐπιφανιάδου, κατέχοντος καὶ τὴν ἱερὰν εἰκόνα τῆς Κουνίστριας.

Ἡ ἀπόπειρα μετὰ τινα ἔτη ἐναυάγησε καὶ τότε ἡ σεπτὴ εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Κουνίστριας, τῷ 1851 ἢ 52, παρακατετέθη εἰς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν κοινοβιακὴν Μονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Ἀγαλλιανούς. Μετὰ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἔτη, τῷ 1859 ἢ 60, ἡ ἱερὰ εἰκὼν ἐδόθη εἰς τὸν ἐνοριακὸν μητροπολιτικὸν Ναὸν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, καὶ ἔκτοτε ἐκεῖ εὐρίσκειται.

Ἡ Κοινοβιακὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐκτίσθη μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ 11' αἰῶνος, ἑκατονταετηρίδα ὄλην μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ μονηρίου τῆς Κουνίστριας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο σέβασμα καὶ προσκύνημα ὄλων τῶν Χριστιανῶν τῆς νήσου, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐγγύθεν ἢ μακρὸθεν ἐρχομένων, οὐδέποτε δὲ ἦτο Μονὴ ὑπὸ αὐστηρὸν κανόνα, ὅπως τὸ Κοινόβιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅπου δὲν εἰσῆρχοντο γυναῖκες καὶ πλείστα ἄλλα κοσμικὰ ἔθιμα ἀπηγορεύοντο. Ἐκεῖ, εἰς τὴν Κουνίστραν, ἐγίνοντο συχνότατα παννύχια λιταὶ καὶ δεήσεις ὑπὲρ ἰάσεως πασχόντων, προσαγομένων ἐκεῖ, καὶ τοὺς ἔδεον τοὺς πάσχοντας ἢ τὰς πασχούσας δι' ἀλύσεων, εἰς τοὺς δύο κρίκους τοὺς σωζομένους ἀκόμη ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ τίνος στήλης ἀντικρὺ τοῦ προσκυνηταρίου, ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ.

Οἱ παρακατέχοντες δὲ τὴν εἰκόνα ταύτην πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μέχρι τοῦ 1859, μὴ θέλοντες ν' ἀναμιγνύονται εἰς τὰ τοῦ κόσμου, παρέδιδον τὴν εἰκόνα εἰς τοὺς ἐφημέριους τῆς κωμοπόλεως, ὅπως οἱτοὶ ἀπελθόντες τελέσωσι τὴν πανηγυριν τῶν Εἰσοδίων, εἰς τὸ διαλελυμένον μονῆριον, κατ' ἔτος τὴν 21 Νοεμβρίου.

Εἶτα εὐθὺς μετ' ὀλίγον οἱ εἰρημένοι πατέρες προέκριναν νὰ παραδώσωσι τὴν εἰκόνα, ὡς κοινὸν σέβασμα καὶ ἀγίασμα τῶν Χριστιανῶν, εἰς τὸν κεντρικὸν ναὸν τῆς πόλεως. Ἐὰν δὲ τυχὸν ὑπάρχη, ὡς φέρεται, ἔγγραφο τοῦ τότε ἐπισκοπικοῦ ἐπιτρόπου πρὸς τὸν Ἠγούμενον τῆς Μονῆς εἰς τὸ Συμβούλιον, ὀπισθοπορευόμενον νὰ παραδώσῃ πάλιν τὴν εἰκόνα ἐὰν ζητηθῇ, τοῦτο οὐδέμιαν πρακτικὴν ἀξίαν δύναται νὰ ἔχη.

Τὸ τοιοῦτον ἔγγραφο ἐγράφη ἐξ ἀπλότητος τῶν τότε ἱερέων, μὴ πονηρευομένων, πρὸς σεβασμίους μοναχοὺς, ἐπίσης εἰλικρινεῖς καὶ ἐντίμους, ὡς ἐκ περισσοῦ, καὶ οἰονεὶ χάριν φιλοφροσύνης, ὅπως συνηθίζεται ἐκάστοτε, πᾶς διάδοχος νὰ φιλοφρονῆται τὸν προκατόχον αὐτοῦ. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐνῶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, τῷ 1858 ἢ 1859, ὑπῆρχον ἐν τῷ Κοινόβιῳ πέντε ἱερομόναχοι, ὁ ἡγούμενος Ἀμβρόσιος, ὁ δια-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ 4ο τεῦχος καὶ τέλος.

δεχθεὶς τοῦτον εἰς τὴν ἡγουμενείαν, Γρηγόριος Μίτης, ὁ μετ' αὐτὸν ἡγουμενεύσας μέχρι τοῦ 1869, Θεόφιλος Κουλεμένης, ὁ Ἰσιδώρος καὶ ὁ Παΐσιος ὑπῆρχε δὲ τότε καὶ δεκαοκτὰς μοναχῶν ὁ Σπυρίδων Οἰκονόμος, ὁ Γερμανὸς Φτελιανός, ὁ χειρουργὸς Βενέδικτος, ὁ Σιῶνης Κυριακίδης, ἀρχαῖος δημοδιδάσκαλος, ὁ Γαβριήλ, ὁ Ἰωσήφ Βλάχος, Νικόδημος Μανασῆς, Μεθόδιος Κρής, Ἰωάσσοφ Κυθῆριος, Γεδεὼν Κεφαλλονίτης, Ἀλουῖσιος Μπασδέκης, Δαμιανός, Συμεών, Χριστόφορος, Ἀρσένιος, Θεόκλητος κλπ., ἐνῶ, λέγω, τοσοῦτοι ἐπέζων μοναχοὶ γνήσιοι τοῦ Κοινοβίου καὶ ὄχι ἀμόναχοι κοσμοπλάνητες οὐδὲ μεταπομπᾶιοι ἐξ ἄλλων μερῶν, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐσκέφθη ποτε ν' ἀπαίτησῃ τὴν εἰκόνα, οὐδ' ὁ τελευταῖος ἡγουμενεύσας, μέχρι τοῦ 1869, Θεόφιλος Κουλεμένης, καλῶς εἰδότες, ὅτι οὐδὲν εἶχον ἐπ' αὐτῆς κτητορικὸν δικαίωμα, ἦτο δὲ αὐτὴ ἀνέκαθεν, δικαίωματι καὶ πράγματι, κοινὸν σέβασμα καὶ ἀγίασμα τῶν χριστιανῶν τῆς νήσου.

Ὑπῆρξαν δὲ εἰς τὸ διάστημα τοῦτο πέντε ἀρχιερεῖς, τρεῖς τῆς Χαλκίδος καὶ δύο τῆς Δημητριάδος. Ἐκ τούτων οὐδεὶς ἠμφισβήτησέ ποτε τὸ δικαίωμα τοῦ τόπου εἰς τὴν κατοχὴν τῆς εἰκόνας. Τούτων ὁ ἀρχαιότατος ὁ Καλλίνικος Καμπάνης τῆς Χαλκίδος, ἀρχιερατεύσας ἐπὶ μακρὸν χρόνον (1852 - 1878) εἰς ὅλας τὰς περιουσίας του, διέτριβε πολλάκις ἐπὶ ἑβδομάδας εἰς τὸ ἱερὸν Κοινόβιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς ἐζήτησε νὰ μεταβάλλῃ τὰ καλῶς κείμενα, οὔτε οἱ πατέρες τοῦ Κοινοβίου ἐπέβαλον ποτε αὐτῷ παράπονον τι ἢ ἀπαίτησιν ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα. Ἐὰν δὲ ἴσως ἐλλείπη εἰς τύπος ἐν τῇ διαδοχῇ τῆς κατοχῆς, ὁ νῦν Ἐπίσκοπος Δημητριάδος, ἡ ὁστις ἀρμόδιος, εὐσεβῶς καὶ δικαίως θὰ πράξῃ ἀναγνωρίζων καὶ τυπικῶς τὸ οὐσιαστικὸν δικαίωμα τοῦ τόπου.

Οὐδέποτε ἡ σεπτὴ εἰκὼν τῆς Ἀγνῆς Θεομήτορος τῆς Κουνίστριας ἐχρησίμευσεν ὡς ἐμπόρευμα, καὶ πιστεύω ὅτι ποτὲ δὲν ἐξῆλθε τῆς νήσου. Ἐδῶ εἰς τὴν πτωχὴν νῆσον μας δὲν ὑπῆρξαν συστηματικοὶ ἱεροκάπηλοι. Ἀγιασμοὶ γίνονται ὑπὸ τῶν ἐξ ἱερέων τῶν δύο ἐνοριακῶν ναῶν (ἐξ ὧν οἱ δύο ἴσως εἶναι πάμπτωχοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἀποζῶναι καὶ ἐκ τῶν κτημάτων τῶν) τόσοι μετὰ τῆς εἰκόνας αὐτῆς, ὅσοι θὰ ἐγίνοντο καὶ ἄνευ τῆς εἰκόνας, ἐπειδὴ εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους ἐκράτησε συνήθεια, τοὺς ἐπιζομένους ἐκάστοτε ἀγιασμοῦς, τοὺς εἰς θεμέλια καὶ ἐγκαίνια, εἰς σκαρώματα καὶ καθελκώσεις καὶ ἀπόπλους πλοίων, τοὺς ἄλλοτε τελουμένους δι' ἄλλων ἱερέων εἰκόνας, ὅπως τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, κτλ. (καὶ τοὺς ἐπὶ ἰάσει ἀσθενῶν) νὰ ἐκτελῶσι κατ' ἀπαίτησιν τῶν πιστῶν δι' αὐτῆς τῆς πανσεβάστου εἰκόνας.

Τὰ εἰσοδήματα, περὶ ὧν ἠκουσα νὰ μεγαλορρημονῇ ὁ περιεργὸς ἀπαίτητής (13), εἶναι ἐλάχιστα καὶ ἀνάξια λόγου. Ὅταν πρὸ πέντε ἐτῶν ἐτυπώθη τὸ προμνημονευθὲν φυλλάδιον, ἐπωλήθη εἰς προαιρετικὴν τιμὴν ἦτοι εἰσφορὰν, χάριν τῆς ἐπισκευῆς τοῦ Ναοῦ τῆς Κουνίστριας. Καὶ ὅλοι οἱ πατριῶται μας, οἱ ἐπιδημοῦντες καὶ οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἔσπευσαν νὰ συνεισφέρωσι προθύμως καὶ ἀγογγύστως. Ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ ἐλαχίστη ὑποψία εἰσοδημάτων τῆς εἰκόνας ἢ περὶ πλημμελοῦς αὐτῶν διαχειρίσεως εὐλόγως θὰ ἐγόγγυζον πολλοὶ. Καὶ αὐτὴ πάλιν ἡ εἰσφορὰ καὶ ἡ ἔκδοσις ἔγινεν ὑπὸ τῶν κοσμικῶν χριστιανῶν, ὄχι ὑπὸ ἀνταπειτητῶν ρασοφορούντων. Τεκμήριον καὶ τοῦτο τίνος εἶναι ἡ εἰκὼν, καὶ τίνες τὴν ἔχουσι κειμήλιον σεπτὸν καὶ σέμνωμα καὶ παρηγορίαν.

Ὁ λαὸς δὲ τῆς Σκιάθου δὲν εἶχεν ἀνάγκη νὰ διεγερθῇ ὑπὸ ἱερέων ἢ ἄλλων ἰδιοτελῶν, ὅπως ἐρεθισθῇ, προκειμένου περὶ τῆς Παναγίας τῆς Κουνίστριας. Ἄν καὶ δὲν περιφρονῇ, ὅπως ἄλλοι οἱ ἄγαν πολιτισμένοι τὸν Κλήρον, δὲν ὑπερτιμᾷ ὅμως τὴν ἀξίαν τῶν ἐξ ἀνάγκης πνευματικῶν πατέρων καὶ λειτουργῶν του· τοὺς σέβεται καὶ τοὺς ἀνέχεται. Ἄλλ' ἔχει ὑποκάριον, ἐκ γενεῶν ἦδη, τὸν σεβασμὸν καὶ τὸ φίλτρον πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Κουνίστριας, καὶ διὰ τοῦτο συνεταράχθη — καθότι καὶ τὸ πάλαι ποτὲ εὐπρεπὲς Κοινόβιον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ περιήλθε σήμερον εἰς θλιβερωτάτην κατάστασιν. Εἰς οὐδέ εἰς, δὲν δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν εἰκόνα. Ὡς ἐμψύχω Θεοῦ κίβωτῷ, ψαυέτω μὲ δαμῶς χεῖρ ἀμύτων.

Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀρμοδίους.

Ἐν Σκιάθῳ.

ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ἰσπερόγραφον. Ἦκουσα ὅτι ὑπάρχουσι δύο ἀντιφάσκουσαι πρὸς ἀλλήλας διατάξεις, ἐν σχέσει πρὸς τὰ κειμήλια τῶν διαλελυμένων Μονῶν, ἐξ ὧν ἡ μία θεοπίζει τὴν κατάθεσιν τούτων εἰς τὰς ναοὺς τῆς ἄλλης πόλεως, ἡ δὲ εἰς τὰς διατηρουμένας Μονὰς τῆς αὐτῆς περιφέρειας.

Ἐὰν οὕτως ἔχη, προδήλως ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων διατάξεις εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, κἄν προτέρα εἶναι κἄν ὑστερα. Διότι πολλὰχῶς ἡδικομένος ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἔκταται εἶναι ὁ

13 Ἐννοεῖ τὸν Παπα-Γερμανό, πού μετέδιδε τίς γνώμες καὶ ἀπαίτησεις τοῦ Δεσποτῆ Δημητριάδος.

Έγγαμος κληρικός τῶν πόλεων, εὐλωτός βίου ζῶν, καὶ οὐχὶ οἱ καλόγηροι, οἵτινες, μὴ ἔχοντες ἰδίας οἰκογενεῖας νὰ θρέψουν, παντοῦ εὐρίσκουν πλοῦσια μοναστήρια πρὸς ἐγκαταθίσαιν, ἐὰν σωφρονῶσιν, ἀλλὰ προαιροῦνται τὸν ἀστακτὸν καὶ ἀστατὸν βίον, δι' ἑλλειψιν ἀληθοῦς καλογηρικῆς, τοῦτέστιν αὐτοθυσίας καὶ πειθαρχίας. Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἱερά καὶ σεβασμία εἰκὼν εἶναι, ὅπερ δὲν ἀληθεύει, ἀπλοῦν νόημα ἐφημερίων τῆς ἡμετέρας πόλεως, εὐλογώτερον καὶ δικαιοτέρων νὰ καρπῶνται τοῦτο οἱ ἐξ πενόμενοι ἱερεῖς τῆς Σκιάθου, ἢ ὁ μεταπομπαῖος ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων Ἡγούμενος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἄλλως τε, εἰς τὴν νῆσον μας τοῦλάχιστον, δυσκόλως ἀνοίγονται αἱ θύραι οἰκιῶν, ἔστω καὶ πρὸς τελετὴν ἀγιασμοῦ εἰς ἀγάμους καλογήρους.

Πλὴν δὲν δύναται ἐπὶ πολὺ νὰ ἰσχύουσιν ἀπαιτήσεις παράλογοι ἀνευ αἰδοῦς καὶ δίκης. Δεινοτάτη τῶ ὄντι, ἡ σοφιστεία καὶ ἡ διαστροφή, ὡς λέγει ὁ θεὸς Παῦλος, τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου. «Καὶ ἐξοίσει Κύριος ὁ Θεὸς ὡς φῶς, τὴν δικαιοσύνην σου καὶ τὸ κρίμα σου, ὡς μεσημέριαν» (Δαυὶδ).

Ἐφημερὶς Βόλου «Ἡ Θεσσαλία» 17 τοῦ Δεκέμβριου 1908, 1β-5.

A. Π.

Σὰν σ' ἐπίμετρο ἀναδημοσιεύουμε ἐδῶ ἀπὸ τὸ σπανιώτατο φυλλάδιον τὸν Πρόλογο καὶ τὶς ἱστορικὰς Σημειώσεις τοῦ Παπαδιαμάντη στὴν «Ἱστορία τῆς Εἰκόνος τῆς Εἰκονιστρίας» τοῦ Ἐπιφανίου Δημητριάδου, μαζὶ μὲ τὸν πρόλογο. Γιὰ τὸ φυλλάδιον αὐτό, καθὼς καὶ γιὰ τὴ δεύτερη ἐκδοσὴ του ἔγινε λόγος παραπάνω.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ

Τὸ παρὸν βιβλίον ἐγγράφη πρὸ ἑνὸς περιπότου αἰῶνος ἀπὸ τὸν τότε ζῶντα συμπατριώτην μας Ἐπιφανίου Δημητριάδου, τὸν καλούμενον κοινῶς ἐν Σκιάθῳ Λογιώτατον. Τὰ ὑπάρχοντα ἀντίγραφα τοῦ τετραδίου εἶχον χαθῆ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, τέλος περὶ τὸ 1873 εὐρέθη εἰς Ἅγιον Ὅρος ἐν ἀντίγραφον, τὸ ὅποιον εἶχε κάμει ἰδία χεὶρ ὁ Προηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, μακαρίτης Πατῆρ Εὐλόγιος Ἰω. Μυρώδης ἐκ Σκιάθου καταγόμενος καὶ οὗτος.

Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου ἐκείνου δεύτερον ἀντίγραφον εἶχε κάμει ὁ υἱὸν Ἀρχιμανδρίτης, καὶ Ἐφημέριος τοῦ ἐν Σκιάθῳ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, Ἀνδρέας Μπούρας, νέος τότε καὶ λαϊκὸς ἀκόμη. Καὶ τοῦτο πάλιν τὸ δεύτερον ἀντίγραφον παραδόξως εἶχε χαθῆ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους, πλὴν τελευταῖον θαυμασιῶς ἀνευρέθη κατὰ τὴν ἀνοιξὶν τοῦ φθινοῦτος ἔτους.

Ὁ φιλότιμος συμπολίτης μας Γεώργιος Εὐθυμιάδης ἢ Λαμιαῖος, ἔβαλε καλὴν βουλήν νὰ τὸ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου, ἀνέθηκε δὲ εἰς ἐμὲ νὰ ἐπιμεληθῶ τὸ ἔργον, καὶ προσθέσω ὀλίγας σημειώσεις πρὸς μείζονα διασάφισιν καὶ ὑπομνηματισμὸν τοῦ κειμένου.

Τὸ μικρὸν τοῦτο τεῦχος διανέμεται εἰς τοὺς φιλελευθεῖς χριστιανούς ἀντὶ προαιρετικῆς τιμῆς εἰσφορᾶς, μελλούσης νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐπισκευὴν καὶ ἀνακαίνισιν μέρους τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Κουνιστρίας, ἐτοιμορρόπου ὄντος (14).

Ἐρρωσθε.

Ἐν Σκιάθῳ 1903 κατὰ Ὀκτώβριον.

A. Π. (15).

Ἀναδημοσιεύονται ἐπίσης χωρὶς καμμιά παράλειψη ἢ μεταβολὴ καὶ ὀλίγες ἱστορικὰς σημειώσεις τοῦ Παπαδιαμάντη στὸ κείμενον τῆς Ἱστορίας τῆς Κουνιστρίας τοῦ Ἐπιφ. Δημητριάδου (16).

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ ΣΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΚΟΥΝΙΣΤΡΙΑ

«Φεῦ τῆς καταστάσεως τοῦ Γένους ἡμῶν...».

Ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόπατρις συγγραφεὺς ἔγραφε ταῦτα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10' αἰῶνος, πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

«Μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑποταγῆν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πε-

14 Μὲ τὶς συνδρομὰς ἐπιδιορθώθηκε τότε κάπως τὸ ἐτοιμορρόπον μοναστηράκι. Ἡ κατάστασὴ τοῦ προγενοῦσε πόνον στὸν Παπαδιαμάντη.

15 Στὴ δεύτερη ἐκδοσὴ ὑπάρχει στὸν πρόλογο ὀλόκληρη ἢ ὑπογραφή τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἐπίσης λείπει ἀπὸ τῆ β' ἐκδοσὴ ἡ ἀφιέρωσις τοῦ χορηγοῦ πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Δημητριάδου Γρηγόριον.

16 Βλ. αὐτ. τὴν ὑποσημ. 3 καὶ 4, ὅπου τὰ σχετικὰ μὲ τὸ φυλλάδιον «Βιβλιογραφικὰ στὸν Παπαδιαμάντη» τοῦ κ. Γ. Φουσάρα πρέπει νὰ θεωρηθῶν πῶς δὲν γραφτήκαν ποτέ, γιὰτὶ ἀντιπροσωπεύουν παλαιότερες ἀντιλήψεις μου, ὅπως καὶ τὸ ἄρθρον μου ἐτοῦτο, γραμμένον πρὶν ἀπὸ τέσσαρα χρόνια καὶ δοσμένον ἀπ' τοὺς φίλους μου Χ. Βασιλειάδην καὶ Μαρκάκη χωρὶς νὰ τὸ ξανα-

λάγους εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, καὶ τοὺς ἀλλεπαλλήλους πολέμους, ὅπου εἶχον οἱ Ὀθωμανοὶ μὲ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Βενετίας...».

Ἐκ τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν: «Ἡ Σκιάθος νῆσος, κοινῶς καλεῖται Σκιάθος, εὐρίσκεται μετὰ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἀντικρὺ τῆς Μαγνητίας, τοῦ ἀκρωτηρίου, πλησίον τῆς Σκοπέλου, ἀφισταμένη πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς βορείας ἄκρας τῆς Εὐβοίας 20 μίλια· ἔχει πόλιν τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, γυρίζει μίλια 30' τὴν ὄριαν οἱ Βένετοι ἀπὸ τῶν 1454 ἕως τῶν 1538, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον τὴν ἐκυρίευσαν οἱ Τούρκοι, καὶ πάλιν ἐν ἔτει 1600 τὴν ἐπήραν οἱ Βένετοι καὶ ἐχάλασαν τὸ καστέλλι τὸ λεγόμενον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (τὸ σήμερον καλούμενον Μπούρτζι, τέμνον εἰς δύο τὸν μεσημβρινὸν λιμένα)· εἶναι τετιμημένη μὲ θρόνον Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Λαρίσην Μητροπολίτην. Τὴν πόλιν ταύτης τὸ πάλαι, ὁμοῦ μὲ τὴν Πεπάρηθον, τὴν ἐκρήμισεν ὁ Φίλιππος».

Τοσαῦτα ὁ Μελέτιος· ἀλλ' οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν καὶ πάλιν τὴν νῆσον κατὰ τὸν 17' αἰῶνα, καὶ ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπικρατήσεως τῶν Τούρκων, συνέθη καὶ ἡ εὐρεσις τῆς θαυματουργοῦ Εἰκόνος.

«...Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ὅπου εἶναι σήμερον τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τῆς Θεοτόκου».

Τὸ μέρος εἶναι κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν, τὴν κατάφυτον καὶ πρασινοβολούσαν παραθαλασσίαν τῆς νήσου, τὴν ὅποιαν εἰς εὐσεβῆς ἱερομόναχος πνευματικὸς, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους διατρίψας ἐκεῖ, ὠνόμασε «γωνίαν τοῦ Παραδείσου». Ἀντικρὺ δὲ ἡ παραθαλασσία τὸ Τρίκερι καὶ τὴν Σηπιάδα ἄκραν τοῦ Πηλίου. Τὸ μοναστήριον τῆς Θεοτόκου «Παναγία ἢ Κουνίστρα» συνήθως καλούμενον, τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδίων, πανηγυρίζον τῆ 21 Νοεμβρίου.

Εἶναι δὲ καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος θαυματουργοῦ Εἰκὼν ἐξωγραφημένη οὕτω πως, φέρουσα τὸ πρόσωπον τῆς Παρθένου ὡς νεαρωτάτην παιδίον, ἀνευ τοῦ Βρέφους Χριστοῦ, ὡς τριετίζουσαν δάμαλιν, ὅποια εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων.

«Προσευχόμενος... ἦλθε μιά χαρά:».

Τὸ τοιοῦτον σχῆμα εἶναι συνηθέστερον παρὰ τοῖς λογίοις τοῦ Γένους ἡμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ὀλοικόν, καὶ δὲν πρέπει οἱ νεώτεροι νὰ ἐπιβάλλωσι χεῖρα, μήτε ν' ἀλλάξωσι τὸ ὄψος τοῦ συγγραφέως.

«...ἐκίνησε καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Ἰκάστρον ταύτης τῆς νήσου...».

Τὸ Ἰκάστρον τοῦτο, σήμερον ἐρείπειον σῶζον μόνον ὀλίγους εὐπρεπεῖς ναῖσκους, κεῖται ἐπὶ θαλασσοπλήκτου γιγαντιαίου βράχου κατὰ τὴν βορείαν ἀκτὴν τῆς νήσου, ἀντικρὺ τὸν Ἄθωνα, τὴν Χαλκιδικὴν, τὸ Πήλιον καὶ τὴν Ὄσσα. Ἀπέχει ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας δρόμου ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου εὐρέθη ἡ Εἰκὼν τῆς Παναγίας. Εἶναι ἀγρία καὶ μεγαλοπρεπὴς τοποθεσία.

«...εἰς Οἰκονόμος σεμνοπρεπῆς καὶ αἰδέσιμος, Πατῆρ Φραγκοῦλης ὀνόματι (καὶ παρακάτω)... ἀνέθη εἰς νεώτερος ἱερεῖς, Πατῆρ Ἰωάννης ὀνόματι».

Ἐπὶ τοῦ τέμπλου τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας (Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου), εἰς τὸ παλαιὸν Ἰκάστρον, φαίνεται τὸ ὄνομα «Διὰ δαπάνης καὶ ἐξόδου Ἰωάννου ἱερέως καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ. Ἐτει 1676».

Ἐπὶ δὲ τοῦ τέμπλου τοῦ Ναοῦ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀναγινώσκεται «Διὰ δαπάνης Φραγκοῦλη ἱερέως, ἔτει 1695».

Ἐντεῦθεν ἔστιν εἰκάσαι, ὅτι ὑπῆρξαν δύο Ἰωάννηι πρεσβύτεροι, πάππος καὶ ἔγγονος, ὁ πρῶτος πατὴρ ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ Πατῆρ Φραγκοῦλη. Ὁ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερόμενος φαίνεται νὰ εἶναι ὁ δεύτερος.

«...ὠνόμασαν καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν ἁγίαν Εἰκόνα, Κλονίστριαν, καὶ παρὰ φράσιν τῆς λέξεως, Κουνίστριαν».

Ὁ λαὸς ὀνομάζει Κουνίστριαν ἢ Κουνίστραν, ἀμαθεῖς δὲ κόραι τοῦ λαοῦ ἀφελῶς φαντάζονται μετὰ τρυφερότητος, ὅτι ἡ Παναγία εἶχε κούριαν ἦτοι αἰῶραν καὶ ἐτέρπετο λικνίζομένη ἐπὶ τοῦ δένδρου.

Ἄλλοι ὅμως θέλουσιν ὅτι ἡ τοποθεσία ἐκαλεῖτο οὕτω, Κουνίστρας, πρὶν εὐρεθῆ ἡ Εἰκὼν, ὁ δὲ πολυδένδρος λόφος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὐρέθη, σχηματίζει δύο κώνους (κούρους) πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ὠκώματος, εἰς τὰς ὄψεις τοῦ ἀνερχομένου ὀδοπόρου.

«...ποτέ νὰ μὴ τολμήσῃ, μήτε αὐτὸς μήτε οἱ μεταγενέστεροί του, νὰ βάλωσι χεῖρα ζωγράφου ἐπὶ τῆς τιμίας Εἰκόνος».

Ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ ἡμετέρου συμπατριώτου Διονυσίου Ἐπιφανιάδου περὶ τὸ 1850, ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας ἐξωγραφήθη ἐπὶ ὀθόνης, ἥτις εὐρίσκεται ταῦν προσηρμοσμένη ἐπὶ τῆς σανίδος, ἐφ' ἧς ἐλάχιστα διακρίνεται πλέον ὁ χαρακτήρ. Ἡ ὀθὼν ἐξωγραφήθη λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἐν Σκοπέλῳ διαμένοντος ζωγράφου, Εὐθυμίου μοναχοῦ τοῦ Ἰμβρίου.

κοιτάξω (γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπανορθωθῆ ἡ τελευταία φράσις τῆς σημ. 6, ὅπου γράφω ὅτι ἡ φωτοτυπία τοῦ φυλλάδιου δημοσιεύεται στὴ Νέα Ἑστία. Ἐπρόκειτο, ἀλλὰ δὲν δημοσιεύτηκε). Περισσότερο ἀπ' τὴν πατρότητα καὶ τὴν νομιμοτυπία τοῦ ἐναντίον μου ὄβρισιτοῦ φυλλάδιου, ποῦ στὸ ἠθικὸν τοῦ μέρους, βαραίνει ἐξ ὀλοκλήρου τὸ συγγραφέα του, μ' ἐνδιαφέρει ἡ οὐσία καὶ τὸ καθαρὰ ἐπιστημονικὸν μέρος κι' αὐτὸ ἀποκλειστικὰ θὰ προσέξω στὸ Β' τόμον τοῦ Παπαδιαμάντη μου.

«...ούτε άνθρωποι ούτε αλύσεις ηδύνατο να τὸν κρατήσουν».

Σώζονται ακόμη εἰς τὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Κουνιστρίας, οἱ δύο σιδηροὶ κρίκοι, εἰς τοὺς ὁποίους προσέδενον δι' αλύσεων τοὺς δαιμονιζομένους. Εὐρίσκονται οἱ αὐτοὶ ἀριστερόθεν, ἐπὶ τῆς στήλης, ἀπέναντι τοῦ Προσκυνηταρίου, πλαγιόθεν ὑπεράνω τῶν κρίκων, εἶναι ζωγραφημένος ἐπὶ τοῦ τοίχου ὁ Ἄρχάγγελος Μιχαὴλ μετὰ τὴν ἐπιπέδα τὰς πτέρυγας, ξιφίτης, ὡς νὰ ἀπειλῇ τοὺς δαίμονας τοὺς ἐμφωλεύοντας εἰς τὴν καρδίαν τῶν δυστυχῶν πασχόντων.

Ἐπισημείωσις.

Ἡ πάντιμος καὶ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Κουνιστρίας εὐρίσκεται τῶρα, μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ φερωνύμου Μονυδρίου, εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς πόλεως Σκιάθου. Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ δὲ τῶν Εἰσοδίων, τελεῖται κατ' ἔτος σεμνὴ καὶ κατασκευαστικὴ τελετὴ, τὴν παραμονή, 20 Νοεμβρίου, οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς μετὰ ἐξαπτερώγων καὶ λαμπάδων, προπέμπουσι τὴν ἱερὰν Εἰκόνα, ψάλλοντες Παράκλησιν, εἰς τὴν δυτικὴν ἐσχάτην τῆς πόλεως, ὅπου ἔστιν ὁ ταχθεὶς ἱερεὺς, λαμβάνων ταύτην ἀπέρχεται μετὰ πολλῶν ἀκολουθούντων προσκυνητῶν εἰς τὸν Ναὸν τῶν Εἰσοδίων, τῆς φερωνύμου Μονῆς Κουνιστρίας, ὅπου τελεῖται παννύχιος ἀγρυπνία καὶ λειτουργία.

Ἀπέχει δὲ ἡ Μονὴ αὕτη περὶ τὰς δύο ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως, πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν μέρος, ἀντικρὺζουσα, ὡς εἶπομεν, τὸ Τρίκερι καὶ τὴν Σηπιάδα ἄκραν. Τὴν δὲ πρωΐαν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ὁ λαὸς καὶ πάλιν ὑποδέχεται μετὰ ἱερᾶς πομπῆς τὴν Εἰκόνα ἐπανερχομένην μετὰ τῶν πανηγυριστῶν εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς παλαιᾶς κατερειπωμένης Μονῆς. Πολλοὺς δὲ ἁγιασμοὺς καὶ ἰάσεις ἢ χάρις εἰς τοὺς μετὰ πίστεως ἐπικαλουμένους ἐνεργεῖ δι' αὐτῆς τῆς πανσέπτου Εἰκόνας τῆς Θεομήτορος ἢς ταῖς πρεσβείαις ἐλεῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός. "Ἀμή» (1903).

Ἔτσι φανερώνεται ἡ θεοσεβεία τοῦ Παπαδιαμάντη, βυθισμένη μέσα στὶς ρίζες τῆς φυλῆς, γεμάτη πάθος καὶ προσήλωση, πού κρατᾷ τὸ λόγο μέσα του σὲ ἀγνὴς πηγὴς ζωῆς καὶ παράλληλα δὲν τὸν ἀφήνει ν' ἀποξενωθεῖ ἀπ' τὸ λαὸ καὶ νὰ γίνῃ ψυχικὰ κάτι περισσότερο ἀπὸ λαϊκὸς ἄνθρωπος. Καὶ τὸ δεσμὸ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τὸν λαὸν πέρασε καὶ στὴν τέχνη του καὶ τὸν ἔκανε γκόλφι καὶ στολίδι τῆς. Τίποτα φυσικώτερο ἀπὸ τὴν ἀνταρσία του, κι' ὅμως ἕνας πού δὲν ξέρει ψυχογραφικὰ τὸ συγγραφέα τῆς «Φόνισσας» θὰ μπορούσε εὐκόλα νὰ τὸν πάρει γιὰ δημοκόπο καὶ θρησκοκάπηλο. Ἡ τὸ λιγώτερο: ἕνα τρελλό. Δὲν ἦταν ὅμως παρὰ ἕνας πιστὸς κι' ἕνας πατριώτης, βαθιὰ δεμένος μετὰ τὸ χῶμα του, βαθιὰ ριζωμένος σ' αὐτό, συντηρητικὸς βέβαια καὶ στενὰ χριστιανικὸς, μετὰ παθητικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, μετὰ καλογερικὴ στάση, πάντα ὅμως λαϊκὸς σὰν ἕνας ἀσπυδαχτὸς θεοφοβούμενος ἄνθρωπος τοῦ νησιοῦ, πού ἀγαπᾷ, πού πονᾷ καὶ πού πιστεύει, χωρὶς ἀνησυχίες, χωρὶς ἀναζητήσεις, σκυμμένος πάνω σ' ἀγαπημένα ζεστά ξεροχῶματα τῆς φύτρας του.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

ΘΛΙΜΕΝΗ ΣΟΝΑΤΑ

*Τῆς ψυχῆς μας ἡ φωνή,
ἀργυρόχη φλογέρα,
τὶς βαρυνότινες νυχτιεὶς
σιγοκλαίει μὲς στὸν ἀγέρα*

*μ' ἕνα κλάμμα σιγανὸ
σὰν θλιμένο παραμῦθι
μὲ παράπονο βαθὺ
στῆς θολῆς ματιᾶς τῆ λήθη.*

ΕΛΕΝΗ ΚΟΥΜΑΚΗ

Η ΣΚΟΠΙΑ ΜΑΣ

ΚΑΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Μὲ τὸν ἀνέλπιστο ἐκδοτικὸ ὄργανισμὸ πού παρουσίασε ὁ περασμένος χρόνος καὶ τὸ πρῶτο τετράμηνο τοῦ φετεινοῦ, διαβάσαμε, σὲ περιοδικὰ νέων τὸ περισσότερο, πού οἱ ὑποσχέσεις τους εἴτανε πολὺ δυσανάλογες πρὸς τὶς προϋποθέσεις τῆς πραγματοποιήσεώς τους, καὶ ἀναγγελίες γιὰ κάποια, χτυπητὰ ὅσο νᾶναι, προγράμματα - γιὰ νέους δρόμους, νέους ὀρίζοντες, νέες τροχιές, Μετὰ ὅμως ἀπὸ λίγον καιρὸ, πού βγήκανε λίγα φύλλα, διαβάστηκαν ἀνάμεσα σ' ἕνα τοιγάρου κι' ἕνα πολεμικὸ ρεβῦθι καὶ ξεχάστηκαν, δὲν ἔμειναν παρὰ ἡ αἰώνια πίστη κι' ἡ ὁρμὴ τῶν νέων γιὰ τελευταῖο καταστάλαγμα ἀπ' τὸ πέρασμα τους στὴ μνήμη μας. Κι' οἱ ἀναγγελίες ἔμειναν μόνο μέσα στὰ προγράμματα.

Καί, βέβαια, ἂν αὐτὸ τὸ φαινόμενο ἐντοπιζότανε στοὺς νέους - καὶ εἰδικὰ σ' ἐκείνους πού τοὺς ἀμφισβητεῖ κι' ἡ ἐφηβικὴ ἀκόμα ἡλικία - δὲ θᾶχε ξεχωριστὴ σημασία. Ἄλλα μιλάμε πολὺ συχνὰ κι' ἐμεῖς, οἱ συγκριτικὰ λιγότεροι νέοι, καὶ κοντὰ σὲ μᾶς κι' οἱ παλιότεροι, γιὰ νέες βάσεις, γιὰ νέα προοπτικὴ, γιὰ νέα πράγματα, πού θεμελιώνουμε στὸ σήμερον καὶ πιστεύουμε, πὼς μπορεῖ νᾶναι πραγματικὰ νέα. Ἔτσι, πρῶτα ἐκείνοι πούχανε λόγους νὰ τὸ κάνουνε ὕστερα κάπως ἄθελαι οἱ κριτικοὶ καὶ μετὰ ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, φτάσαμε νὰ μιλάμε καὶ γιὰ τὴ νέα τέχνη καὶ τοποθετοῦμε τὰ βᾶθρα τῆς σὲ μιὰ περίοδο χρονικὰ κλεισμένη, πού ἀρχίζει γιὰ τὴν Ἑλλάδα λίγα χρόνια πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ θὰ τελειώσῃ πάλι λίγον καιρὸ μετὰ τὸν τερματισμὸ του. Καὶ ποιὲς λέμε νέες τέχνες; Μιὰ ποίηση καὶ πεζογραφία ἐγκεφαλικότερη, μετὰ φόρμα ἐνσυνείδητα παραμελημένη ἢ μετὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα μόνο τῆς φόρμας, ἀντίστοιχα ὅμως ἐξαιρετικὰ φροντισμένη στὴ φραστικὴ διατύπωση ὅχι ἀπ' τὴν ἀποψη τῆς κυριολεξίας καὶ τῆς βαρύτητας στὴ γνώση τῶν ἀνθρωπίνων ὅσο ἀπ' τὴν ἀποψη τῆς λαμπρότητας καὶ τῆς πανηγυρικότητος - κι' ἐγκυκλιότερη ἀπ' τὴ σκοπία τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ λέμε ἀκόμα νέα τέχνη τὰ κρούσματα ἐκείνα τῆς αὐτοκαλούμενης «φυγῆς», δηλαδὴ τῆς ἀνούσιας ἐνδοσκόπησης - ἀνούσιας γιὰ τὸν ἀκατάληπτο στὸν ἀναγνώστη τρόπο πού γίνεται. Ὅλες ὅμως αὐτὲς οἱ νέες τέχνες δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα ἀπὸ παραλλαγὴς τεχνικῆς ἀπάνω σὲ μιὰ στάσιμη οὐσία, πού φούντωσαν δυσανάλογα πρὸς τὴ σημασία τους, γιὰτὶ στάθηκε ἀνέλπιστα πρόσφορο ἔδαφος αὐτὴ ἡ χρονικὰ κλεισμένη ἐποχὴ. Ποτὲ ἄλλοτε δὲ θὰ μπορούσε ὁ δημιουργὸς ν' αὐτοθυθίζεται σ' ἕναν ὠκεανὸ προσωπικῶν συλλογισμῶν του, πού τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι ἀσύνδετοι, μετὰ ὁποιοδήποτε νόμο συνειδητῆς ἢ ὑποσυνειδητῆς διαδοχῆς, ἀδιαφορῶντας ἂν θὰ κατορθώσει νὰ τὸν παρακολουθήσῃ ὁ ἀναγνώστης, χωρὶς παράλληλα νὰ φοβᾶται πὼς θὰ τιμωρηθεῖ κι' αὐτὸς μετὰ τὴν ἀδιαφορία τοῦ τελευταίου. Ὅλα αὐτὰ μπορούνε νὰ χαρακτηριστοῦνε ἀδίσταχτα τοπικὰ φαινόμενα καὶ χρωστᾶνε τὴν ὑπαρξὴ τους στὴν ἀνώμαλη ἐποχὴ. Οἱ ρίζες τους εἶν' ἐπιπόλαιες κι' ἀνάλογη θὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους. Τὸ νὰ προεκτείνει κανεὶς στὸ μακρὸ μέλλον τὴν ἐξέλιξή τους εἶναι σὰ νὰ περιμένῃ ἀπὸ ἕνα χορτάρι νὰ γίνῃ δέντρο. Μιὰ νέα τέχνη δὲ μπορεῖ νὰ ξεκινήσῃ ποτὲ ἀπ' αὐτὴ τὴν οὐσιαστικὴ ἀπομόνωση, πού ὁ καλλιτέχνης ἐκφράζεται ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Οὔτε ἀπ' αὐτὸ τὸ θερμοκήπιο πού κλείστηκε, μακριὰ ἀπ' τὴν καθημερινὴ ζωὴ, ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τῆς «φυγῆς». Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄριο τοῦ ἀριστοκρατισμοῦ στὴν τέχνη. Κι' ἂν ἡ ἐποχὴ δικαιολογεῖ τέτοια φαινόμενα, δὲν πρέπει νὰ τετῶνουμε τὴν ἐρμηνεία τους ὡς τὴν παρεξήγηση. Γιατὶ ἀναμφισβήτητα εἶναι παρεξήγηση ἡ ὑπερβολικὴ σημασία πού τοὺς δίνουμε. Βέβαια, κρίνοντάς τα ἱστορικὰ, ἀναγνωρίζουμε πὼς δὲν μπορούσαν παρὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν μιὰ μέρα αὐτὰ τὰ φαινόμενα. Κι' ἡ ἐκδήλωσή τους ἀποτελεῖ σήμερον μιὰ πραγματικότητά. Ὅχι ὅμως τὴ μόνη, γιὰτὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ οὔτε μπορεῖ νὰ ἐξαντληθεῖ

ούτε κι' εξαντλείται μ' αυτά. Κι' ίσως ακόμα όλες αυτές οι παραλλαγές της παρακμής, αν τη πάρει κανείς χρονικά, ν' αποτελούνε τη νεώτερη τέχνη. Νέα τέχνη όμως δεν είναι.

ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΞΕΠΕΣΜΟΣ

Τόν τελευταίο τούτο καιρό οι έκδηλώσεις της πνευματικής μας ζωής βρίσκονται σε μιὰ κρίση που ή συνολική της εικόνα είναι ελάχιστα ενθαρρυντική. Είναι αλήθεια ωστόσο πως γύρω από τὰ θέματα της Τέχνης και κυρίως γύρω από τις τάσεις του σύγχρονου ποιητικού λόγου έχουν δημιουργηθεί γόνιμες συζητήσεις που έγιναν αφορμή να εκφραστούν και γενικότερες σκέψεις για την πνευματική μας πορεία και να συντελεστεί κάπως ένας απολογισμός απαραίτητος για την περίοδο που περνάμε. Μά είναι εξίσου αληθινό και τὸ ἄλλο φαινόμενο, ένα φαινόμενο λυπηρό και απογοητευτικό για τὸ κοινὸ πὸν παρακολουθεῖ τελευταία με περισσότερο ζήλο τὰ πνευματικά μας πράγματα, τὸ φαινόμενο δηλαδή τῶν λογοτεχνικῶν καυγάδων πὸν γίνονται με τὴ σοβαρόφραση και τὸ καμουφλάρισμα μιᾶς δῆθεν κριτικῆς ἐνάσκησης. Ἄν ἡ ἐποχὴ προκαλεῖ στις ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τις πιδ ὠμές ἀναμοχλεύσεις παθῶν, δὲν θάπρεπε και οἱ λειτουργοὶ τοῦ πνεύματος νὰ παρασυρθοῦν στο ἐπίπεδο αὐτό, νὰ ἀναμοχλεύσουν κι' αὐτοὶ τις παλιές τους δοσοληψίες, προσωπικές ἀντιζηλίες, θορύβους με σκοπὸ τὴν αὐτοδιαφήμιση κι' ἄλλες ἀχαρακτηριστές μικρότητες. Ὑστερα ἂν ὁ ἠθικός αὐτοέλεγχος «καθεύδει» και γι' αὐτοὺς σήμερα, ἡ ἐμπορική σκοπιμότητα θὰ εἶταν φυσικό νὰ τους ὀδηγήσει στην ὠριμη σκέψη πὸς ὁ κόσμος πὸν παρακολουθεῖ τὸν ἐπαρχιώτικο αὐτὸ θίασο κάποτε θὰ ἐξαντλήσει τὴν ὑπομονή του. Για μᾶς τους νεότερους ἤδη μᾶς ἔχει δημιουργηθεῖ για ἕναν σημαντικό ἀριθμὸ τῶν ἐκπροσώπων τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς μιὰ τόσο δυσάρεστη ἐντύπωση πὸν θὰ εἶτανε και για μᾶς ὀδυνηρὸ νὰ τὴν ἐκφράσουμε. Ἐνα πράγμα μόνο ἔχουμε νὰ συστήσουμε στοὺς κυρίους αὐτοὺς: πὸς εἶναι ἀκόμα καιρός νὰ συναιστανθοῦν τὴ θέση τους και τὴν ἀποστολή τους στις κρίσεις αὐτές στιγμές πὸν περνᾶ ὁ τόπος μας και νὰ συντελέσουν κι' αὐτοὶ κατὰ τις δυνάμεις τους στην προετοιμασία τῆς αὐριανῆς ἀνοικοδόμησης. Θὰ πρέπει νὰ βγοῦν ἀπ' τὸν πύργο αὐτὸ τοῦ ἑαυτοῦλη τους, νὰ πᾶσουν τὴν ὀφθαλμοσκοπία τους και νὰ ἐργαστοῦν μ' αὐτοθυσία και θέρμη για τὴν προκοπή τοῦ ἔθνους. Οἱ δάφνες και οἱ τιμές τότε μονάχα ἔχουν νόημα ὄταν εἶναι τὸ ἐπιστέγασμα τιμῶν ἀγῶνων και θυσιῶν. Τ' ἄλλα ὀλα εἶναι τσαρλατανιές πὸν τις σαράννει γρήγορα ὁ χρόνος.

ΤΟ ΗΘΟΣ, ΣΧΗΜΑ ΛΟΓΟΥ

Ὅταν κανείς ἀποφασίζει νὰ μιλήσει για ἦθος και νὰ κρίνει τους πάντας και τὰ πάντα ἀπ' αὐτὴ τὴν ὄψη, πρέπει — τὸ λιγότερο — νὰ κάνει τους ἄλλους νὰ πιστέψουνε πὸς ὁ ἴδιος ὁ κριτὴς ἔχει αὐτὸ πὸν λέει «ἦθος». Ὅταν ὀμως κάποιον μεγαλύτερον συμφέρον τὸν ὀποχρεώνει νὰ βγάλει τὸ σχῆμα τοῦ... ἠθολόγου και νὰν τὰ πεί καθγατζῆδικα και κακόπιστα για νὰ κάνει ἐντύπωση, τότε μόνο και μόνο για νὰ διατηρήσει τὴ σοβαρότητά του πρέπει νὰναι συνεπὴς πρὸς τὸν ἑαυτὸ του και νὰ προσπεράσει σωπαίνοντας τὸ κεφάλαιο πὸν θὰ μιλοῦσε για ἦθος. Ἐνας ὀμως φιλόλογος, πὸν — ὀπως ὀμολογεῖ μόνος του — «ἄφησε τις δουλιές του» για νὰ καταπιαστεῖ με τὴν κριτικὴ τῆς «Αἰολικῆς Γῆς», νόμιζε πὸς μπορεῖ νὰναι τολημρότερος στοὺς τρόπους και νὰ μιλάει για ἦθος, ὄταν τὴν ἴδια στιγμή δείχνει ὀλοφάνερα, πὸς ὀπάρχει ἐμπάθεια ἀδικιολόγητη στο ἄρθρο του, ὀπάρχει ἀσυγχώρητη κακοπιστία, ὀπάρχει ἡ πρόθεση τῆς καταδίκης, ὀπάρχει ἀκόμα μιὰ ἀναμφισβήτητη ἰδιοτέλεια: ὁ ὀπολογισμός πὸς μιὰ παράφωνη γνώμη, ὄταν μάλιστα εἶναι ἀμείλιχτη, θὰ δημιουργήσει ἀτέλειωτες συζητήσεις γύρω ἀπ' τὸν ἄνθρωπο πὸν τὴν ἔγραψε. Ἄλλιῶς, ἂν δὲν ὀπῆρχε ἰδιοτέλεια, ὄσο κι' ἂν εἶτανε ἀπαιτητικός ὁ φιλόλογος αὐτός, δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ κρίνει τὸ τελευταῖον μόνο βιβλῖον ἑνὸς συγγραφέα με κάποια θέση στα νεοελληνικά γράμματα και νὰ πεί, πὸς ὁ δημιουργός του «πνευματικά δὲν ἀξίζει τίποτα». Γιατὶ ἕνας δημιουργός δὲν κρίνεται ποτὲ (ἀφοῦ, κατὰ τὸν κριτικὸ, αὐτὸ εἶναι ἀνάξιο λόγου) ἀπ' τὸ χειρότερον ἔργο του — τὸ ὀλάχιστον δὲν κρίνεται μόνο ἀπ' αὐτό. Κι' ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι τόσο ὀξύθυμος κι' ἀσυγκράτητος, πὸν μόνο ὁ ὀπερθετικός νὰ τὸν χωράει, μποροῦσε νὰ κρίνει ὀλο τὸ ἔργο τοῦ κ. Βενέζη κι' ἀφοῦ μᾶς τυφλώσει με τὰ πυροτεχνή-

ματὰ του και μηδενίσει τὸ ἔργο, νὰ καταδικάσει με κάποια συνέπεια τὸ συγγραφέα. Ὅταν ὀμως περιορίζεται στο ἕνα βιβλῖον πρέπει νὰ μεταχειριστεῖ τὸν ἄνθρωπο πὸν τὸγραψε με τόσο σεβασμό, ὄσον προῦποθετεῖ ἕνα μεγαλύτερον ἔργο, πὸν δὲν ἀπόδειξε ἀκόμα τὴν μηδαμινότητά του και πὸν στην κριτικὴ και στο κοινὸ εἶχε μιὰν ἀπήχηση. Τὸ ἄρθρο του, δὲν ξέρομαι ἂν ἔπεισε κανένα ἡ ὀχι ὄυτε ἐξετάζουμε ἐδῶ τὴ σοβαρότητα τῶν στοιχείων του. Ὅσο βᾶσιμα ὀμως κι' ἂν θεωρήσουμε τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀρθρογράφου, ὁ τρόπος του εἶτανε ἀνάξιος πνευματικῶν ἀνθρώπων. Κι' ἔχουμε ὀποχρέωση νὰ τὸν ἀποδοκιμάσουμε.

ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΛΟΓΙΟΤΑΤΙΣΜΟΥ

Ὅτι ὀπάρχει λογιότατισμός στην Ἐλλάδα ἀκόμα και σήμερα εἶναι, βέβαια, κάτι πολὺ γνωστό, ἀφοῦ πολὺ συχνὰ μᾶς δίνει τὰ σημεῖα τῆς ὀπαρξῆς του, ὀπως μᾶς ἔδωσε σε μιὰν ἀκατάλληλη ἐποχὴ τὴ δίκη τοῦ ἀπλοποιημένου τονικού. Μόνον, φανταζόμαστε ὄς τώρα, ὄτι οἱ ὀπαδοὶ του εἶτανε ἄνθρωποι πὸν ἔζησαν και μεγάλωσαν στὴ μυστριώτικη ἐποχὴ χωρὶς νὰ ξεφύγουν ποτὲ ἀπ' τὴν ἐπιρροή της. Μὲ λύπη μας ὀμως εἶδαμε ἀπὸ μιὰ κριτικὴ — πὸν μᾶς ἀπασχόλησε και στο παραπάνω σημεῖωμα — πὸς ὀπάρχουνε και νέοι, και μάλιστα διανοούμενοι πὸν ἔχουνε μιὰ νοοτροπία καθαρά προφυχαρική. Γιατὶ λογιότατισμός δὲν ὀπάρχει μόνο στὴ γλῶσσα και στο τυπικό, ὀπάρχει και στην οὐσία. Κι' αὐτὸς εἶναι ὁ σημαντικότερος.

Λοιπὸν ἕνα τέτοιο καθαρόαιμον δείγμα οὐσιαστικῶν λογιότατισμοῦ ἔδωσε ἐκεῖνος ὁ κριτικός τῆς «Αἰολικῆς Γῆς», πὸν ζήτησε ἀπ' τὸ συγγραφέα τῆς νὰ κλείσει μέσα στο ἔργο του «τὴν Εὐαγγελικὴ Σχολή, τους κρυπτοχριστιανούς, τους κρυπτελληνοφώνους, τους δεσποτάδες τῆς Ἀσίας και τις ἀναμνήσεις τοῦ Βυζαντίου». Ὅλ' αὐτὰ, βέβαια, μπορεῖ νὰναι πλούσιο ὀλικὸ για ἕναν ἐπιστήμονα. Ἄλλὰ για τὸν καλλιτέχνη, ἂν δὲν τὰ ζήσει αὐτὰ με κάποιον τρόπο, ἂν δὲ βρεῖ τις ἀναλογίες τους μεσα στη σημερινὴ ζωὴ, εἶν' ἐντελῶς ἀχρηστὰ πράματα. Τὰ πρόσωπα τῆς «Αἰολικῆς Γῆς» δὲν ἐκπληρώνουνε καμῖαν ἀπ' τις προσδοκίες τοῦ κριτικῶν, γιατὶ δὲν εἶναι ἀντικείμενα μουσεῖου, εἶναι ὀμως κυριότατα ζωντανοὶ ἄνθρωποι, πὸν τους ἀντίκρυσε ὁ συγγραφέας μ' ἕνα προσωπικό και σύγχρονον τρόπο. Βέβαια, πέρ' ἀπ' τὴν καλοσύνη τους και τὸν ἀπειρο ἄνθρωπισμό τους, πὸν ἐπιβεβαιώνουν τις ἀληθινές κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπου «ἀπ' τὴν ἱστορία τῶν τριῶν χιλιάδων ἐτῶν», ὀπάρχει ἡ ἀνεξάντλητη καρτερία τους κι' ἡ ὀποταγή τους στὴ μοῖρα, πὸν τους δίνει μιὰ παθητικότητα. Ἐκεῖ ἀπάνω — ἕνας πὸν βλέπει με διαφορετικὸ πρίσμα τὰ πράματα — θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε κάποιον ἐπιφύλαξη. Ἄλλὰ οἱ φορεσιές και τὰ σχήματα τοῦ κριτικῶν, πὸν δὲν ἔχουνε μέσα ἄνθρώπους, δὲ μποροῦν νὰ συγκριθοῦν με τὸν κόσμο τῆς «Αἰολικῆς Γῆς». Γιατὶ εἶναι ζωντανός, ἄνθρωπος, σημερινός. Ἐνῶ ἡ φωνὴ τοῦ κριτικῶν μοιάζει σὰ νὰ βγαίνει ἀπὸ μιὰ πλάκα φωνογράφου, πῶναι... παλιότερη κι' ἀπ' τὴν ἐφεύρεση.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Στὰ τόσα μαζεμένα χτυπήματα, πὸν δοκίμασε ἡ λογοτεχνικὴ οἰκογένεια τὰ τελευταῖα χρόνια ἦρθε νὰ προστεθεῖ κι' ὁ χαμός τοῦ Βασίλη Δασκαλάκη. Ὅ θάνατος μᾶς τὸν πῆρε πρόωρα, στην ἡλικία, πὸν ὁ πνευματικός ἄνθρωπος βρίσκειται στην ὀλοκληρωσὴ τῆς ἀκμῆς του, κι' ἀπροσδόκητα, γιατὶ μ' ὀλη τὴν ἀρρώστια του, ἡ ζωντάνια του κι' ἡ αἰσιοδοξία του δὲ σ' ἄφιναν νὰ ὀποψιαστεῖς ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο. Ἐργάστηκε ἡσυχᾶ, μακριὰ ἀπὸ κάθε θόρυβο κι' ἐπίδειξη κι' ἄφησε φεύγοντας ἔκτος ἀπ' τους «Ξερίζωμένους» του κι' ἄλλο δημοσιευμένο κι' ἀνέκδοτο ἔργο. Ἐκεῖνο ὀμως πὸν ἀπλώσε τὴ φῆμη του εἶναι οἱ ἀριστοτεχνικότερες μεταφράσεις του ἀπ' τὰ Νορθηγικά. Μάλιστα στάθηκε ὁ Χάμσον ἀφορμὴ νὰ τὰ μάθει, γιατὶ τὸν ἀγάπησε τόσο πολὺ, πὸν ἔμαθε τὴ γλῶσσα του για νὰ τὸν μεταφράσει ἀπευθείας ἀπ' τὸ πρωτότυπο. Ἄς ἡ ἄπειτα του νᾶτανε ἀπαραίτητη για τὸ ὄποτελεσμα. Κι' ἔτσι πρῶτ' αὐτὴ κι' ἔπειτα ἡ ἀνεξάντλητη εὐσυνειδησία του κι' ἡ φυσικὴ του ἰκανότητα κράτησαν μέσα σ' ὀλες τις μεταφράσεις τοῦ Χάμσον τὴν εὐαισθησία, τὴ χάρη και τὴ δροσιά τοῦ πρωτότυπου. Τὸ μεταφραστικό ἔργο τοῦ Δασκαλάκη δίνει ἀφορμὴ νὰ ξαναφέρει κανείς στο νοῦ του τὸ παμπάλαιο ἐρώτημα, ἂν μιὰ εὐσυνειδητὴ μετάφραση δὲν εἶναι κι' αὐτὴ, σε κάποιες περιπτώσεις, ἰσοδύναμη με μιὰ πρωτότυπη δημιουργία.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Είτανε πιά ή ύλη αὐτουνοῦ τοῦ φύλλου στοῦ τυπογραφείου κι' ἀνάμεσά της τὸ ποιῆμα τοῦ Ρίλκε «Ἐνας Πύργος» μεταφρασμένο ἀπὸ μένα, ὅταν διάβασα στὰ «Φιλολογικὰ Χρονικὰ» τρία ποιήματα τοῦ ἴδιου ποιητῆ σὲ ἑλληνικὴ ἀπόδοση τοῦ κ. Νίκου Παππᾶ. Τὸ πρῶτο ἔπεσε νᾶναι ἐκεῖνο ποῦχα μεταφράσει κι' ἐγὼ καὶ γι' αὐτὸ τῶξερα πολὺ καλὰ. Μοῦ ἔκανε λοιπὸν ἀμέσως ἐντύπωση, ἡ ἐξαιρετικὴ ἐλευθερία τῆς ἀπόδοσης, ποῦ προχωρεῖ τόσο πολὺ, ὥστε δὲν ξέρω ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν πεῖ ἔτσι ἀπλὰ «ἐλευθερία». Ἡ τελευταία νὰ ποῦμε στρωφὴ, ποῦ τὸ πρωτότυπο δένει τὸ νόημα ὅλου τοῦ τραγουδιοῦ, εἶναι βασικὰ παρεξηγημένη καὶ τὸ ἀνατρέπει ἀνεπανόρθωτα. Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ Ρίλκε λέει:

«Καμμιά γυναίκα ποῦ κλαίει (δὲν ὑπάρχει) — Αὐτὴ (δηλ. τὸ λουλούδι, γιατί στὰ γερμανικὰ εἶναι γένους θηλυκοῦ) εἶναι ἡ μόνη ποῦ γνέφει μὲς στοῦ γκρεμισμένο χτίριο».

ὁ κ. Παππᾶς, ἀντίθετα, βλέπει μιὰ κυρία:

«Κάποια περίλυπη κυρία καὶ δακρυσμένη ὁ τελευταῖος ἀπόγονος θᾶνα τοῦ κατεστραμένου τούτου Οἴκου...»!

Καταλαβαίνω, βέβαια, πὼς στὴν ἐλεύθερη ἀπόδοση ὁ μεταφραστὴς θὰ ξεφύγει ἀπ' τὸ πρωτότυπο, θὰ χειριστεῖ μὲ περισσότερὴ πρωτοβουλία τὸ θέμα. Μπορεῖ ὅμως νὰ φτάνει ἡ δικαιοδοσία του ὡς τὸ σημεῖο ν' ἀναποδογυρίζει καὶ τὸ νόημα τοῦ πρωτότυπου, ὅπως στὴν περίπτωσή αὐτή;

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μοῦκανε μεγαλύτερη ἐντύπωση εἶναι, ὅτι ἀνάλογες παρανοήσεις ὑπάρχουν καὶ στ' ἄλλα δυὸ ποιήματα. Καὶ καθὼς δὲν εἶναι ἐντοπισμένες σ' ἓνα σημεῖο, μὲ βάζουν στὸν πειρασμό, ἀντὶ νὰ τις ὑποδείξω νὰ κάνω μιὰ λέξη πρὸς λέξη μετάφραση τοῦ δευτέρου τραγουδιοῦ, τοῦ «Ἐρωτικοῦ»:

«Πῶς νὰ κρατήσω τὴν ψυχὴ μου, νὰ μὴν ἀγγίζει τὴ δική σου; Πῶς νὰ τὴν ἀνυψώσω πάνω ἀπὸ σένα πρὸς ἄλλα ἐνδιαφέροντα; Ἄχ, πολὺ θάθελα νὰ τὴν βάλω σὲ κάτι τι χαμένο στοῦ σκοτάδι σὲ μιὰ ξένη ἤσυχη θέση, ποῦ νὰ μὴν συντονίζεται ὅταν τὰ μύχια σου δονοῦνται. Ὅλα ὅμως ὅσα μᾶς συγκινοῦν, ἐσένα καὶ μένα, μᾶς πιάνουν μαζί, σὰ μιὰ δοξαριά, ποῦ βγάζει μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ χορδές. Σὲ ποῖο ὄργανο εἴμαστε κορδισμένοι; Καὶ ποῖος ὄργανοπαίχτης μᾶς κρατᾶει στὸ χέρι; Ὡ γλυκὸ τραγοῦδι».

Καὶ μπορεῖ, βέβαια, ὁ στίχος «σὲ ποῖο ὄργανο εἴμαστε ζευγμένοι» νὰ εἶναι ἐλεύθερη ἀπόδοση τοῦ «σὲ ποῖο ὄργανο εἴμαστε κορδισμένοι», ἀλλὰ τὸ «πῶς νὰ κρατήσω τὴν καρδιά μου, ἀφοῦ δὲν ἀγγίζει τὴ δική σου» δὲν εἶναι τ' ἀνάποδο ἀπ' τὸ «πῶς νὰ κρατήσω τὴν ψυχὴ μου νὰ μὴν ἀγγίζει τὴ δική σου»;

Δὲν προχωρῶ περισσότερο. Ἀλλὰ πρὶν τελειώσω, θάθελα νὰ πῶ στὸν κ. Παππᾶ, πὼς ὅλ' αὐτὰ τὰ σχόλια τὰ κάνω μὲ κάποια στενοχώρια καὶ τὰ περιορίζω ἀποκλειστικὰ στὴν παρανόηση τοῦ πρωτότυπου. Ἄν δὲν εἴτανε αὐτὴ, δὲ θάβγαينا στὴ μέση, πολὺ περισσότερο τῶρα ποῦ ἡ παράλληλη δημοσίευση δικῶν μου μεταφράσεων κάνει τὴ θέση μου ἀχάριστη, δὲ θάβγαينا, λέω, στὴ μέση κι' ἂν ἀκόμα δὲν ἔκανε τὴ μετάφραση ὁ κ. Παππᾶς, ἀλλὰ κάποιος Χ., ποῦ θὰ φρόντιζε γιὰ τὴν πιστότητα τοῦ πρωτότυπου, ἀλλὰ θὰ χαντάκωνε ὅλα τ' ἄλλα στοιχεῖα ποῦ κάνουν ἓνα ποιῆμα νὰ ξεχωρίζει. Τῶρα ὅμως ποῦ ἡ «ἐλευθερία» τοῦ μεταφραστῆ φτάνει ἴσα μὲ τὴν παρανόηση τοῦ κεντρικοῦ νοήματος, τῶρα ποῦ δὲν πρόκειται γιὰ τὸν ἀγνωστο Χ., ἀλλὰ γιὰ τὸν κ. Παππᾶ, εἶναι, μοῦ φαίνεται, δικαιολογημένη ἡ ἀπορία μου γιὰ τὸν τρόπο ποῦ ἔγινε ἡ μετάφραση. Γιατί εἶτε ἀπ' τὸ γερμανικὸ πρωτότυπο πήρε τὰ ποιήματα εἶτε ἀπ' τὰ γαλλικὰ εἶτε ἀπ' ἄλλη γλῶσσα, ἡ εὐσυνειδησία τοῦ μεταφραστῆ δὲ σώζεται μὲ μιὰ σημείωση, πὼς πρόκειται γιὰ «ἐλεύθερη ἀπόδοση». Πάντα εἶναι δύσκολο νὰ βρεῖς μὲ ἀκρίβεια τὴν ἀντίστοιχη ἑλληνικὴ ἔκφραση σὲ κάτι λεπτότατες ἔννοιες ποῦ μεταχειρίζονται ξένοι ποιητὲς καὶ μάλιστα ὅταν ἀποφασίσεις, ἀπὸ διαφορετικὴ ἀντίληψη τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ πρωτότυπο, νὰ διατηρήσεις ὅσο μπορεῖς καὶ τὴν ἀριστὴν τεχνικὴ τοῦ ποιητῆ ποῦ μεταφράζεις, ἐνῶ εἶναι πιὸ εὐκολο ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπ' τὸ πρωτότυπο, γιατί ὁ ὁρῶμος εἶναι, βέβαια, κατηφορικός.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΡΗΓΑΣ

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΥΤΗ *

Οἱ νέοι τρόποι τῆς αἰσθητικῆς πραγματοποίησης καὶ ἐμπειρίας σηζητοῦνται καὶ ἐλέγχονται ἀκόμη οἱ διάλογοι, ὡστόσο, καὶ οἱ διαμάχες, σήμερα κυρίως, ἐπέρασαν στοῦ στάδιο τῆς ἐργασίας ἐπάνω στὴ δημιουργικὴ τέχνη, πράγμα ποῦ ἐξυπηρετεῖ πάρα πολὺ τὴν συνεννόηση καὶ τὴν τιμὴ, εἶναι δὲ, ὡς μοῦ φαίνεται, ὁ μόνος τρόπος ἀληθινῆς ἐπιβολῆς καὶ τοποθέτησης τῶν πραγμάτων. Ἐξ ἄλλου, λίγο-πολύ, προφανῆς εἶναι πὼς ἀναμένεται τὸ οὐσιαστικὸ ἔργο τέχνης, τὸ νέο αὐτὸ μέγιστον ποιῆμα καὶ μάθημα μαζί, ποῦ θὰ καλύψει ὅλες τὶς ἀνησυχίες καὶ θὰ σφραγίσει ἐπὶ πλέον τὴν ἐποχὴ του, δικαιώνοντας τὶς σύγχρονες ἀναζητήσεις στὴν περιοχὴ τῆς Αἰσθητικῆς καὶ τῆς Ποίησης. Πάντως, προσωπικὰ ἐγὼ, ἔχω τὴν γνώμη, πὼς ὅ,τι ἔχει νὰ δώσει ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ ποίηση, τὸ δίνει, ἂν ἐξαίρεσει κανεὶς τὶς φυσιογνωμίες ἐνὸς Σικελιανοῦ καὶ ἐνὸς Παπαζώνη, καὶ ἴσως, ἐνὸς ἢ δυὸ ἄλλων, ἀκόμη, διὰ μέσου τῆς νέας λεγομένης ποίησης. Ὁ Ἐλύτης, ἀνάμεσα στοὺς νέους ποιητὲς, κρατεῖ ἀσφαλῶς τὴν πρώτη θέση, τῶρα, ποῦ αἰσθανόμαστε τόσο πολὺ τὴν ἀπουσία τοῦ Γιώργου Σεφέρη.

Εἶχαμε τὴν εὐκαιρία, σπουδαστὲς ὅλοι τοῦ *coeur special* τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, χάρι στὴν φροντίδα τοῦ καθηγητῆ μας κ. Roger Millax, νὰ περάσουμε μαζί του ἓνα ὀλόκληρο πρωῖνὸ, συζητώντας καὶ φωτίζοντας τὴν ποίησή του καὶ τὶς προθέσεις τῆς νέας ποίησης ἐν γένει. Τὴν σημασία καὶ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Ἐλύτη καὶ παραλλήλως τὸ βάρος ποῦ ἐπωμιστήκε ὁ νέος αὐτὸς γιὰ τὴν ἀνανέωση καὶ τὴν ἀνασυγκρότηση τοῦ ποιητικοῦ μας Λόγου, μόνον ἐμεῖς, νέοι μετὰ ἀπ' αὐτόν, εἴμαστε σὲ θέση νὰ ποῦμε καὶ νὰ μαρτυρήσουμε, τῶρα ποῦ βλέπουμε σιγά-σιγά, τὴν δημιουργία μιᾶς νέας παράδοσης, ἐπίμονα ζητημένης, μιᾶς παράδοσης ἀσπίλου καὶ ἀμόλυντου ποιητικοῦ ὕφους, ξένου πρὸς κάθε εἶδος ἀντιαισθητικῆς ἠθικῆς καὶ λειτουργίας. Τὸ ἔργο του, νομίζω, καλύπτει μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ γερῆς προσπάθειες τῶν τελευταίων χρόνων στὴν χώρα μας, γιὰ τὴν ἀποκατάσταση καὶ τὴν πλήρη ἀποστολὴ τῆς ποίησης, ποῦ σκοπεῖ πάντοτε νὰ καθαρίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν ἐξυψώνει.

Τὸ πρωῖνὸ ἄρχισε μὲ μιὰ σύντομη καὶ σχηματικὴ εἰσήγηση στοῦ θέματος, καμωμένη ἀπὸ σπουδαστὴ, μὲ σκοπὸ νὰ τοποθετήσῃ τὸ ἔργο τοῦ Ἐλύτη, καὶ νὰ θέσῃ τὶς βάσεις γιὰ γόνιμη συζήτηση ἔτσι καὶ ἔγινε οἱ παρατηρήσεις τῶν σπουδαστῶν καὶ σπουδαστριῶν, παρατηρήσεις γεμάτες πνεῦμα καὶ στοχασμό, ποῦ τιμοῦν καὶ τὸν δάσκαλό τους καὶ τὴν ἐργασία ἐν γένει ποῦ γίνεται στοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ κέντρο τῆς πνευματικότητας, ἔθεσαν ὅλα τὰ προβλήματα ποῦ ἀπασχολοῦν τὴν σύγχρονη ποίηση. Ξεκινώντας ἀπ' τὸν Lautréamont καὶ τὸν Rimbaud, περνώντας ἀπ' τὸν Baudelaire καὶ τὸν Mallarmé καὶ τὸν Valery, ἔφθασαν ὡς τὶς πρόσφατες κινήσεις τῶν ὑπερρεαλιστῶν μὲ ἐπικεφαλὴς τοὺς Breton - Eluard, καὶ ὅλη τὴν ἐνδοξη χωρεῖα τῶν ἀγωνιστῶν τους. Συζητήθηκε τὸ ἔργο τοῦ Ἐλύτη ἀπ' ὅλες τὶς πλευρῆς καὶ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους καὶ διαπιστώθηκε ἡ ἀγνότητα τοῦ λυρικοῦ, ἡ ἐλεύθερη ἀνθρωπιά του, καὶ τὸ ὑψηλὸ μήνυμα τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς υγείας ποῦ στέλνει πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Συζητήθηκε ἡ ἑλληνικότητα, ἡ βαρεῖα χαραγμένη στὰ ποιήματά του, καὶ τονίστηκε ὁ κλασσικὸς ρυθμὸς καὶ τὸ ὕφος γενικὰ τῆς ποίησής του. Ἀντιμετωπίστηκε, ἐπὶ πλέον, ἡ γνωστὴ ἀποψη τοῦ κυρίου Μαλάνου, ἡ διατυπωμένη στὰ «Κριτικὰ Δοκίμια», ποῦ ζήτησε ἀπ' τὸν Ἐλύτη νὰ ἐπανέλθει στὶς πηγές τῆς Γῆς καὶ τοῦ Λόγου... καὶ δόθηκε, ὡς μοῦ φαίνεται μιὰ σωστὴ λύση, ποῦ θάξιζε νὰ τὴν μάθουν πολλοὶ ἐπιτηδευόμενοι τὸν ἀνθρώπινο πόνο καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἐποχῆς, μὲ ἀλλόφρονες περίπου ἀπόψεις. Ἡ συζήτηση, ἐν τέλει, ἔκλεισε μὲ μιὰ εὐχὴ καὶ μὲ μιὰ ἐλπίδα γιὰ τὴν ποίηση, βγαλμένη ἀπ' τὴν καρδιά μου, μέσα στοῦ «Γαλλικὸ Σπίτι», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀγαπημένου μας Βενέζη, ποῦ δὲν τὸν ξεχνοῦμε, μιὰ εὐχὴ ὅπως ἡ ποίηση ἐνώσει ξανά ὅλους τοὺς ἀνθρώπους φτιάνοντας τοὺς σπασμένους κοινωνικοὺς μύθους, καὶ ὅπως ὁ ἄνθρωπος εὔρει τὴν χαρὰ του καὶ τὴν τιμὴ του μέσα σὲ Αὐτὴν.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΡΣΟΣ

* Μ' εὐχαρίστηση δημοσιεύουμε τὸ σημεῖωμα αὐτὸ τοῦ φίλου ποιητῆ Δημήτρη Κόρσου. Ἡ θέση ποῦ παίρνει ἀπέναντι στοῦ συρρεαλισμοῦ δὲν ταυτίζεται μὲ τὴ δική μας. Ὡστόσο ἡ δημοσίευση εἶναι ἀπόλυτα σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα μας, γιατί δὲν πιστεύουμε, βέβαια, στὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ συρρεαλισμοῦ ὡς τέχνης τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ τὸν θεωροῦμε κι' αὐτὸν μιὰν ἐκδήλωση τῆς σύγχρονης πνευματικῆς πραγματικότητας.

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΕ ΚΡΙΤΙΚΗ

Ἄγαπητὴ «Τέχνη καὶ Ζωή»,

Θὰ σταθῶ σ' ἓνα σημεῖο μονάχα * τῆς κριτικῆς γιὰ τὴν «Αἰολικὴ Γῆ», ὄχι βέβαια γιατί ἔχω τίποτα νὰ προσθέσω ἢ νὰ ὑπογραμμίσω ἰδιαίτερα, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνο ἀπὸ τὴν πολὺ ἑλκυστικὴ διάθεση νὰ συζητήσω ἀπάνω σ' αὐτὴ μὲ τὸν κριτικὸ σου καὶ παλιὸ μου φίλο Λεωνίδα Ρήγα. Νά το: «Οἱ σχέσεις τῶν προσώπων τοῦ Βενέζη εἶναι σχέσεις πού ἔχουν μὲ τὸ πεπρωμένο τους, εἶναι σχέσεις ἀνθρώπου καὶ φυσικῶν νόμων κ' ὄχι ἀνθρώπου καὶ κοινωνικῶν νόμων. Ἡ κοινωνία δὲν ὑπάρχει σὲ κανένα βιβλίο τοῦ». Αὐτὰ λέει σ' ἓνα σημεῖο τῆς κριτικῆς του. Ἐδῶ λοιπὸν - ἄς σταθοῦμε, ὅπως θάλεγε ὁ Καβάφης, κι' ἄς κουβεντιάσουμε λίγο:

Εἴμαστε ἐντελῶς μέσα στὴν ἀλήθεια ὅταν λέμε ὅτι τὰ δύο μεγαλύτερα, ἐπικὰ καθ'αυτὸ, κατορθώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ (τοῦ νεώτερου φυσικὰ) εἶναι τὸ 1821, ἡ Ἐπανάσταση δηλαδή, καὶ τὸ 1922, ἡ ἐγκατάσταση τοῦ ξεριζωμένου μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ Ἑλλαδικὰ χῶματα. Ἐδῶ θὰ μᾶς ἀπασχολῆσει τὸ δεύτερο. Ὅλοι ξέρουμε τὶς δυνατότητες τῆς χώρας μας, ἀπὸ ἀποψη οικονομικὴ μέσα στὴν τελευταία 25ετία, ἐπομένως δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ συζητοῦμε ἐπάνω σὲ κοινούς τόπους. Ἡ οὐσία εἶναι μιὰ: Τὸ ὅτι ἓνα μεγάλο κομμάτι τοῦ Ἑθνικοῦ μπόρεσε νὰ μεταφερθεῖ μέσα στὴν θύελλα καὶ νὰ οἰκίσῃ σὲ καινούργιο χῶμα χωρὶς αὐτὸ νὰ διαταράξῃ, - νὰ ἀνατινάξῃ θάταν ἢ κυριολεξία - τὴν περιορισμένη οἰκονομία ἐνὸς τόπου καθυστερημένου, ὅπου ἡ ζωὴ ἦταν ἀνέκαθεν ἀθλήση καὶ ἀγώνας. Τὸ καινούργιο αἷμα πού ἦρθε νὰ τονώσει τὴν ἀγωνιώδη προοδευτικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ προσπάθεια τοῦ Ἑθνικοῦ εἶχε τὶς ρίζες του σὲ μιὰ χώρα ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ Γῆ μας, τὴν ἀρμυρὴ καὶ βουνίσια. Ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Μικρασία, τὴν εὐγονικὴ γῆ τῶν μεγάλων πεδιάδων, τῶν τσιφλικιῶν μὲ τοὺς ζευγάδες καὶ τοὺς στεργιανούς μὲ τὴν κατὰ ἓνα τρόπο κλειστὴ οἰκονομία τῆς καὶ τὸν φεουδαρχισμὸ τῆς.

Γιὰ ὅλον αὐτὸν τὸν ζωντανὸ κόσμον τὸν πλοῦσιο σὲ ἐσωτερικὴ ζωὴ, τὸν εὐλογημένο ἀπὸ τὴν πνοὴ τοῦ Αἰγαίου, δὲν ἔχουμε ὡς τὴν ὥρα ἓνα καθολικὸ ἔργο τέχνης πού θὰ ἦταν Τέχνη μαζύ, ἀλλὰ καὶ Χρονικὸ. Στὸ ξεριζωμένο ἐκεῖνο αἰσθανόμαστε ἓνα παλλόμενο δράμα μιὰ βιβλικὴ ἔξοδος πού ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ πού δὲν ἔγινε ἔργο ἱερὸ γιὰ τὶς ἐπερχόμενες γενεές.

— Κι' ὁ Βενέζης; θὰ μὲ ρωτήσῃ καὶ πολὺ εὐλογα ὁ φίλος μου, δὲν εἶναι ὁ τεχνίτης πού δίνει μὲ μιὰ λαμπρὰ ἀναγλυφικότητα τὸν μόχθο τῆς προσφυγιάς στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὰ Ἑλλαδικὰ χῶματα; Ναι ἀπαντῶ ἀδίστακτα. Ὁ Βενέζης εἶναι ὁ ποιητὴς (λέγω ποιητὴς γιατί ἔκαμα μιὰ συνείδηση τὸν παράξενο γιὰ πολλούς, ἀλλὰ τόσο θελκτικὸ ὁμῆναιο τῆς ποίησης μὲ τὴν πεζογραφία) ἐνὸς λαοῦ, ἀλλ' ὄχι μὲ τὴν καθολικότητα ἐνὸς τεχνίτη - χρονικογράφου. Αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια καλλιτεχνικὸ ψεγάδι· ἀντίθετα εἶναι μιὰ μορφή τέχνης πού ταιριάζει μὲ τὴν σύγχρονη εὐαισθησία. Ἀπὸ δικὴ μου σκοπιά, προτιμῶ χίλιες φορές τὴν Αἰολικὴ Γῆ μὲ «τὸ αὐστηρὰ λιτό, χωρὶς μιὰ διακοσμητικὴ λέξη γράψιμο, τὸ δουλεμένο μὲ ἐπίμονη ἀφαίρεση», ἀπὸ ὅποιαδήποτε προσπάθεια ἐκ μέρους του γιὰ συγγραφικὴ ἐνός roman - fleuve, πού θὰ πληροῦσε τὶς ἀρχιτεκτονικὲς ἀπαιτήσεις τῆς Χρονογραφίας. Μὲ τοῦτο θέλω νὰ πῶ πὼς δὲν ζημιώνεται καθόλου ἡ τέχνη τοῦ Βενέζη ἂν κοίταξε τὶς περιπέτειες τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς του μέσα ἀπὸ τὸ δικό του τὸ πρίσμα κι' ἂν κάνω τὶς παραπάνω διαπιστώσεις τὶς κάνω, γιὰ νὰ τονίσω μιὰ ἀδυναμία τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας μέσα σὲ 25 χρόνια. Ἡ προσφυγιά ἔγινε διεκκυστίνδα τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἔγινε ρυπαρὴ κίτρινη ἀρθρογραφία, ἀλλὰ δὲν ἔγινε ἀντικείμενο μελέτης ἀπὸ τὴν Τέχνη. Τὸ κάνω ὅμως καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο ἀκόμα λόγο: Γιὰ νὰ πῶ στὸν φίλο μου τὸ Ρήγα ὅτι τόσο στὴν Ἀνατολὴ - στὰ θρυλικά πιά Κιμιεντία ἢ ἀλλοῦ, ὅσο κι' ἐδῶ ἢ προσφυγιά δὲν ξέφυγε οὔτε μιὰ στιγμή ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς νόμους κι' ἔτσι πλασιωμένη ἐμφανίζεται καὶ στὰ βιβλία τοῦ Βενέζη, τόσο στὴ «Γαλήνη», ὅσο καὶ στὴν «Αἰολικὴ Γῆ» πού αὐτὴ ἡ τελευταία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐξάισιο μήνυμα, μᾶς στέλνει κι' ἄλλο ἓνα πάλι σημαντικό καὶ χρήσιμο: Τὴν πατριαρχικὴ διάρθρωση τῆς οικογένειας μὲ κεφαλὴ τὸν Γιαννακό - Μπιμπέλα καὶ τὴν φεουδαρχικὴ ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας στὴν μακάρια κι' εὐγονικὴ «Γῆ τῆς Αἰολίδας».

ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ ΒΡΑΝΑΣ

* Μὲ λύπη μας, ἀναγκασθήκαμε νὰ παραλείψουμε ἀπὸ ἔλλειψη χώρου τὸ πρῶτο τμῆμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ συνεργάτη μας, πράμα πού δὲ βλάπτει ὅμως τὴν οὐσία τῆς.

Τ Ο Θ Ε Α Τ Ρ Ο

ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ: Λουίτζι Πιραντέλλο «Ἐξή πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα».

Τὰ προβλήματα πού θέτει ὁ Πιραντέλλο, χωρὶς νὰ θέλει ἢ καὶ νὰ μπορεῖ νὰ δώσει κάποια λύση, ἔχουν ἓνα χαρακτήρα ἀδιάκοπα ἐγωκεντρικό. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς δὲν ἔχουν καὶ σήμερα ἐνδιαφέρο κι' ἀξία. Ἀντίθετα: γιὰ νὰ ξεπεράσουμε τὰ προβλήματα πού παρουσιάζονται στὶς σχέσεις τοῦ ἀτόμου μὲ τοὺς γύρω ἀνθρώπους εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ τὴ γνωρίσουμε ἀπὸ κοντά.

Οἱ φιλοσοφικὲς ἰδέες τοῦ Πιραντέλλο δὲν μᾶς βρίσκουν πέρα γιὰ πέρα σύμφωνους. Ἡ λαχτάρα νὰ ἐξιχνιάσῃ καὶ νὰ δει ἀπὸ κοντὰ τὸ μυστήριο τῆς ὑπαρξῆς πού ὀδηγεῖ πολὺ κοντὰ στὸν ἀπόλυτο ἰδεαλισμὸ, στὸν μυστικισμὸ, στὴν ἀρνηση σχεδὸν τῆς πραγματικότητας. Πιὸ σύμφωνοί μένουμε μὲ τὸ «ἔτσι εἶναι ἂν ἔτσι νομίζετε» ὅσο ἀφορᾷ βέβαια τὴν ἰδέα πού ἔχουμε ἐμεῖς γιὰ τοὺς ἄλλους κι' ἐκεῖνοι γιὰ μᾶς, ἰδέα πού δείχνει καθαρὰ τὴν ὡς ἓνα βαθμὸ ὑποκειμενικότητας τῆς ἀλήθειας.

Ἡ βαθύτερη ψυχικὴ ὑπόσταση τῶν προσώπων αὐτοῦ τοῦ ἔργου μᾶς ἀποκαλύπτεται εἴτε στὶς γεμάτες πόθους συγκρούσεις του, εἴτε μὲ τὴ λογικὴ αὐτοανάλυση πού εἶναι πάντα σφιχτὰ δεμένη μὲ τὸ συναίσθημα. Καὶ στὶς δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις ὁ Πιραντέλλο μᾶς ξεσκεπάζει ὅλο τὸ βάθος κι' ὅλες τὶς δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζουμε σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα, δίνοντάς μας μὲ τὴν οὐνότητα πού τὸν διακρίνει καὶ πολλὲς ἀλήθειες ζωῆς. Τέτοιες εἶναι: τὸ πρόβλημα τοῦ συμβολικοῦ λογισμοῦ (ἡ δυσκολία πούχουμε νὰ ἐπικοινωνήσουμε μὲ τὰ λόγια), ἡ διάκριση ἀνάμεσα σὲ πρόσωπα ἀληθινὰ καὶ πραγματικά, ἡ διαπίστωση πού εἶναι ἡ ἔλλειψη πίστεως καὶ ὀδηγεῖ σὲ διανοητικὸ μαρτύριο τοὺς ἀνθρώπους πού ἐρευνοῦν φιλοσοφικὰ προβλήματα.

Γενικά τὸ «Ἐξή πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα» εἶναι ἔργο πρωτότυπο, δυνατὸ στὴ σύλληψή του, βαθύ στὴν οὐσία του. Ὅταν τὸ δοῦμε καὶ τὸ κατανοήσουμε πηγαίνουμε ὡς τὴ ρίζα πολλῶν προβλημάτων τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς μας. Βέβαια μιὰ τέτοια προσπάθεια θέλει κόπο, συγκέντρωση. Πιοῦς ὅμως μπόρεσε ποτὲ νὰ φτάσῃ στὸ ἴδιο σημεῖο πνευματικῆς ἀνάπτυξης πού ἔφτασε ὁ δημιουργὸς ἐνός ἔργου δίχως καὶ νὰ τὸ χαρεῖ ἀληθινὰ χωρὶς πνευματικὸ μόχθο.

Τὸ δράμα τῶν Ἐξή προσώπων δίνεται μὲ ψυχολογικὴ δύναμη, εἶναι ἀληθινὸ, ἀντιπροσωπεύει τέλεια διαφορετικὲς καταστάσεις καὶ συγκρατεῖ ὡς τὸ τέλος τὸ ἐνδιαφέρο. Μιὰ κοπέλλα παραστρατημένη, ἡ δυνατὴ προσωπικότητα καὶ τὸ ἐγκεφαλικὸ δράμα τοῦ πατέρα, ὁ ἐσωτερικὸς πόνος τοῦ γιοῦ, τὸ δράμα τῆς μητέρας πού χάνει τὰ παιδιά τῆς, τὸ βουθὸ δράμα τοῦ μικροῦ πού νοιώθει πὼς ἀπὸ συμπόνοια τὸν περιμάζεψαν, ὅλα αὐτὰ κάνουν ἓνα ἀληθινὸ πίνακα ζωῆς. Βέβαια ὁ τρόπος πού μᾶς παρουσιάζεται δὲν εἶναι συνηθισμένος: ἔχουμε δυὸ φορές θέατρο μέσα στὸ ἴδιο ἔργο· οἱ διάλογοι μεγάλοι καὶ ἡ αὐτοανάλυση ἀρκετὰ κουραστική. Ὅμως μᾶς δίνεται ὀλοζώντανη ἢ ἀγωνία τῆς δημιουργίας ἐνός ἔργου πού θέλει νὰ εἶναι ἀληθινὸ. Κι' ἂν ὁ Πιραντέλλο δίνει νέα μορφή στὸ μήνυμα πούχει νὰ μεταδώσῃ, ὅμως ἔτσι καταφέρνει νὰ μᾶς δώσει μὲ δύναμη καὶ νὰ μᾶς δείξῃ μὲ νέο τρόπο τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν πόνον τῆς ζωῆς.

Τὸ Θέατρο Τέχνης ἀξίζει θερμὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴ βαθειὰ κατονόηση, τὸ ἀριστουργηματικὸ παίξιμο καὶ τὴν ἀπόδοση τοῦ τόσο δύσκολου αὐτοῦ ἔργου. Ὁ κ. Βασ. Διαμαντόπουλος συνταιριάζει ἀρμονικὰ τὸν λόγο, τὴν κίνηση, τὴν ἔκφραση, καὶ μὲ παίξιμο φτασμένο στὴν τελειότητα μπαίνει στὸ «πετσί» τοῦ ρόλου του. Ἡ Δνὶς Κοῦλα Μεταξά μὲ τὸ ἀφθαστο ἐσωτερικὸ ζήσιμο τοῦ ρόλου τῆς μπορεῖ καὶ μεταδίνει ὅλο τὸν παλμό καὶ τὴν ἀγανάκτηση τῆς παραστρατημένης κοπέλλας. Κοντὰ τοὺς στέκουν ἀρμονικὰ καὶ μὲ παλλόμενη ὄσο καὶ ζωντανὴ ἀπόδοση ὁ κ. Κούν, ἡ Δνὶς Μαζαράκη, ὁ ἐκφραστικὸς Ν. Χριστογιαννόπουλος. Ἡ Δνὶς Μαρ. Γιαννακοπούλου περίφημη προσωποποίηση τῆς «μαντάμ» Πάτσε, ἔχει ἱκανότητες δημιουργικὲς καὶ σὲ τέλεια διαφορετικὸς ρόλους. Μόνο ὁ κ. Πλακούδης σχηματοποιεῖ μὲ πληθωρικὲς κινήσεις τὸ ρόλο του καὶ παίζει ἐξωτερικὰ, ἀδυναμία πού ἔπρεπε σιγὰ - σιγὰ νὰ τὴν ξεπεράσῃ. Τὸ σύνολο συμπληρώνουν ἀρμονικὰ οἱ Κοι Γιολιάσης, Νίκος Βασταρδῆς, Ἀλεξάκης, Νικολαΐδης, καὶ οἱ Δνίδες Καίτη Λαμπροπούλου καὶ Ἄννα Ἐμμανουήλ.

Τὸ Θέατρο Τέχνης μᾶς προσφέρει μὲ τὰ ἔργα ποὺ ἀνεβάζει πνευματικὴ τροφή ποὺ ἀληθινὰ γίνεται κίνητρο γιὰ βαθύτερη καὶ πιὸ γόνιμη σκέψη. Στὸν ἀγώνα του νὰ ἀνεβάσει τὸ ἐπίπεδο τῆς τέχνης τοῦ θεάτρου στὸν τόπο μας, κατὰφερε νὰ ἀνεβάσει τὸ πλατὺ κοινὸ, νὰ τὸ μορφώσει, νὰ τὸ ψυχαγωγήσει, νὰ τοῦ ἀκονίσει τὴ σκέψη του καὶ νὰ τὸ κάνει νὰ ἀρχίσει νὰ θέλει, νὰ δέχεται, νὰ ἀπορρίπτει.

Τὸ ὅτι πιάνουν ἔργα σὰν τὸ «Ἐνα κομμάτι Γῆς» καὶ σὰν τὸ «Ἐξη πρόσωπα» εἶναι ἀλάνθαστο σημάδι· καὶ περιμένουμε ἀπ' τὸ Θέατρο Τέχνης κ' ἄλλα παρόμοια ἔργα, ποὺ νὰ δημιουργοῦν πλατὺ ὅσο καὶ πραγματικὸ πολιτισμὸ, ἔργα ἀντάξια τῆς ἐποχῆς μας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΟΥΑΡΟΣ

Τ Ο Β Ι Β Λ Ι Ο .

Στρατή Μυριβήλη: 'Ο «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης», νουβέλλα, Ἀθήνα 1943.

Στὰ χαρακτηριστικότερα ἀπ' τὰ προηγούμενα βιβλία τοῦ κ. Μυριβήλη, τῆ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ» καὶ τῆ «Δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια», ὑπάρχει ἕνας κοινὸς ἀξονας ποὺ περιστρέφεται ἢ βιοθεωρία τῶν κεντρικῶν ἡρώων του τοῦ Ἀντώνη Κωστούλα καὶ τοῦ Λεωνῆ Δρίθα: ὁ πόθος τῆς ἀπόλυτης φυσικῆς ζωῆς. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ Ἀντώνης Κωστούλας συγκεντρώνει τὸν καμὸ του στὶς εἰδικῆς συνθήκες ποὺ δημιουργοῦν τὴ δική του γενικὴ στέρηση, ὁ Λεωνῆς Δρίθας στρέφει τὸ παράπνοτό του στὰ ἐμπόδια ποὺ προβάλλει ὁ κοινωνικὸς βίος κ' ἡ παράδοσή του στὸν φυσικὸν ἄνθρωπο. Κι' οἱ δύο τους, ἂν καὶ ἀπόλυτα φυσιολογικοί, αὐστηρὰ ἰσοροπημένοι, δὲν ἔχουνε ὡστόσο τίς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ φυσικὴ ζωὴ ὅπως τῆ λαχταρᾶνε κι' ἔτσι βλέπουνε, καθολικὰ ἢ μερικὰ, ἀπ' τὴ σκιά στὸ φῶς, ἀπ' τὴν ἀρνηση στὴ θέση.

Ἀντίθετα συμβαίνει στὸν «Βασίλη τὸν Ἀρβανίτη». Ὅχι γιὰ τὴν ἐποχὴ του εἶτανε περισσότερο κατάλληλη γιὰ τὴ φυσικὴ ζωὴ, ἀλλὰ γιὰ τὴν οἱ προϋποθέσεις αὐτῆς ὑπάρχουνε μέσα στὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο. Ἐνῶ δηλαδὴ τὰ δύο κύρια πρόσωπα τῶν δύο πρώτων βιβλίων εἶναι ἀνθρώποι τῆς ἐννοιειδῆς ζωῆς, ποὺ γιὰ νὰ τὴν κρίνουν καὶ νὰ τὴν ξεχωρίζουν στὴν καλὴ καὶ τὴν κακὴ δὲν τὴν ζοῦνε σ' ὅλο τὸ πλάτος, ὁ Βασίλης εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν τὴν κρίνει παρὰ τὴ ζεὶ μὲ τὸ ἔνστιχτο κ' ὅπως τοῦ προσφέρεται. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπόλυτη κατάφαση τῆς φυσικῆς ζωῆς καὶ τὸ ἴδιο τὸ πρότυπο τοῦ καθαροῦ ἀντρα μὲ τὸν ὀρισμὸ ποὺ βγάλαμε ἀπ' τὸ πιστεύω τῶν ἄλλων βιβλίων. Ἡ μετατόπιση αὐτῆ τοῦ συγγραφέα μαζί μὲ τὸν κεντρικὸν ἡρώα του ἀπ' τὴν ἀπουσία στὴν παρουσία μεταβάλλει καὶ τὸν τόνο του. Δὲ διερμηνεύει πιὰ τὸ παράπνοτο ἢ τὸν καμὸ ἢ τὴν ἀναγκάση ποὺ νιώθουν τὰ πρόσωπα τῶν βιβλίων του. Γίνεται ὁ ὕμνητὴς τοῦ ἡρώα του. Στὸν ἴδιο λόγῳ οφείλεται κ' ὁ ἀντικειμενικὸς τρόπος τῆς ἐξιστορήσεως. Ὁ συγγραφέας στέκεται ἔξω ἀπ' τὸ κύριο πρόσωπο, δὲ βλέπει μὲ τὸ δικό του μάτι. Κι' ἔτσι ὅπως δὲν ταυτίζεται ὁ φυσικὸς κόσμος τοῦ δημιουργοῦ μὲ τὸν κόσμῳ τοῦ δημιουργήματος, λιγοστεύει ἴσα μὲ μιὰν ἀρμονικὴν ἀναλογία (γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ εἶδος ποὺ γράφει) ὁ κάπως πληθωρικὸς λυρισμὸς του, ποὺ γνωρίσαμε στὰ προηγούμενα βιβλία του.

Ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» εἶναι βιβλίον φτιασμένου ἀνθρώπου, βιβλίον ὀριμότητας. Καὶ τὸ μεγαλύτερο χάρισμά του εἶναι ἡ θαυμαστὴ ἰσοροπία, ποὺ ἔχουνε ὅλοι οἱ συντελεστῆς τῆς σύνθεσής του: μῦθος, ἀρχιτεκτονικὴ, περιγραφή, λυρικὸς τόνος, ἠθογραφικὸ στοιχεῖο, φράση, λέξη. Δηλ. δὲν ἔπαψε νάνα κ' ἔδω ποιητῆς στὴν κατασκευὴ τῆς λέξης καὶ στὸ χτίσιμο τῆς φράσης, εὐρηματικὸς στὴν περιγραφή καὶ τῆς πιὸ ἀπλῆς εἰκόνας, σπαρταριστῆς ἀπὸ ζωντάνια, ἀλλὰ παράλληλα κάθε φράση προσθέτει καὶ τὸ λιθαράκι τῆς στὸ μῦθο καὶ τὴν πινελιὰ τῆς στὸ ζωηρότατο ἠθογραφικὸ χρῶμα τῆς περιγραφῆς. Κανένα στοιχεῖο δὲν πληθαίνει ὑπερτροφικὰ εἰς βάρος ἀλλοιού. Ἐὰν ὁ κ. Μυριβήλης μ' ἔκανε νὰ πιστεύω γιὰ τὰ προηγούμενα βιβλία του, πῶς ἔριξε στο χαρτί τὸ ξεχείλιμα τοῦ συναισθηματικοῦ του κόσμου, στὸν «Βασίλη τὸν Ἀρβανίτη», μοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση πῶς ἔβωσε τὸ περίσσεμα τῆς πείρας του μόνο. Στὰ προηγούμενα — καὶ κυριότατα στὴ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ» — διακρίνει κανεὶς τὴν προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ ἐκφράσει μὲ τὸ στόμα τοῦ ἡρώα του ὅσο πιὸ τέλεια μπορεῖ ἕνα συναισθηματὸ ποὺ βασάνιζε τὸν ἴδιο. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει πιὰ προσπάθεια. Ὑπάρχει ἀπόλυτη ψυχραιμία, ἡ πίστη τοῦ καλλιτέχνη στὴν τέχνη του, ἡ γνώση τῶν νόμων. Κι' αὐτοὶ δίνουν ἀβίαστα ζωὴ στὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου του.

Τὸ βιβλίον του τὸ ζοῦμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Γνώριμοι ἄνθρωποι, γνώριμες συνήθειες, γνώριμο περίγυρο. Γνώριμο δχι γιὰ τὴν ἀμεση πείρα του, ἀλλὰ γιὰ τὸ νιώθουμε ρωμῆικο, δικό μας. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, ὁ καθαρὰ ρωμῆικὸς τύπος, ὁ Βασίλης, δὲ δικαιώνεται στὴ συνειδησὴ μας. Γιατὶ μπορεῖ, ὅταν μιπολοῖ τὸν πατέρα του νὰ μὴ δίνουμε καὶ τὴν σημασία, ἔξαιτίας τοῦ χαρακτήρα του ποὺ εἶν' ἀμύς. Μπορεῖ ἀκόμα, τὴν αἰτία ποὺ προβάλλει γιὰ τὸ φο-

νικὸ τοῦ Σαμπρή, νὰ τὴ ρίχνουμε στὸ ρωμῆικο φιλότιμο ἢ νὰ τὴ δεχόμεστε γιὰ τὴν εὐρηματικότητά της. Μὰ ἔτσι ποὺ πότε ἐγκαταλείπει τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα καὶ πότε πηγαίνει κουλιτῆς στὴ Ρεζή, ἀρχίζουμε νὰ χάνουμε συχνὰ τὸ νῆμα τοῦ ἠθικοῦ νόμου ποὺ ὑποσυνειδητὰ τὸν κυβερνάει καὶ μὲ ἀνυπομονησιὰ περιμένουμε νὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὸ μυστικὸ του ὁ συγγραφέας γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὰ κενὰ. Κι' ἀντὶ γι' αὐτὸ ἔρχεται ἡ σκηνὴ τοῦ Ἐπιτάφιου, ποὺ εἶναι ἡ χαριστικὴ βολὴ τῆς ψυχικῆς ἐπικοινωνίας μας μὲ τὸν ἥρωα. Οἱ σφαῖρες του κόβουνε τὴν τελευταία κλωστοῦλα, ποὺ ἔβανε τὴν ἐλπίδα μας μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς δικαίωσης, γιὰτὶ ἀποκλείουν ἐκείνον τὸν ἠθικὸ κόσμῳ, ποὺ εἴχαμε πλάσει ἐμεῖς ἀπ' τὴ διήγησή γιὰ δικό του, χωρὶς νὰ μᾶς προσφέρεται ὁ μῖτος ἐνὸς νέου. Ἔτσι μένει ὁ Βασίλης ἀσυμφιλίωτος μὲ τὴ λαϊκὴ συνείδηση, ἀπομονωμένος, μετέωρος.

Φταῖε ὅμως ὁ ἥρωας γιὰ τὴν ἀνεπάρκειά του νὰ δικαιωθεί; Ὅχι, βέβαια. Ἐνα κύριο πρόσωπο συλλαμβάνεται πάντα μέσα στὴ φαντασία τοῦ δημιουργοῦ δικαιωμένο, εἴτε κακοῦργος εἶναι εἴτε ἅγιος εἴτε μεγαλοφυῆς εἴτε ὁ πιὸ κοινὸς ἄνθρωπος. Μένει μόνο νὰ μπορέσει ὁ συγγραφέας νὰ μεταδόσει τὴ δικαίωση τοῦ δημιουργήματός του στὸ κοινὸ. Καὶ θὰ τὴν μεταδόσει, ἂν βρεῖ τὴ θέση ποὺ θὰ τοποθετήσει τὸ παρατήριό του. Στὸν «Βασίλη τὸν Ἀρβανίτη» ἡ τοποθέτηση τῆς σκοπιᾶς τοῦ συγγραφέα ἔξω ἀπ' τὸ κύριο πρόσωπο, ἐμπόδιζε τὴ δημιουργικὴ του διεύθυνση νὰ φτάσει ὡς τὰ μυστικὰ κίνητρα τῆς ἀσυνείδησής του. Ἔτσι ὅπως μᾶς δόθηκε ὁ Βασίλης νὰ ζεὶ γιὰ τὸ κέφι του καὶ γιὰ τὴν παληκαριά του, χωρὶς νὰ συντονίσει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς του καὶ τίς προσδοκίες ποὺ εἶχε ὁ τόπος ἀπ' τὸ διαλεχτὸ παιδί του, μόνο ἕνας ἰσχυρὸς καὶ ἀκατάλυτος φυσικὸς νόμος, ποὺ θὰ τὸν νιώθαμε καὶ συναισθηματικὰ κ' ὄχι μόνο λογικὰ, θὰ μποροῦσε νὰ τὸν δικαιώσει στὴ συνείδηση τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Ἐνας παρόμοιος νόμος σὰν ἐκείνον ποὺ δικαιώνει τὸ Λεωνῆ Δρίθα στὴ «Δασκάλα μὲ τὰ χρυσὰ μάτια» καὶ, πιὸ χαρακτηριστικὰ, τὸν φοιτητὴ στὸν «Κατακλυσμὸ». Ἐνῶ ὅμως αὐτοῦ, παρ' ὅλο ποὺ εἶναι ἐννοιειδῆτα ἀσυνείδητα ἀσυνείδητοι στὴν πίστη τους, τοὺς ἐξαγνίζει ἡ ἀδυναμία τους μπροστὰ στὸ φυσικὸ νόμο, ὁ Βασίλης — ποὺ, ἂν τὸ πάρομε μὲ αὐστηρὸ ὀρθολογιασμὸ, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ φυσικὸς νόμος, τὸ ἴδιο τὸ ἐνστιχτο καὶ, φυσικὰ, δὲ μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε τίς πράξεις του σὲ ἠθικῆς κ' ἀνῆθικες, ὅπως δὲ μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε καὶ τὰ καμώματα ἐνὸς ἀγριμοῦ — μένει συναισθηματικὰ ἀδικαιώτος. Γιατὶ τὴ λογικὴ καὶ τὴ συναισθηματικὴ δικαίωση τῆς χωρὶς δλόκληρο χάος. Κι' ὁ λαός, ποὺ κατανοεῖ ὅτι τὰ καμώματα τοῦ ζώου δὲν τὰ ρυθμίζει μιὰ καθαρὴ βούληση, ὡστόσο συναισθηματικὰ τὰ ξεχωρίζει κ' ἐνῶ καταδικάζει τὸ λύκο δικαιώνει τὸ πρόβατο.

Ἔτσι λοιπὸν ὅπως πλάστηκε ὁ Βασίλης, μόνο ἂν τὸν δεῖ κανεὶς μὲς ἀπ' τὸ πρῖσμα ποὺ τὸν εἶδε κ' ὁ συγγραφέας, τῆς αὐτοδικαίωσης τοῦ ἐξαιρετικοῦ, μπορεῖ νὰ σταθεῖ. Ἀλλὰ ἡ εἰσαγωγὴ ποὺ κάνει ὁ ἴδιος στὸ πρῶτο κεφάλαιο γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὸ ἀσυμβίβαστο κάθε πράξης τοῦ ἡρώα στὴν ἱστορία ποὺ θ' ἀκολουθήσει μὲ ὀποιοδήποτε σύστημα λογικῆς, ἠθικῆς ἢ συναισθημάτων εἶναι μιὰ πλάνια ὁμολογία, ὅτι κατὰ βάθος δὲν πιστεύει πῶς ἔχει τὴ δύναμη, ἀρτιωμένος σὲ καλλιτέχνημα, ν' αὐτοδικαιωθεί. Γιατὶ σήμερα πιὰ ἕνα τέτοιο δόγμα ποὺ συγγενεῖ πολὺ μὲ τ' ἄλλο, τὴν τέχνη γιὰ τὴν τέχνη, ἔχει τριφεῖ τόσο πολὺ, ποὺ ἐν ἔχει πιὰ τὴ δύναμη νὰ συντονίσει τὸν ψυχικὸ μας κόσμο. Γι' αὐτὸ πιστεύω, πῶς μέσα στὸ ἔργο τοῦ κ. Μυριβήλη ὁ «Βασίλης ὁ Ἀρβανίτης» πιάνει τὴ μιὰ κορυφὴ: τῆς τεχνικῆς ἀριότητος. Ὁ πλουσιότερος ἐσωτερικὸς κόσμος μένει ἀκόμα καὶ σήμερα στὴ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ». Καὶ τὰ δύο βιβλία ἀποτελοῦνε τὰ δύο ἄκρα, ποὺ χωρᾶνε ἀνάμεσά τους ὅλο τὸ δημοσιευμένο ὡς τώρα ἔργο τοῦ συγγραφέα.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΡΗΓΑΣ

Γ. Βαλέτα: «Θεόδωρος Ἀλκαῖος, ὁ βάρδος καὶ καπετάνιος τοῦ εἰκοσιένα (πρῶτα θεατρικά)», Ἀθήνα 1943.

Γιὰ πρώτη φορὰ μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ μιλήσω γιὰ τὸν κ. Γ. Βαλέτα καὶ θάθελα νὰ πῶ πολλά, ἂν μποροῦσα, γιὰ τὴ συμβολὴν του στὰ νεοελληνικὰ γράμματα, ὡς ἐρευνητὴ καὶ βιβλιογράφου κυρίως, ἀλλὰ καὶ σὰν κριτικὸ καὶ γενικὰ λογοτέχνη. Δυστυχῶς, ὁ χώρος ποὺ διαθέτω δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ καταπιστῶ κάπως ἐκτεταμένα, ὡστόσο μπορῶ νὰ περιορισθῶ στὴν ἀπλὴ διαπίστωση τῆς ἀξίας ποῦχει ἡ προσφορὰ τῆς πολὺπλευρῆς ἐργασίας του.

Ὁ κ. Βαλέτας, σὰν ἐπιστήμονας φιλόλογος, εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἔσπασε τὰ δεσμὰ τῆς σχολαστικότητος, ποὺ ἀλυσοῦνε ὡς πρὶν ἀπὸ λίγο τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα, καὶ τὴν ἔρευνα αὐτὴ τὴν ἀπόσπασε ἀπ' τὴν ἀποκλειστικότητά τῶν ἐδικῶν καὶ τὴν χάρισε στὸ πλατὺ διανοητικὸ κοινὸ. Ἀλλὰ ἡ σημαντικότερη ἐπιτυχία του εἶναι ἡ ἀπόφασή του νὰ μεταφέρει τὴν ἔρευνα ἀπ' τὰ μυριοπατημένα χωράφια τῆς προγονικῆς μας κλασικῆς φιλολογίας στὶς σχεδὸν παρθένες ἐκτάσεις τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἡ ἐργασία πάνω σ' αὐτὸν τὸν τομέα εἶναι ἀληθινὰ ἐποικοδομητικὴ κ' ἀξιόπαινη. Σὰν ἐρευνητῆς, δὲν εἶναι ὁ ξερὸς φιλόλογος κ' ὁ κουραστικὸς ἀπαριθμητῆς τῶν πηγῶν, ἀλλὰ κοντὰ σ' ἄλλα κ' ἕνας στοχαστικὸς κριτικὸς κ' ἀριστος λογοτέχνης. Θάτανε πολὺ παράξενο λοιπὸν, ἂν θερμὸς ἐραστὴς τῆς σύγχρονης πνευματικῆς δημιουργίας ὁ κ. Γ. Βαλέτας, δὲν καταπιανότανε μὲ τὸ φτωχὸ, ἀλλὰ μὲ μεγάλη παράδοση ἑλληνικὸ θέατρο. Καὶ πραγματικὰ στὸ τέλος τοῦ περασμένου χρόνου μᾶς ἔβωσε τὸν πρῶτο καρπὸ τῶν ἐργασιῶν του γύρω ἀπ' τὴν ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου.

Είναι αλήθεια, πώς η εργασία του κ. Βαλέτα «Θεόδωρος Άλκαϊος, βάρδος και καπετάνιος του εικοσιένα» ανήκει τόσο στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου όσο και στην ιστορία της ελληνικής επανάστασης. Έγώ θα εξετάσω την εργασία αυτή κυρίως από συμβολή στην ιστορία του θεάτρου μας και κατά δεύτερο λόγο για τη θέση της στην ιστορία της επανάστασης.

Στο επαναστατικό και προεπαναστατικό θέατρο εγώ προσωπικά δεν δίνω την αξία και το βάρος που φορτώνουν διάφοροι ιστορικοί του θεάτρου μας. Για μένα το θέατρο της εποχής εκείνης είναι μεμονωμένες δραστηριότητες παραστάσεις χωρίς καμιά ιδιαίτερη σημασία. Βέβαια, μέσα στην τέλεια έλλειψη του θεάτρου, που — αν εξαιρέσουμε την Έπτανησο — υπήρχε στα χρόνια εκείνα, οι παραστάσεις που δινόταν στο Βουκουρέστι κι' άλλου εΐτανε το μόνο θέατρο που έβλεπε κανείς. Άλλά μέσα στο πλήθος των ευγενικών νέων του Βουκουρεστίου, της Όδησσού και κάθε πόλης που δόθηκαν θεατρικές παραστάσεις, των νέων που ανέθηκαν πάνω στη σκηνή για ν' αυτοψυχαγωγηθούν και να ψυχαγωγήσουν το περίγυρό τους, αναμιχθήκατο ο Θ. Άλκαϊος εΐτανε ο πρώτος πραγματικά επαγγελματίας θεατρίνος, ο πρώτος επαγγελματίας θεατρικός συγγραφέας, ο πρώτος θιασάρχης και το θεατρί του στη Σύρα ή πρώτη θεατρική επιχείρηση. Ο Θ. Άλκαϊος εΐτανε σίγουρα ένας «θέσις» του νεότερου θεάτρου μας, χωρίς βέβαια, νΐναι κι' ο θεμελιωτής του. Εΐτανε μορφωμένος, ήξερε την ευρωπαϊκή θεατρική φιλολογία και ξεχωριστά τη γαλλική, που δοκίμασε να την κάνει γνωστή και στην Ελλάδα. Άγωνίστηκε επίμονα γι' αυτό το σκοπό, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Γιατί πρώτα το νεοκλασικό ευρωπαϊκό θέατρο, που έφερε τότε στην Ελλάδα είχε μαραθεί πια στην Εύρωπη κι' έπειτα δεν εΐτανε καθόλου κατάλληλο το έδαφος εδΐ.

Σάν φυσιογνωμία ο Άλκαϊος είναι μια μορφή πολυσύνθετη και συνταιριάζει ιδιότητες που φαινομενικά είναι άταίριαστες. Κλείνει μέσα του τον άγωνιστή και ποιητή, τον θεατρίνο και καπετάνιο, τον δνειροπαρμένο και τον πρακτικό. Κοντολογής είναι μια ιδιότυπη μορφή. Παράλληλα όμως κι' ένας γνήσιος εκπρόσωπος της ρομαντικής εποχής που ζεί.

Οι πηγές γύρω από τον Θ. Άλκαϊο είναι ελάχιστες. Κι' όμως ο κ. Βαλέτας μπόρεσε να μΐς δώσει στο μικρό του βιβλίο τον πρώτο αυτόν σημαντικό θεατρίνο κι' άγωνιστή σπαρταριστά ζωντανό. Αναλύοντας κριτικότερα το θεατρικοφιλολογικό του έργο ο κ. Βαλέτας τον τοποθετεί στην αληθινή θέση που πραγματικά έχει κερδίσει σαν άνθρωπος, σΐ λογοτέχνης και σαν άγωνιστής. Άντιγράφω τις παρακάτω περιεκτικές από το έργο του κ. Βαλέτα, γιατί μέσα σ' αυτές συνοψίζεται το γενικό συμπέρασμα του συγγραφέα για τη μορφή του Θ. Άλκαϊου:

«Άλλά στον Άλκαϊο δεν είναι ο θεατρικός ούτε ο ποιητής που μΐς κερδίζει. Είναι το σύνολο της φυσιογνωμίας του, το θαυμαστό εκείνο και πρωτόλογο συντάρισμα του παληκαριού, του πολεμάρχη, του βάρδου» (σελ. 62).

Και παρακάτω:

«Άν δε στάθηκε μεγάλος ποιητής, έγραψε με τη ζωή του ένα μεγάλο ποίημα ρομαντικής, επικής μορφής — πρωτότυπο, άριστουργηματικό, συναρπαστικό, γοργότατο, όπως ο βίος και η δράση του άφιερωμένο στον άγιότερο καύμο της λευτεριάς και της τέχνης» (σελ. 63).

Αυτός άκριθΐς εΐτανε ο Θ. Άλκαϊος.

Η εργασία του κ. Βαλέτα κι' άπ' τη γενικότερη πλευρά της ελληνικής επανάστασης είναι εξίσου αξιόλογη, γιατί κι' εκεί δεν είναι μικρή ή συμβολή της. Μΐς διαφωτίζει για την μη συμμετοχή των Μυτιληνΐων στον έθνικό μας άγΐνα, για τΐς αίτια της άποτυχίας του έκστρατευτικού σώματος υπό τον Φαβιέρο στη Χίο το 1827 και μΐς δίνει μια ζωντανή εικόνα των παρασκηνΐων της πολιτικής και στρατιωτικής ιστορίας του άγΐνα.

Γενικά το έργο του κ. Γ. Βαλέτα είναι μια ωφέλιμη εργασία, που, κατά την ταπεινή μου γνώμη, άποτελεί την πρώτη άουτηρά επιστημονική εργασία γύρω άπ' την ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ

ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ: «Δόν Κιχώτης», μετάφραση Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ, έκδοση «Άετού», 1943.

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ: «ΑΙολική Γΐη», μυθιστόρημα, δεύτερη έκδοση, πρόλογος Άγγελου Σικελιανού, έκδοση «Άλφας».

ΣΤΕΛΙΟΥ ΞΕΦΛΟΥΔΑ: «Κύκλος», μυθιστόρημα, έκδοση «Άετού», 1944.

Γ. ΒΑΛΕΤΑ: «Θεόδωρος Άλκαϊος, ο βάρδος και ο καπετάνιος του εικοσιένα», Άθήνα 1943.

ΡΑΪΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΛΚΕ: «Η άγάπη και ο θάνατος του σηματοφόρου Χριστοφόρου Ρίλκε», μετάφραση ΡΕΝΑΣ ΚΑΡΘΑΙΟΥ, έκδοση Πιγκούνου, 1944.

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ: «Το δΐσος με τους πιθήκους», διηγήματα, έκδοση «Γλάρου», Άθήνα.

ΜΟΥΣΑΙΟΥ του ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ: «Τΐς κατά την Ήρω και τον Λέαντρο», άπόδοση σε δημοτικούς στίχους από τον ΠΕΤΡΟ ΜΑΡΚΑΚΗ, Έκδότης Άριστ. Ν. Μαυρίδης, Άθήνα 1944.

ΛΕΥΤΕΡΗ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ: «Καλοσύνη», ποιήματα, Βόλος 1943.

ΚΩΣΤΗ ΚΟΚΟΡΟΒΙΤΣ: «Τοπία με έμμεσο φωτισμό», ποιήματα, έκδότης Άριστ. Ν. Μαυρίδης, Άθήνα 1943.

ΗΛΕΚΤΡΟΥ ΜΠΟΥΜΗ: «Νυχτερινή Ραψωδία του Άχέροντα», ποιητική σύνθεση.

Επίσης λάβαμε με χαρά το Φιλολογικό και Καλλιτεχνικό περιοδικό των νέων της Μυτιλήνης: «Λεσβιακά Γράμματα» της 15ης του Μάρτη 1944, τεύχος 3ο με ενδιαφέρουσες συνεργασίες και πληροφορίες για την καλλιτεχνική κίνηση του νησιού αυτού, της Λέσβου, που τόσα της χρωστά η νεοελληνική λογοτεχνία. Εύχόμαστε καλή προκοπή στους μακρινούς συνάδελφους για την άξιεπάινη προσπάθειά τους να δώσουν μια ζωντανή πνευματική κίνηση στη χώρα της Σαπφΐς και του Άλκαϊου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΑΡ. ΝΙΚ. Οι στίχοι σας δείχνουν τέλεια παραμέληση της τεχνικής. Μΐς κι' η έμπνευσή σας δεν κατορθώνει να σηκωθεί πάνω άπ' τΐς όρια της κοινοτοπίας. Έτσι που να μΐς ύπόσχεται κάτι, αυτό άκριθΐς που μΐς άρνείται το πρόχειρο γράμμα. Άν αισθάνεστε πραγματική άνάγκη να έκφραστείτε, όπλιστείτε με ύπομνη και σεβασμό για το έργο σας. ΤΗΛ. ΖΑΦ. Το άρθρο σας, δυστυχΐς, δεν είναι πρΐς το παρόν δημοσιεύσιμο. Ν. ΓΡΑΪΚ. Λάβαμε το γράμμα σας και σΐς ευχαριστούμε για τΐς καλά σας λόγια! Τΐρα είναι άργΐ πΐς για να επανορθΐσουμε το λάθος που κάναμε ίσως με το να σΐς ποΐμε τη γνώμη μας πάνω στο πεζογράφημα που μΐς στείλατε. ΔΗΜΟΣΘ. Ν. Δυστυχΐς, δεν τΐς κρίνουμε κατάλληλα για το περιοδικό μας. ΦΩΤ. ΔΕΛ. Ν. Το πεζογράφημά σας «Ροζαλιΐ» είναι καλό και το κρατούμε για ένα από τΐς επόμενα φύλλα μας. ΣΤ. ΠΑΠ. Το ποιηματάκι σας το διακρίνει μια λεπτή εοαισθησία και χάρη. Ό,τι δεν το κάνει δημοσιεύσιμο είναι η έλλειψη άνεσης στο στίχο του. Προσπαθείτε ν' άνανεώσετε την έκφρασή σας. Κρατούμε τη μετάφραση του Huxley. ΓΙΑΝ. Μ. Το διήγημά σας «Η γυναίκα δεν ξαναφάνηκε» μαρτυράει άνθρωπο εοαισθητό και το γράμμαό σας, άν και δεν είναι άκόμα στρατό, έχει καλά στοιχεία, που είναι μια ύπολογΐσιμη ύπόσχεση. Πάντως, έτσι όπως είναι, δεν είναι δημοσιεύσιμο. Δ. ΓΟΥΛ. Και το νέο ποίημά σας καλογραμμένο, με χαρακτηριστική λεπτότητα, αλλά το άδικεί, όσο νΐναι, ο κάπως κοινός κι' έξαντλημένος για την ποίηση τρόπος που βλέπετε και αναπτύσσετε τΐς θέματά σας. Η έπίδραση του Παπαντωνΐου γίνεται πιο χαρακτηριστική. Ευχαριστΐς περιμένουμε κάτι με περισσότερο προσωπικό τόνο. ΦΙΛ. ΣΜΠ. και ΑΠ. ΠΑΠΑΔ., Βόλο. Πολύ σΐς ευχαριστούμε για τΐς καλά σας λόγια. Η αναγΐριση των κόπων μας άπ' τΐς φίλους μας και η ειλκρινής συμπΐθειά τους για την προσπάθειά μας είναι η πιο σημαντική άνταμοΐσή στο άχάριστο σ' όλη την άλλη γραμμή έργο μας. Η άστάθεια των τιμών μΐς άνάγκασε να καταργήσουμε τις συνδρομές. Σΐς στέλνουμε πάντως το φύλλο αυτό και παρακαλούμε να μΐς στείλετε το αντίτιμο. Τΐς τεύχη 1 και 2 έξαντλήθηκαν. Α. ΡΑΥΤ., Βόλο. Σΐς ευχαριστούμε για τΐς έγκάρδια λόγια σας. Κρατούμε τη συνεργασία σας για τΐς επόμενα τεύχη μας. Τΐν έπιταγή σας την πήραμε και σΐς ευχαριστούμε. Παρακαλούμε να στείλετε και το όπόλοιπο.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΕΧΕΤΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ:

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ πρὸς δραχ. $2\frac{3}{4}\%$
μέχρι δραχμῶν 300.000.—

ΟΨΕΩΣ πρὸς 2%

ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ: 1 - 2 ἐτῶν πρὸς $2\frac{1}{2}\%$
πέραν τῶν 2 ἐτῶν » 3%

Ὁ τόκος τοῦ Ταμιευτηρίου ὑπολογίζεται ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς καταθέσεως. Ἄψασαι αἱ Καταθέσεις εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἠγγυημένα ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ἀπηλλαγμένα τελῶν χαρτοσήμου.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 31

115 ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ